

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Miroslava Krčmářová

**PRÁVNÍ ASPEKTY NÁRODNÍ A MEZINÁRODNÍ
OCHRANY KYTOVCŮ SEVERNÍHO MOŘE**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Milan Damohorský, DrSc.

Katedra: Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): Praha, leden 2012

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne 1.2.2012

.....
Miroslava Krčmářová

PODĚKOVÁNÍ

Na prvním místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu diplomové práce, Prof. JUDr. Milanu Damohorskému, DrSc., vedoucímu Katedry práva životního prostředí, za odborné vedení, odbornou pomoc a cenné rady, které mi při zpracování diplomové práce poskytl. Obdivuji jeho nasazení, vstřícnost a neutuchající pracovní elán. Ráda bych také velmi poděkovala JUDr. Karolíně Žákové, Ph.D., odborné asistentce Katedry práva životního prostředí, jejíž dizertační práce „Ochrana mořské biodiverzity v mezinárodním právu“ mi byla inspirací, vzorem i zdrojem cenných informací. Mé speciální poděkování patří RNDr. Pavle Hýčové, komisařce Mezinárodní velrybářské komise za Českou republiku, která mi věnovala svůj čas a rovněž poskytla cenné rady i podklady. Bez jejich vstřícnosti by byla moje diplomová práce o mnoho ochuzena a každý z nich mne posunul o kousek dál.

OBSAH

PODĚKOVÁNÍ	3
OBSAH.....	4
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	5
PŘEDMLUVA.....	7
ÚVOD.....	8
1. Věcné souvislosti ochrany kytovců	11
2. Historie velrybářství	26
3. Mezinárodněprávní východiska ochrany kytovců	32
3.1. Právní režim moře a biologických mořských zdrojů v mořském právu.... ..	32
3.2. Ochrana biologické rozmanitosti.....	36
4. Ochrana kytovců na globální úrovni.....	40
4.1. Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství.....	40
4.2. Mezinárodní ochrana kytovců v úmluvách na ochranu přírody.....	53
4.2.1. Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.....	53
4.2.2. Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů.....	56
4.3. Mezinárodní soud, Japonsko.....	58
5. Subregionální a národní ochrana kytovců Severního moře.....	61
5.1. Dohoda o ochraně malých kytovců Baltského a Severního moře.....	61
5.2. Ochrana kytovců v Evropské unii	61
5.3. Národní ochrana kytovců v Norsku	63
6. Ochrana kytovců a Česká republika	78
ZÁVĚR.....	83
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH PRAMENŮ	87
ABSTRAKT.....	92
ABSTRACT.....	93
KLÍČOVÁ SLOVA.....	94
KEY WORDS.....	94
PŘÍLOHY.....	95

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ABS

Access and benefit – sharing

(spravedlivé a rovnoměrné sdílení přínosů)

ACCOBAMS

Agreement on the Conservation of Cetaceans of the Black Sea, Mediterranean Sea and contiguous Atlantic Area

(Dohoda o ochraně kytovců Černého moře, Středozemního moře a přilehlé atlantské oblasti)

ASCOBANS

Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and North Seas

(Dohoda o ochraně malých kytovců Baltského a Severního moře)

ASW

Aboriginal subsistence whaling

(lov prováděný místními obyvateli pro obživu)

BWU

Blue Whale Unit

CBD

Convention on Biological Diversity

(Úmluva o biologické rozmanitosti)

CITES

Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora

(Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin)

CMS

Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals

(Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů, též jen „Bonnská úmluva“)

EEZ

exclusive economic zone

(výlučná ekonomická zóna)

EHS

(Evropské hospodářské společenství)

EU

(Evropská unie)

FAO

Food and Agriculture Organization of the United Nations

(Organizace OSN pro výživu a zemědělství)

FSA

Fish Stocks Agreement

(Dohoda o rybích hejnech)

ICES

International Council for the Exploration of the Sea

(Mezinárodní rada pro výzkum moře)

ICRW

International Convention for the Regulation of Whaling

(Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství)

IUCN

International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources (World Conservation Union)

(Světový svaz ochrany přírody)

IWC

International Whaling Commission

(Mezinárodní velrybářská komise)

MŽP

(Ministerstvo životního prostředí)

MPŽP

(Mezinárodní právo životního prostředí)

MSY

Maximum sustainable yield

(maximální udržitelný výnos)

NAMMCO

North Atlantic Marine Mammals Commission

(Severoatlantická komise pro mořské savce)

NEAFC

North East Atlantic Fisheries Commission

(Rybářská komise pro severovýchodní Atlantik)

nGO

nonGovernmental organization

(mezinárodní nevládní organizace)

NMP

New Management Procedure,

(Nový postup řízení)

UN, OSN

United Nations

(Organizace spojených národů)

RMP

Revised Management Procedure

(Upravený postup řízení)

RSP

Revised Management Scheme

(Upravený režim řízení)

SES

(Smlouva o založení Evropského společenství)

SRP

(Společná rybářská politika)

UNCED

UN Conference on Environment and Development

(Konference OSN o životním prostředí a rozvoji)

UNCLOS

United Nations Convention on the Law of the Sea

(Úmluva OSN o mořském právu)

UNEP

United Nations Environment Programme

(Program OSN pro životní prostředí)

UNESCO

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

(Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu)

WDCS

Whale and Dolphin Conservation Society

(Společnost na ochranu velryb a delfínů)

PŘEDMLUVA

Otázky vzniku a původu naší planety Země byly a jsou stále předmětem výzkumů a na spoustu otázek dosud neznáme odpovědi. Odpradávná však člověka zajímal původ života na Zemi. Na počátku nového tisíciletí se lidstvo nachází poprvé v situaci, kdy samo svou činností ohrožuje křehkou rovnováhu v přírodě, jež byla vytvořena během miliónu let evolucí a přirozeným výběrem. Ohrožujeme a škodíme tak nejen přírodě, ekosystémům a druhům, ale i sami sobě.

Otázka ekologie nehrála v dějinách lidstva po dlouhou dobu důležitou roli. Pokud se ohlédneme do historie, velký podíl na dnešní podobě světa a životních podmínkách člověka mělo a má na svědomí hlavně lidstvo samotné. Totéž platí s největší pravděpodobností i o budoucnosti naší a o budoucnosti generací po nás. Vývoj se může ubírat směrem k pokračující devastaci a degradaci životního prostředí a vymírání druhů, stejně jako ke zlepšování životních podmínek na všech úrovních. To všechno zatím máme šanci ovlivnit. Byla by obrovská škoda tuto šanci promarnit. Není mi lhostejné, co se děje s naší planetou a živočichy, ať už žijí kdekoliv. Kterékoliv narušení přírodní rovnováhy totiž může způsobit její postupný zánik. Můj zájem v tomto směru upoutala problematika mořských savců, především kytovců. Kytovci jsou fascinující a nesmírně zajímavá zvířata, přitahující v poslední době obrovský zájem veřejnosti a vyvolávající značné emoce. Řada otázek jejich využití a ochrany je zpolitizována a zpopularizována, především nevládními organizacemi, zabývajícími se ochranou přírody, jako např. Greenpeace.

Můj primární zájem o tuto problematiku však pramení ze zájmu o přírodu jako takovou. Vždy jsem obdivovala zachovalou přírodu v Norsku a způsob, jakým k přírodě Norové přistupují. Bylo proto pro mě velmi zarážející, že zrovna tato země se dostala pod „palbu kritiky“ mezinárodního společenství i široké veřejnosti v souvislosti s lovem velryb. O tento problém jsem se začala hlouběji zajímat. To, že nesousedíme s mořem, neznamená, že za něj neneseme svůj díl odpovědnosti. Znečištění, které i ve středu Evropy vypouštíme do řek a do ovzduší, se dostává do moří a oceánů. Žijeme ve světě, který je globální nejen z hlediska ekonomiky a komunikací, ale i všeho ostatního, a musíme se podle toho chovat. Proto se i nás tato problematika jednoznačně dotýká.

ÚVOD

Lov kytovců patří v současné době mezi jednu z nejdiskutovanějších otázek v oblasti světové ochrany druhů. Dokonce i v zemi jako Česká republika, která s mořem nesousedí a otázka ochrany mořských živočichů se může zdát poněkud akademická, bývá toto téma často diskutováno a problematice kytovců se věnují odborné publikace, noviny, internetové stránky organizací i jednotlivců v poměrně široké míře. Ne všechny informace ale dávají ucelenější představu o stavu a úrovni světové ochrany kytovců. Pro oblast ochrany přírody obecně hraje právo jako základní forma řízení společnosti zvláště důležitou úlohu a ochranu přírody si nelze představit bez odpovídající kvalitní legislativy, jež nastavuje základní rámec. Proto hlavním cílem práce je určení, jakým způsobem přispívá právo k ochraně těchto tvorů, a pojmenování nejdůležitějších instrumentů práva, které pomáhají kytovce chránit nejen na úrovni národní, subregionální a regionální, ale i na úrovni mezinárodní, jelikož spolu velmi úzce souvisí. Mým zájmem bylo také poznat přirozený způsob života a chování těchto živočichů, dovědět se více o nebezpečích, kterým musí čelit a jak jim je možno zabránit. Zajímalo mne, jaké jsou mechanismy regulace lovu a zda se lov skutečně řídí pravidly, která zabrání vyhynutí populací těchto druhů nebo jsou-li stále v ohrožení.

Velryby jsou stěhovavým druhem. Problematika ochrany mořských živočichů, zvláště pelagických, přesahuje hranice států, a stává se tak součástí mezinárodního práva. S ohledem na dimenze mnoha problémů životního prostředí přesahujících hranice států (např. znečištění mořského prostředí) je rovina mezinárodního práva, supranacionálního (evropského) i národního práva čím dál víc propojena. Proto se přes zaměření práce na oblast Severního moře věnuji podrobně ochraně kytovců a moří na celosvětové úrovni. Homogenita mořského prostředí a neexistence ekologických hranic v něm dělá z ochrany kytovců na národní, regionální a mezinárodní úrovni spojené nádoby. Ochrany Severního moře se dotýká jak mezinárodní tak národní právo. Obě tyto roviny se zde velmi úzce prolínají a místy se i mohou dostat do konfliktu, což je případ Norska, a proto se lovu velryb i jejich ochraně v Norsku věnuji samostatně. Ostatní země, jejichž pobřeží Severní moře omývá (Velká Británie, Francie, Belgie, Nizozemsko, Německo a Dánsko) jsou členskými státy Evropské unie a platí pro ně tedy evropské právo. Důležité ale hlavně je, že veškeré aktivity a procesy v mořích a oceánech je třeba vnímat v širších souvislostech. Opatření týkající se velryb na regionální úrovni budou účinnější, podpoří-li je jednotná opatření na celosvětové úrovni a naopak a ochrana kytovců je podmíněna spoluprací všech zúčastněných států.

Mezinárodní ochrana kytovců není samostatným právním odvětvím, ale tvoří ji velmi různorodý soubor norem, jejichž společným jmenovatelem je přímý či nepřímý vztah k ochraně těchto živočichů. Určující pro ochranu kytovců, stejně jako kterýchkoli mořských živočichů vyskytujících se za hranicemi národních jurisdikcí přímořských států, je v obecné rovině pochopitelně mezinárodní mořské právo. Ochrana kytovců je součástí mezinárodního práva životního prostředí a velmi úzký vztah má k mezinárodnímu rybářskému právu. Velmi významnou úlohu v ochraně kytovců hraje v současné době i právo mezinárodního obchodu a mezinárodní námořní dopravy. Významnou měrou k ochraně těchto tvorů přispívá i antarktické právo a problematiky kytovců se dotýká také tzv. rozvojové právo, jež od devadesátých let 20. století významným způsobem ovlivňuje celý mezinárodní systém.

Práce je rozdělena na šest částí. První dvě kapitoly představují úvod do problematiky věnované obecným a věcným souvislostem ochrany kytovců. Zabývají se biologickými souvislostmi, významem ochrany druhů i biodiverzity, příčinami a formami ohrožení kytovců, stručně rekapituluje historický vývoj lovu kytovců a počátky jejich ochrany. Doplněním ve třetí části je rozbor právního režimu, resp. režimů biologických mořských zdrojů, které jsou pro ochranu mořské biodiverzity určující, a mezinárodněprávní základ ochrany mořské biodiverzity. Přestože je má práce zaměřená na ochranu kytovců Severního moře, těžištěm jejich ochrany jsou dvě globální mezinárodní úmluvy, na jejichž základě probíhá v současné době veškerý lov kytovců i obchod s nimi, Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství a Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Spolu s případem ochrany kytovců u Mezinárodního soudního dvora se věnuji těmto úmluvám ve čtvrté části, zaměřené na ochranu kytovců na globální úrovni. V páté části rozebírám ochranu kytovců Severního moře, a to na základě mezinárodní Dohody o ochraně kytovců Severního moře, v rámci Evropské unie a na národní úrovni v zemi dosud kytovce lovící, kterou je Norsko. V tomto kontextu za zajímavou a přínosnou považuji v šesté části i zmínku o ochraně kytovců v České republice, která reprezentuje vnitrozemský stát, prosazující přísnou ochranu kytovců a zákaz jejich lovu. Práci doplňuje závěr, jenž se snaží shrnout nejdůležitější poznatky a naznačit možnosti dalšího vývoje této složité problematiky.

Pracovala jsem s velkým množstvím pramenů ve formě právně závazných textů či textů doktrinární povahy se zaměřením na právo životního prostředí, právo mezinárodní či s odbornou literaturou z oblasti biologie a ekologie. Zdroje a literatura týkající se světové

ochrany kytovců se v České republice objevují až v posledních letech a proto jsem využívala v široké míře pramenů cizojazyčných, dostupných především z internetu. Cenným zdrojem informací mi byly oficiální stránky organizací, které se zabývají ochranou mořského prostředí nebo ochranou či lovem mořských savců. Pro dokreslení celkového obrazu a lepší pochopení problematiky jsem studovala také články seriózních novin českých i zahraničních, hlavně norských. Při práci s prameny využívám především metody kompilace, komparace, analýzy a syntézy, systematizace, dedukce i sondáže. Při výkladu textů jsem používala výkladových prostředků logických, gramatických, jazykových, systematických a historických.

Práce obsahuje velké množství poznámek pod čarou, které používám buď k určení citace nebo k uvádění podrobností, souvislostí či zajímavostí dle mého názoru přínosných k pojednávanému tématu.

1. Věcné souvislosti ochrany kytovců

Cílem této kapitoly je menší biologická exkurze do světa kytovců, jejich zařazení z hlediska živočišné říše, pojmenování nejvýznamnějších faktorů kytovce ohrožujících, a obecné aspekty jejich ochrany. Zkoumání a pozorování kytovců, poznatky o jejich způsobu života, migraci, o strategiích získávání potravy, rozmnožování či orientaci v mořském prostředí tvoří nezbytný základ, na němž je možné stavět ochranu tohoto druhu a bez základních biologických informací nemůže fungovat ani právo ochrany životního prostředí. Čím lepší a podrobnější informace máme k dispozici, tím lépe porozumíme dané problematice.

1.1. Systémové zařazení kytovců a biologické souvislosti

V současnosti známe více než 80 druhů velryb, delfínů a sviňuch.¹ Všichni patří do řádu kytovců, tedy mezi savce.² Převážná většina z nich bývá řazena do kategorie mořských savců,³ jen malé procento kytovců žije v některých velkých řekách Asie a Jižní Ameriky (jde tedy o kytovce sladkovodní).⁴ Obecně známé jsou velké rozdíly ve velikosti, tvaru a funkci kytovců. Kytovci se vyvinuli ze suchozemských tvorů ve velkých říčních systémech, odkud přešli do povrchových pobřežních vod a dále do oblasti volného oceánu i do velkých hloubek.⁵

Moderní kytovci, řád *Cetacea*, se dělí do dvou podřádů: kytovců ozubených (*Odontoceti*), kam patří všichni delfíni a sviňuchy, a kosticovců (*Mysticeti*), kteří mají vlastní orgán k filtrování planktonních korýšů nebo malých rybek – kostice, vyplňující jejich obrovskou tlamu. Kosticovci, obecně zvaní velryby, jsou typičtí tím, že mají dva výdechové otvory na temeni hlavy, kdežto všichni ozubení kytovci mají pouze otvor jediný. Kromě toho se kytovci dělí na řadu čeledí, v rámci čeledí jsou pak seřazena dvoudílná odborná jména, založená na latině. Každý druh má tak vlastní jméno. Často vidíme ještě třetí součást vědeckého názvu,

¹ Viz Příloha č. 1.

² Savci, obratlovci třídy *Mammalia*, mají tyto společné znaky:

- udržují stálou tělesnou teplotu,

- dýchají vzduch,

- alespoň v určitých stádiích života mají chlupy nebo srst,

- rodí živá mláďata,

- jejich samice mají mléčné žlázy produkující mléko pro výživu mláďat.

Viz Thurman, H.V., Trujillo, A.P., op.cit., str. 393-394.

³ Mořských savců je přibližně 120 druhů. Všichni mořští savci, „s výjimkou potápěčů“, patří do tří řádů: šelmy (vydra mořská, medvěd lední, tuleni), sirény (dugongové, kapustňáci) a kytovci.

Ibid., str. 394-397.

⁴ Jde o delfínovce amazonského (neboli boto), induského, ganžského a čínského (neboli baiji).

⁵ Viz Simmonds, M.: *Velryby a delfíni světa*, New Holland (Publisher) Ltd., 2004, str. 15.

kteřá označuje poddruh. Současny počet druhů kytovců přesahuje 80 a dosud se zvyšuje díky novým nálezům a přehodnocení některých druhů.⁶

Řád kytovců tvoří skuteční obři živočišné říše⁷, jako je plejtvák obrovský, plejtvák myšok a keporkak, stejně jako velmi společenské druhy delfínů, maličké sviňuchy, arktické vody obývající běluhy, záhadní a nepolapitelní vorvaňovci a mnoho dalších.⁸ Všichni jsou teplokrevní, rodí živá mláďata a dýchají vzduch, takže mají mnoho společného se suchozemskými savci včetně člověka.⁹

Různé podmínky ovlivňují jak jejich kořist, tak kytovce samotné. Existuje těsný vztah mezi rozšířením kytovců a teplotou vody. Některé druhy mění během roku své chování a využívají různá prostředí, např. táhnou na velké vzdálenosti mezi zimními porodnicemi a říjišti v teplých vodách a mezi chladnými letními pastvinami, které leží poblíž pólů.¹⁰

Kosticovci se živí planktonem a krilem¹¹, ozubené velryby loví ryby a pelagické hlavonožce. Ozubení kytovci loví a polykají často velkou, obvykle jednotlivou kořist vcelku. Naopak kosticovci filtrují potravu, nabírají obrovské počty drobných živočichů do tlamy. Některé druhy spotřebují denně množství potravy rovnající se pěti procentům jejich vlastní váhy. Jinou strategii lovu mají druhy, které plavou kolem hejna ryb a poté zaútočí. Keporkak vytvoří kolem hejna ryb bubliny a poté je uloví.¹²

⁶ Ibid, str. 18.

⁷ Plejtvák obrovský neboli modrá velryba je největší živočich, jaký kdy na Zemi žil (nejdelší změřený jedinec – 33,58 m, nejtěžší jedinec – 190 tun). Druhý největší živočich, který kdy existoval, je plejtvák myšok.

Ibid, str. 155.

⁸ Vaquita neboli sviňucha kalifornská je patrně nejmenší kytovec. Největší jedinec měřil jen 150 cm a vážil cca 45 kg.

⁹ Simmonds, M., op. cit., str. 15.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Mořské organismy mohou být děleny podle toho, kde žijí (habitatu) a jak se pohybují (podle mobility). Organismy žijící ve volné vodě patří buď mezi **plankton** (ti, kteří se ve vodě vznášejí) a **nekton** (aktivní plavci). Ostatní obyvatelé moře, žijící na mořském dně, tvoří **bentos** (str.325). Podobně je možno členit mořské prostředí. Bývá děleno na dva hlavní typy. Veškerý prostor, kde prožívají svůj život planktonní a nektonní organismy, se nazývá **pelagické prostředí**. Dno moří tvoří **bentické prostředí**, v němž žijí přisedlé mořské řasy a rostliny, ze živočichů ti, kteří neplavou vůbec nebo jen zřídka (str.338). Pro úplnost plankton můžeme dělit na **fytoplankton** (rostliny volně se vznášející ve volné vodě) a **zooplankton** (živočichové volně se vznášející ve volné vodě) (str. 381). Mnoho forem zooplanktonu je dostatečně velkých, aby byly pozorovány pouhým okem. Velmi důležitou skupinou je **kril**. Toto slovo pochází z norštiny a znamená „velrybí potrava“. Ve skutečnosti se ovšem jedná o zástupce koryšů. Jsou rozšířeni zvláště v polárních mořích, kde tvoří významný článek v potravních sítích – živí se jimi nejrůznější větší živočichové, od mořských ptáků až po největší velryby na světě (str. 383).

Viz Thurman, H.V., Trujillo, A.P., op.cit.

¹² Blíže Simmonds, M., op.cit., str. 75-79.

Kytovci žijí poměrně dlouho, ale odchovávají nízký počet mláďat. Jejich březost trvá mnoho měsíců a některé druhy kojí svá mláďata řadu let. Prodloužené období mateřské péče souvisí s relativně pomalým dospíváním. Všechny druhy mořských savců mají normálně jediné mládě, pravděpodobně proto, že jejich mláďata potřebují vlastní a oddanou péči, aby se mohla přizpůsobit a měla vůbec naději na přežití. Povaha kořisti každého kytovce závisí především na podmínkách a silně ovlivňuje jejich rozmnožování. Hlavonožci (olihně a chobotnice) mají menší výživnou hodnotu než většina ryb a kytovci, kteří se jimi živí, mají proto velmi dlouhou dobu březosti i kojení. Jen málo kytovců rodí mláďata každoročně, většina má mladé jednou za dva nebo tři roky. Kulohlavci, vorvani a kosatky se rozmnožují ještě pomaleji. Nízký počet porodů a dlouhá doba dospívání znamená, že jedna samice může odchovat jen pět, nejvýše pak dvacet pět mláďat za celý život.¹³

Přestože většina kytovců má dobrý zrak, mohou ho používat jenom v blízkosti hladiny moře, protože hlouběji pod vodou vládne husté šero, světla rychle ubývá a zrak se stává neúčinným. Proto má většina kytovců vynikající sluch a vlastní smysl nazývaný echolokace. V zásadě při echolokaci kytovci vydávají vysokofrekvenční „cvakání“, které se odráží od mořského dna, struktur pod vodou a také od jiných živočichů. Mozek kytovců je dokonale přizpůsobený k analyzování ozvěny jejich cvakání. Podobný, i když méně dokonalý způsob využívají sonarové systémy, které používají rybáři k rozlišení rybích hejn.¹⁴

Druhy kytovců obývají všechna moře a oceány na Zemi a najdeme je tisíce kilometrů od souše, stejně jako v pobřežním pásmu, v lagunách, zátokách a ústí řek, další druhy se naučily žít ve velkých říčních systémech tropických oblastí. Někteří kytovci mají jasně omezenou oblast výskytu, kdežto jiní se potulují po mnohem větších rozlohách. Většina kyticovců patří mezi tzv. sezónní migranty a ročně urazí stovky mil při cestách za potravou či říjišti. Sledování pohybu a chování kytovců je obor poměrně nový a obtížný. Většina solidních pozorování a výzkumů je stará nejvýše 50 let a jen menší část pochází z pozorování v terénu.¹⁵

¹³ Ibid., str. 80.

¹⁴ Ibid., str. 82.

¹⁵ Ibid., str. 97-99.

1.2. Stav, příčiny a formy ohrožení kytovců a života v mořích v měnícím se světě

Otázka ochrany kytovců je jedním z nejaktuálnějších problémů záchrany ohrožených mořských druhů. Kytovci mají oproti jiným druhům tu výhodu, že k nim lidé chovají určitou náklonnost. Po krutém zjištění, že mnoho druhů velryb bylo přeloveno, zakázala Mezinárodní velrybářská komise (IWC, viz níže) jejich komerční lov. Populace velkého množství druhů velryb jsou v přírodě mnohem méně početné, než byly v období před rozvojem velrybářství. Mnohé druhy musíme bohužel považovat za kriticky ohrožené (např. populace velryby černé¹⁶ se odhaduje na pouhých 350 jedinců).¹⁷ Zbytky některých druhů jako plejtvák obrovský (*Balaenoptera musculus*) a velryba biskajská (*Eubalaena glacialis*) jsou daleko pod hranicemi původních počtů, i když jsou chráněny od roku 1967, resp. 1935. Populace ostatních druhů jako plejtvákovce šedý (*Eschrichtius robustus*) se zdají být ve stadiu obnovy.¹⁸

Příčiny ohrožení kytovců a života v mořích

Úbytek biologické diverzity je konstatován mj. v dokumentech Světového summitu o udržitelném rozvoji (Johannesburg 2002) či v 6. Akčním programu životního prostředí ES pro léta 2002 – 2010.¹⁹

Proč se ocitají druhy a společenstva tváří v tvář vyhynutí? Největšími hrozbami pramenícími z lidské činnosti jsou disturbance, fragmentace a degradace (včetně znečištění) životního prostředí, globální změna klimatu, nadměrné využívání druhů pro lidské potřeby, invaze exotických druhů a také nárůst šíření nemocí. Výše zmíněných sedm hrozeb pro biologickou diverzitu je způsobeno stále vzrůstajícím využíváním přírodních zdrojů exponenciálně se zvyšující lidskou populací. Život v mořích ohrožují jak činnosti přímo zaměřené na biologické zdroje oceánů (rybolov), tak „vedlejší“ dopady řady jiných činností (lodní doprava, rozvoj pobřežních oblastí, těžba surovin z mořského dna). Zatížení oceánů lidskou

¹⁶ **velryba černá** (syn. v. severozápadní) *Eubalaena glacialis* - Northern Right Whale, Atlantic Right Whale - „right“- „pravá“ získala, podle toho, že byla pravá pro lov, byla velmi pomalá a snadno se lovila.

¹⁷ Podle některých odborníků je nejohroženějším savcem planety delfínovec čínský (*Lipotes vexillifer*). Vědci, kteří v roce 2006 téměř měsíc bez úspěchu pátrali ve vodách řeky Jang-c'-ťiang, uvedli, že na živu jich může být už jen méně než 50 kusů. Při poslední podobné expedici v roce 1997 bylo spatřeno 13 kusů. Delfínovec čínský trpí především nadměrným rybolovem, který způsobuje nedostatek potravy, dále industrializací oblasti, srážkami s loděmi a zachytáváním se v rybářských sítích. Život mu komplikují i přehradny.

¹⁸ Blíže Příloha č. 2, 3 a 4.

¹⁹ Blíže Šturma, P. a kol.: *Problémy mezinárodněprávní ochrany životního prostředí*, Iuridica 2-3/2002, Univerzita Karlova v Praze, str. 7-8.

činností v mnoha ohledech překračuje meze únosnosti. Jeden typ lidské činnosti přitom může mořskou biodiverzitu ohrožovat více způsoby. Všechny typy negativních vlivů pak mají společný důsledek, kterým je narušování přirozeného fungování mořských ekosystémů.²⁰

V minulosti představoval největší nebezpečí pro většinu populaci velryb a delfínů intenzivní lov pro maso, tuk, kostice, vorvaňovinu a jiné produkty. Nové ohrožení světa velryb, delfínů, sviňuch a jiných kytovců vyplývá z nových způsobů a forem lidských vpádů do mořských ekosystémů a rozsáhlé člověkem způsobené zásahy, které změnilly přirozené přírodní prostředí do té míry, že druhy a někdy i celá společenstva jsou na pokraji vyhynutí.²¹ Rozsah těchto zásahů se zvětšuje a prohlubuje. Nyní, na počátku 21. století, je pro kytovce největším rizikem možnost uvážnutí v rybářských zařízeních. Dalšími významnými faktory přispívající k ohrožení kytovců je znečištění a ničení životního prostředí, zneklidňování a ztráta stanovišť. Za pomalé obnovování populací některých druhů může také pokračující nezákonný lov, který je spolu s dalšími faktory zodpovědný za jejich nepřirozenou úmrtnost. I když komerční lov kytovců a zvláště tzv. pravých velryb patří v současnosti k jednomu z nejdiskutovanějších témat v oblasti mezinárodní ochrany druhů a komerční lov velryb je de facto zakázán, velryby dále hynou po srážkách s loděmi. Například velryba biskajská se často stává obětí kolize s loděmi, což je problém i ostatních druhů žijících ve stádech. Daleko důležitějším problémem však je, že se každý rok udusí tisíce delfínů a zatím neznámé množství velryb poté, co se zamotají do sítí na tuňáky, tresky a další komerční druhy ryb. Úsilí o nápravu metod lovu tak, aby byly šetrné k delfínům, bylo jen částečně efektivní a způsobilo rozladění v obchodních stycích mezi jednotlivými zeměmi.²² Určité populace kytovců mohou být navíc vystaveny hned několika rizikům najednou, čímž se jejich působení sčítá a násobí.²³ V současné době je také velmi diskutovaná možnost, že za velké množství úmrtí kytovců jsou zodpovědné moderní sonary, které narušují jejich schopnost echolokace a orientace v prostoru. Většina příčin a faktorů ohrožujících kytovce patří zároveň mezi globální problémy životního prostředí.^{24 25}

²⁰ Blíže Primack, R.B. a kol., op.cit., str. 82 – 85 a Žáková, K., op.cit., str. 43.

²¹ Blíže Primack, R.B. a kol. op.cit, str. 42 – 43.

I když celkový počet čeledí a druhů na Zemi v průběhu věků vzrostl, velké procento druhů vymřelo během každého hromadného vymírání. Největší z těchto extinkcí nastala před asi 250 milióny let, na konci permu. Nyní jsme na počátku šesté hromadné extinkce, extinkce pleistocénní, charakterizované ničením druhů vlivem lidských aktivit, ztrátou stanovišť, nadměrným lovem a vlivem invazivních druhů.

²² Ibid., str. 112 a Thurman, H.V., Trujillo, A.P., op.cit., str. 408.

²³ Viz Simmonds, M., op.cit., str. 139.

²⁴ Mezi globální problémy, které závažným způsobem ovlivňují kvalitu života na Zemi, lze jmenovat zejména změnu klimatu, globální oteplování a zvyšování hladin oceánů, genetickou ztrátu, ztenčování (destrukci) ozónové vrstvy, vysoký nárůst populace v celosvětovém měřítku, kontaminaci moří a oceánů apod.

Hlavní formy ohrožení mořského prostředí a kytovců

Jak již bylo zmíněno, hlavní příčiny ohrožení mořského prostředí představují degradace přírodních stanovišť (destrukce, fragmentace či znečištění) a nadměrné využívání zdrojů.

Degradace stanovišť

I když není stanoviště přímo zasaženo destrukcí nebo fragmentací, mohou být zde žijící společenstva ovlivněna lidskou činností. Na širém moři poruší rybářské vlečné sítě tažené podél dna (nevody) ročně odhadem patnáct miliónů kilometrů čtverečních dna oceánů. Tento způsob lovu ničí citlivé organismy a redukuje tak druhovou diverzitu, biomasu a strukturu společenstev.²⁶ Na první pohled nejméně nápadnou, často lidským okem neviditelnou, zato všudypřítomnou formou degradace životního prostředí a stanovišť je jeho znečištění, ať už chemické, biologické či zvukové - kontaminace hlukem může být také považována za určitou formu znečištění.

Chemické znečištění

Nejobvyklejší bývá znečištění pesticidy, chemikáliemi a jiným průmyslovým odpadem, emisemi a znečištění erodovanými sedimenty. I když znečištění životního prostředí je někdy značné a na první pohled patrné (ropné skvrny, požáry vrtných věží), nejničivější jsou pravděpodobně ty nenápadné, neviditelné formy znečištění.²⁷ Nejzávažnějším typem znečištění, jak co se týká rozsahu, tak nebezpečnosti znečišťujících látek, je znečištění pevninské, které představuje přibližně 80% veškerého znečištění moří.²⁸

Rychlý rozvoj výroby chemických sloučenin, které jsou velmi odolné proti přirozenému rozkladu, vedl k nahromadění těchto látek v mořském prostředí. Podobně průmyslové odpady, jako jsou těžké kovy, se začaly významně hromadit v mořských biotopech. Historicky osvědčená schopnost mořského prostředí rozpouštět znečišťující látky je již dnes hrubě

Viz Damohorský, M. a kol.: *Právo životního prostředí*, op.cit., marg. č. 284.

²⁵ Srov. Simmonds, M., op.cit., str. 119 a Thurman, H.V., Trujillo, A.P., op.cit., str.408.

²⁶ Blíže Primack, R.B. a kol., op.cit., str. 100.

²⁷ Ibid., str. 101.

²⁸ Viz Žáková, K., op.cit., str. 42.

přetížena. Mnohé sloučeniny voda nejen roznáší, ale slučují se s dalšími látkami. Takto kontaminovaný materiál požírají drobné organismy, jimiž se živí velké ryby, které jíme my nebo mořští savci. Vrcholní predátoři jsou těžce postiženi právě proto, že stojí na samém konci potravinového řetězce. Mnohé sloučeniny se rozpouštějí v tuku a hromadí se v tukových tkáních, takže silná tuková vrstva kytovců je činí zvláště zranitelnými, v ní se totiž hromadí obrovské množství škodlivin.²⁹ Zvláštní význam v tomto ohledu má působení na vyvíjející se plody a mláďata, která dostávají nemalé dávky škodlivin prostřednictvím placenty a mateřského mléka. Mateřské mléko mořských savců je mimořádně bohaté na tuky a následkem toho je mnohem více ovlivněno škodlivinami z matčiny tukové vrstvy, v níž se za letní pastvy nahromadí velké množství nežádoucích cizorodých látek.³⁰

Znečištění vody znamená významný negativní zásah do všech vodních společenstev. Řeky, jezera a oceány jsou používány jako otevřené stoky pro průmyslový odpad a kanalizační splašky. Pesticidy, herbicidy, ropné odpady, těžké kovy (hlavně rtuť, olovo a zinek), detergenty a průmyslový odpad, to vše může zabíjet nebo vážně ohrožovat organismy žijící ve vodním prostředí. Na rozdíl od odpadů vypouštěných v terestrickém prostředí, majících především lokální dopad, může být toxický odpad ve vodním prostředí roznášen proudy a difundovat do rozsáhlých oblastí. V organismech, které získávají potravu filtrováním velkého množství vody, se mohou toxické chemikálie soustředit v letálním množství dokonce i v případě, kdy v okolním prostředí je jen nízká koncentrace jedovaté látky. Následně jsou jedovatým látkám znovu vystaveni živočichové, kteří se filtrátory živí.³¹

Znečištění pesticidy

Pesticidy se používaly k postřiku proti hmyzím škůdcům nebo se rozprašovaly na vodní plochy a sloužily k hubení komářích larev. Poškozovaly však nejen škůdce, ale i jiné volně žijící živočichy živícími se cílenými druhy.³² Vysoká koncentrace pesticidů ve tkáních byla zjištěna především u dravců, v jezerech a ústích řek se zvyšovala koncentrace DDT a jiných

²⁹ Velryba grónská má nejvyšší vrstvu tuku ze všech živočichů. Může být 15 – 60 cm tlustá.

Viz Simmonds, M., op.cit., str. 155.

³⁰ Ibid., str. 130.

³¹ Blíže Primack, R.B. a kol., op.cit., str. 102.

³² Rachel Carsonová ve své knize *Mlčící jaro* z roku 1962 popsala proces biozesilování (*biomagnification*), což je mechanismus, kterým se DDT nebo jiné chlorované uhlovodíky kumulují v organismech během svého postupu potravním řetězcem.

pesticidů ve tkáních dravých ryb a vodních savců, např. delfínů.³³ V mnoha vyspělých zemích je dnes používání pesticidů na bázi chlorovaných uhlovodíků zakázáno.³⁴

Kulturní eutrofizace

Též základní prvky, nutné pro růst rostlin a živočichů, se mohou stát při vysokých koncentracích nebezpečnými polutanty. Ve vodě vedou k masivnímu a nebezpečnému nárůstu „vodního květu“ (porosty řas – sinic - na vodní hladině). Ten konkurenčně vytlačí ostatní planktonní druhy a zastíní rostliny na dně. Jak vodního květu přibývá, jeho spodní vrstvy se oddělují a klesají ke dnu, kde umírají. Následně se namnoží bakterie a plísně, rozkládající mrtvou hmotu, a absorbují všechnu dostupný kyslík. Bez kyslíku uhyne mnoho dalších živočichů. Proces eutrofizace může postihnout i velké mořské systémy, zejména pobřežní oblasti a uzavřené vodní masy, např. Mexický záliv, Severní moře, Baltské moře či Japonské moře.³⁵

Znečištění ovzduší

Dnes jsou již různé typy znečišťování ovzduší natolik intenzivní, že jejich vliv začíná nabývat globálního charakteru a ovlivňují i ekologii oceánů. Nejškodlivějšími formami a projevy znečištění jsou kyselá deště, produkce a ukládání dusíku, toxické kovy či skleníkové plyny způsobující globální změnu klimatu.³⁶

Odpadky

Dnes již nenajdeme žádné pobřeží, které by bylo čisté bez nebezpečných plastických odpadků a jiných makropolutantů. Tyto látky se velmi pomalu rozkládají a dostávají se do moře z lodí nebo jsou spláchnuty ze souše. Spolknutí nebo zamotání se do takových odpadků může mořská zvířata zabít a skutečně bývají často nacházeni mrtví kytovci s plastovými odpadky v žaludku.³⁷

³³ Mezi živočichy nejvíce zasažené znečištěním patří ozubení kytovci. Kosatka nalezená vyvržená na poloostrově Olympic v Severní Americe obsahovala nejvyšší u živočichů zjištěnou úroveň jedů: tisíc částic na milion PCB.

³⁴ Viz Primack, R.B. a kol., op.cit., str.101.

³⁵ Ibid., str.102.

³⁶ Ibid., str. 103 – 105.

³⁷ Viz Simmonds, M., op.cit., str. 133.

Biologické znečištění

Zvláštním a zejména z kvalitativního hlediska velmi závažným typem znečištění moří je biologické, resp. genetické znečištění, k němuž dochází vnášením nepůvodních druhů do mořského prostředí dané oblasti. Typicky k němu dochází prostřednictvím přepravy jedinců nepůvodních druhů v balastu či na trupech lodí, hrozbu však představují i ojedinělé úmyslné introdukce či geneticky modifikované mořské organismy z umělých chovů.³⁸ Další formu biologického znečištění mohou představovat nákazy a patogeny. Koupání ve vodě zamořené odpadky se dnes samozřejmě považuje za riskantní pro lidské zdraví, ale totéž platí i pro kytovce. Vypouštění znečištěných odpadů do moře zvyšuje možnost nákazy pobřežních živočichů. V poslední době byla zaznamenána vysoká náhlá mortalita mořských savců, jejíž pravděpodobnou příčinou může být virová infekce. Avšak může jít také o problémy prostředí, kvůli kterým jsou tyto živočichové nadměrně, nepřírodně zranitelní.³⁹

Kontaminace hlukem

Vedle dobře známých ostatních hrozeb, jako je nadměrný rybolov, lov kytovců a výše zmíněných forem znečištění, je novou hrozbou speciálně pro kytovce také přibývající množství podvodních sonarů (jež užívají např. ponorky) a podvodního seismického testování, které provádějí společnosti těžící ropu a plyn. Jejich nízkofrekvenční zvuky se šíří stovky, ne-li tisíce kilometrů daleko od zdroje. Kontaminace hlukem na moři může postihovat rozsáhlé oblasti a může působit v jemných, ale důležitých souvislostech. Nejhorší jsou velmi nízké tóny, které mohou zblízka zvířata poranit. Už dříve bylo popsáno, že kytovci jsou silně závislí na svém velmi jemném sluchu, takže každé poškození sluchového orgánu je pro ně velmi závažné. Silné hluky mohou poškodit jejich tkáň a nízké mohou narušit jejich normální chování.

Podle zprávy vydané vědeckým výborem Mezinárodní velrybářské komise je souvislost mezi sonary a úhynem kytovců velmi přesvědčivá.⁴⁰ Podobně vědecká zpráva o výzkumu

³⁸ Viz Žáková, K., op.cit., str. 42.

³⁹ Viz Simmonds, M., op.cit., str. 131, 133.

⁴⁰ Vědci zjistili, že když uvízlo 12 vorvaňovců zobatých v Jónském moři v 90. letech, bylo to ve stejnou dobu, kdy se konaly zkoušky akustického podmořského detekčního systému, které provádělo NATO. Další jedinci

provedeném v rámci Programu OSN pro životní prostředí vysokointenzivní sonary poškozují schopnost komunikace, navigace a lovu 71 druhů kytovců. Podle Programu OSN pro životní prostředí (UNEP) a Úmluvy o ochraně stěhovavých druhů (CMS) jsou v největším ohrožení především běluha, vorvaňovec tropický a vorvaňovec zobatý. Ochránci přírody tvrdí, že zvuky sonaru mohou škodit velrybám a delfínům, protože tato zvířata zvuk potřebují k navigaci, hledání potravy, komunikování mezi sebou a páření. Zvukové vlny zvířata dezorientují a mohou jim způsobit krvácení z očí a uší.⁴¹

Zákony regulující zvukové narušování světových oceánů neexistují, avšak západní vlády, které nesou největší zodpovědnost vzhledem ke své zvyšující se vojenské přítomnosti v mořích, prohlašují, že k zahájení nějaké akce potřebují větší výzkum.⁴²

Nadměrné využívání zdrojů

Už v předindustriální společnosti vedla intenzita využívání často k poklesu a vymizení místních druhů. Vlivem účinnějších metod lovu se snížil počet velkých savců, redukce potravní nabídky způsobená lidmi také vedla ke snížení počtu dravců. Pomocí výkonných motorových rybářských lodí a plovoucích továren na zpracování ryb lze získávat ryby ze všech světových oceánů. V současné době jsou světové zdroje vyčerpávány stále větší rychlostí. Daný zdroj je využíván, dokud se nestane vzácným nebo než vyhyne.⁴³

tohoto druhu uvízli v roce 2000 na březích Bahamského souostroví a odborníci to rovněž přičítají vojenským zkouškám.

Testy na tělech sedmi velryb, které uhynuly v blízkosti ostrova Gran Canaria v roce 2002, prokázaly krvácení a poškození vnitřního ucha. Vědci jednoznačně stanovili jako příčinu použití nízkofrekvenčního sonaru s vysokou intenzitou v oblasti.

Zdroj: Reuters, ČTK, dostupný z: <http://aktualne.centrum.cz/clanek.phtml?id=3114>.

⁴¹Je mnoho důvodů, proč se kytovci a delfíni dostávají na břeh. Jde často o specifické pobřeží, které kytovce mate a jejich echolokační schopnosti selhávají (mělčiny a mírně se svažující pobřeží s měkkými sedimenty). To se týká jak osamělých zvířat, starých a nemocných, u nichž choroba narušila schopnost plavání či navigace, tak hromadného uvíznutí zdravých zvířat, které je mnohem častější. I u případů hromadného uvíznutí může být mezi příčinami nakažlivá choroba, naproti tomu jiné případy mohou být pravděpodobněji připsány na vrub lidským aktivitám. V současné době je věnována velká pozornost metodám, jak reagovat na uvíznutí kytovců na břehu.

Srov. Simmonds, M., op.cit., str. 115-117.

⁴²Srov. Ibid., str.131 a <http://www.ekolist.cz/zprava.shtml?x=954903> a

<http://aktualne.centrum.cz/clanek.phtml?id=3114>.

⁴³Blíže Primack, R.B. a kol., op.cit., str. 109 – 112.

(Rybo)lov a nedostatek kořisti

Komerční rybolov je toho dobrým příkladem. Loví se jeden druh po druhém tak dlouho, dokud je to výnosné. Mnoho literatury v oblasti péče o volně žijící zvěř a rybolov se věnuje tématu maximálního udržitelného výnosu (*maximum sustainable yield*, MSY). Ten charakterizujeme jako největší množství zdroje, které lze získat každý rok, aniž by časem došlo k jeho vyčerpání. Ne vždy ale dané schéma funguje, v mnoha reálných situacích jej nelze použít. Nezahrnuje například nezákonný rybolov a porušování mezinárodních konvencí, jako je lov velryb a rybolov v antarktických vodách, a ústí v další plenění zdrojů, které není zahrnuto v oficiálních zprávách.⁴⁴

Světová spotřeba ryb se za posledních 30 let zdvojnásobila a mnohá rybí hejna byla těžce poškozena. Zdá se, že existuje vztah mezi snížením stavu kořisti a omezením počtu kytovců, je však objektivně velmi těžké zjistit, zda populace ubývá vlivem nedostatku kořisti nebo jiných faktorů či jejich kombinací. Lov obchodně nejvýznamnějších druhů ryb vedl v posledních dvou desetiletích k téměř úplnému zničení jejich hejn. Pokles počtu dravců včetně některých kytovců může souviset s vymizením severomořských sledů.^{45 46}

Nadměrný rybolov ohrožuje asi 15 procent kytovců, dalších 13 procent je na pokraji vyhynutí, protože je pobíjejí rybáři, kteří je považují za hrozbu pro hejna lovných ryb.

Uváznutí v sítích

Významnou složku úlovku tvoří úlovek vedlejší, tzv. by-catch, složený z necíleně nalovených mořských organismů (např. malí kytovci). Kytovci, kteří se zamotají do rybářských sítí, většinou hynou utopením, a rybářský průmysl se ve světě rozšířil natolik, že mortalita způsobená uváznutím může vést k úplnému vyhubení některých populací mořských savců. Podle výsledků výzkumu IWC (Mezinárodní velrybářská komise) v květnu 2003 v letech 1990 až 1999 každoročně uvázlo a uhynulo jen v rybářských vlečných sítích severoamerické flotily 62151+-1415 živočichů, zhruba polovinu tvořili kytovci a druhou polovinu

⁴⁴ Viz Blíže Primack, R.B. a kol., op.cit., str. 111 – 112.

⁴⁵ Viz Simmonds, M., op.cit., str. 128.

⁴⁶ Blíže Daniel Pauly, Villy Christensen, Sylvie Guénette, Tony J. Pitcher, U. Rashid Sumaila, Carl J. Walters, R. Watson & Dirk Zeller : Towards sustainability in world fisheries
Dostupný z: http://www.fisheries.com/archive/members/dpauly/towards_sustainability.pdf.

ploutvonožci (tuleni a lachtani). Tato statistika napovídá, že každoročně celosvětově takto uhynou stovky až tisíce mořských savců.

Některé rybářské metody jsou pro kytovce mnohem nebezpečnější, hlavně volně plovoucí sítě a příbřežní tralování. Vlečné sítě se táhnou mnoho kilometrů za lodí a volně visí směrem k mořskému dnu, dokud je rybáři nevytáhnou. Pevnost nových sítí zvýšila počet postižených kytovců. Zvláště postiženi jsou tímto typem lovu kytovci, které se živí při mořském dně, především sviňuchy. Tralování probíhá na širém moři, obrovské sítě táhne buď jedna velká loď nebo jsou zavěšeny mezi dvěma plavidly, aby lapaly ryby plovoucí v povrchové nebo střední vrstvě vody. V současné době nabývají tažné lodě i sítě na velikosti. Nejproblematictější rybářskou techniku tvoří obrovské volně plovoucí sítě (některé až 50 km dlouhé), které jsou unášeny pomocí plováků na hladině, často se utrhnou a jsou unášeny volně mořskými proudy. Tento velkoplošný lov způsobil v 70. a 80. letech minulého století obrovské škody. V roce 1991 vydalo generální shromáždění OSN rezoluci zakazující použití tak velkých vlečných sítí na širém moři, toto moratorium vstoupilo v platnost roku 1992. V současné době Evropská unie zakazuje používání vlečných sítí ve všech svých vodách a především je přísně chráněna populace sviňuch v Baltském moři, jež je kriticky ohrožená.⁴⁷

Zpráva zveřejněná v keňské metropoli Nairobi na osmé konferenci o Úmluvě o stěhovavých druzích uvádí, že ohroženo je také na sedmdesát procent menších druhů kytovců včetně různých delfínů, především plískavice novozélandská - těch se v mořích jižního Pacifiku vyskytují už jen pouhé 4000. Největším nebezpečím pro ně jsou rybářské sítě - pokud se do nich zapletou, pak nemají možnost se zachránit před utopením.

Pozorování velryb (*whalewatching*)

Na celém světě každoročně 9 milionů lidí využívá služeb obchodních společností, zaměřených na plavby za velrybami, a to ve více jak 90 zemích. Rozsah tohoto nově se vyvíjejícího průmyslu je nejlépe vidět na zisku, každoročně se tak vydělá miliarda dolarů. Toto relativně nové odvětví turistiky má s ohledem na kytovce své klady i zápory. Jde o velmi účinnou metodu, jak seznámit veřejnost s těmito zvířaty. Mnozí organizátoři těchto výprav se také podílejí na jejich aktivní ochraně. Na mnoha místech slouží jako pozorovatelé stavu

⁴⁷ Srov. Simmonds, M., op.cit., str. 126-128.

místních populací kytovců. Bohužel na mnoha místech intenzita výprav a způsob průběhu pozorování ohrožuje klid a zdraví místních kytovců.

Velmi důležitá je pak úprava předpisů, která by měla zajistit nejlepší metody pozorování velryb v budoucnosti (určení vhodné doby a co nejméně rušivé metody).^{48 49}

1.3. Význam a potřeba ochrany kytovců

Jaký je význam kytovců? Naše vztahy k nim, historické i moderní, mají rozpětí od obdivu a inspirace až k vykořisťování a bezohlednému hubení.

Biologická diverzita může mít přímou ekonomickou hodnotu, která je připisována produktům, z nichž mají lidé užitek, nebo nepřímou ekonomickou hodnotu, která je přisuzována ziskům z biodiverzity, jež nepoškozují a neničí přírodní zdroje. Přímé hodnoty lze dále dělit na spotřební a výrobní užité hodnoty. Nepřímé ekonomické hodnoty lze připsat aspektům biodiverzity, které mohou přinést ekonomický prospěch lidem, pokud zároveň nedochází jejich ničení a poškozování během jejich využívání. Biologická diverzita měla vliv na vznik rekreace v přírodě a ekoturismu. V mnoha rozvojových zemích je ekoturistika jedním z hlavních zdrojů devizových příjmů. Biologická diverzita má potenciální hodnotu jako zdroj nových léků a průmyslových produktů. Má však ještě jiný rozměr, tzv. existenční hodnotu, založenou na množství peněz, které jsou lidé ochotni platit za ochranu druhů a prostředí.⁵⁰

Ochrana biologické diverzity však může a měla by být založena na etickém základě stejně jako na základě ekonomickém. Hlubinná ekologie (*deep ecology*)⁵¹ předpokládá, že jednotlivé

⁴⁸ Ve Středozezemním a Černém moři působí komise ACCOBAMS (viz níže), která uplatňuje pokyny pro pozorování velryb. Zahrnují mimo jiné:

- určení vzdálenosti člunů od kytovců tak, aby se zvířata nemohla příliš přiblížit k lodi
- určení délky a doby pozorování pro každý člun a počet člunů, které se mohou současně pohybovat poblíž zvířat
- doporučení, aby posádky člunů pro pozorování velryb měly průkazy nebo licence a všichni, včetně průvodců, absolvovali dostatečnou přípravu

Blíže Guidelines for Commercial Cetacean-Watching Activities in the Black Sea, the Mediterranean Sea and Contiguous Atlantic Area, dostupný z:

<http://www.accobams.org/images/stories/PDF/guidelines%20for%20commercial%20cetacean%20watching%20activities%20in%20the%20accobams%20area.pdf>

⁴⁹ Viz Simmonds, M., op.cit., str. 111-114.

⁵⁰ Viz Primack, R.B. a kol., op.cit., str. 42 – 63.

⁵¹ Uvádím několik premis hlubinné ekologie a etických principů týkajících se oblasti ochrany druhů:

- lidé mají povinnost hrát roli ochránců na Zemi
- lidé mají odpovědnost k budoucím generacím, jestliže ničíme přírodní zdroje na zemi a způsobujeme vymírání druhů, budoucí generace na to doplatí v podobě nižšího životního standardu a kvality žití

druhy mají význam samy o sobě a že lidé nemají právo redukovat jejich bohatost. Protože současné lidské aktivity ničí ekologickou diverzitu Země, musí se politický, technologický a ideologický systém změnit. Tyto změny zvýší spíše kvalitu lidského života, než aby zvyšovaly míru materiálních potřeb.⁵²

Druhy navíc nejsou navzájem nezávislé. Jednotlivé druhy mezi sebou komunikují různými způsoby jako součást přírodního společenstva. Ztráta jednoho druhu může mít dalekosáhlé následky i pro ostatní druhy ve společenstvu. V důsledku vyhynutí jednoho druhu může dojít k sérii vymírání dalších druhů a destabilizaci celého společenstva.⁵³

Náchylnost k vymírání

Ekologové zjistili, že ne všechny druhy mají stejnou pravděpodobnost vyhynutí; určité kategorie jsou zvláště náchylné k vymírání a musí být pozorně sledovány a udržovány s úsilím je zachovat. Bohužel do velké části těchto kategorií je možno zařadit většinu druhů kytovců.

Těmito kategoriemi jsou:

- druhy s malým geografickým rozšířením
- druhy s jednou nebo velmi malým počtem populací
- druhy s malou velikostí populace
- druhy s klesající velikostí populace
- druhy s nízkou hustotou populace
- druhy vyžadující velká teritoria
- druhy s velkými tělesnými rozměry

-
- respekt k lidskému životu a ohledy na lidské zájmy jsou slučitelné s ohledy na biodiverzitu
 - příroda má duchovní a estetickou hodnotu, která přesahuje její ekonomické ohodnocení, například jestliže některé druhy velryb, motýlů nebo planě rostoucích květin v příštích deseti letech zmizí, silně negativně to poznamená zážitky dalších generací umělců i dětí
 - biologická diverzita je nezbytná pro nalezení původu života

Každý druh má právo na existenci, každý druh reprezentuje jedinečné biologické řešení problému přežití a na tomto základě musí být garantováno přežití každého druhu bez ohledu na jeho četnost nebo význam pro člověka. Každý druh tvoří část společenství žijících bytostí a má stejné právo na existenci jako lidé, každý druh má vlastní hodnotu (*intrinsic value*), která není spojena s lidskými potřebami. Vedle toho, že nemáme právo ničit druhy, máme navíc odpovědnost předcházet vymírání druhů, k němuž dochází vlivem lidské činnosti. Tento argument posunuje lidi z omezené antropocentrické perspektivy do stavu, kdy jsou součástí většího biotického společenství, ve kterém respektují všechny druhy a jejich právo na existenci.

Blíže Primack, R.B. a kol., op.cit., str. 63 – 67, viz str. 64.

⁵² Ibid., str. 67.

⁵³ Ibid., str. 65.

- druhy, které nedokážou migrovat
- sezónní migranti
- druhy s malou genetickou variabilitou
- druhy se specializovanými požadavky na stanoviště
- druhy, které se obvykle nacházejí ve stabilním prostředí
- druhy vytvářející stálé nebo dočasné seskupení
- druhy, které jsou loveny a využívány člověkem

Tyto charakteristiky druhů náchylných k vymírání nejsou nezávislé. Například druhy s velkými tělesnými rozměry mívají nízkou populační hustotu a rozsáhlé teritorium. Po rozpoznání těchto vlastností u určitých druhů mohou ochránci přírody předvídat, které druhy bude potřeba chránit a udržovat.⁵⁴

SHRNUTÍ

V této části jsem se zabývala kytovci v kontextu biologickém včetně jejich základního biologického zařazení a základní biologické charakteristiky, popsala jsem, v jakém stavu se druhy a některé populace kytovců nachází, popsala většinu příčin jejich ohrožení, majících původ jak v minulosti tak v současnosti - většina vychází z exponencionálního růstu lidské populace, vpádu člověka do přirozených ekosystémů a jejich záměrného či konsekventního narušení. Pojmenování příčin ohrožení může pomoci nalézt východiska ochrany nejen druhu kytovci, ale i mořské a pevninské biodiverzity obecně.

⁵⁴ Ibid., str. 122 – 126.

2. Historie velrybářství a velrybářské právo

2.1. Historie velrybářství

Údaje v této části práce jsou čerpány z následujících zdrojů: C. Roberts: *The Unnatural History of the Sea*⁵⁵, P.J. Clapham a C.S. Baker: *Modern whaling*⁵⁶ a stránek Japonské velrybářské asociace⁵⁷. Další prameny uvádím v poznámkách pod čarou.

Dnes již nikdo přesně nedokáže určit, kdy lidé začali velryby lovit. Nejstarší záznam lovu velryb pochází z Korei. Podrobná jeskynní malba z období mezi rokem 6000 - 1000 př. n. l. zobrazuje pronásledování a lov velryb lidmi v malých člunech. Šlo o tichomořského plejtvákovce šedého, velrybu černou, vorvaně, kosatky a plejtváka myšoka. K lovu používají harpuny a lana, ke kterým jsou připevněny vzduchové měchy. Nicméně první písemná zmínka o lovu velryb pochází až z 9. stol. n. l., dokumentuje lov kytovců v severní části dnešního Norska. V tomto období byl ale provozován lov velryb i mnohem dál na jih, stopy středověkého lovu velryb můžeme nalézt i v archeologických nálezích z Biskajského zálivu, Normandie a Flander. Z písemných zmínek lze vyvodit, že velrybářství zde bylo vysoce organizované a rozvinuté.

Lov byl provozován ze břehu, poté, co vyla velryba spatřena ze strážní věže, byl za ní vyslán člun, Francouzi, Španělé a Baskové používali harpuny, ke kterým byl připojen provaz, zatímco Skandinávci a Islandčané užívali oštěpy a kopí. Později byla celosvětově přijata první z metod pro její vyšší účinnost. K evropským státům se přidalo i Japonsko, kde je od 12. století provozován lov velryb pomocí ruční harpuny. Velrybáři pronásledovali jen zvířata, která se přiblížila břehu, na moři je usmrtili a přitáhli ke břehu k dalšímu zpracování.

Lov pokračoval i v následujících stoletích, přibýly loviště na jihu Severního moře a východním pobřeží Anglie. Z písemných záznamů lze dovést pokles počtu kytovců během 14. století, lov vrcholil ve století 11. a 12. Baskové lovili kytovce z čeledi plejtvákovitých jako plejtváka myšoka. Je také velmi pravděpodobné, že lovili pomalejší kytovce jako je

⁵⁵ Roberts, Callum: *The Unnatural History of the Sea*, Islandpress/Shearwaterbooks, 2007, str. 83-98

⁵⁶ Clapham, P.J. and Baker, C.S.: *Modern whaling*. In: Perrin, W.F., Würsig, B. & Thewissen, J.G.M. (eds.): *Encyclopedia of Marine Mammals*, pp. 1328-1332. Academic Press, New York. 2002.

Dostupný z: <http://whale.wheelock.edu/archives/ask03/att-0087/01-whalingemm.pdf>

⁵⁷ <http://www.whaling.jp/english/history.html> (Japonská velrybářská asociace)

velryba biskajská a plejtvákovec šedý. Oba tyto druhy se již od těch dob ve vodách Biskajského zálivu a Severního moře nevyskytují, první z nich patří k druhům vyhynulým. Jejich pozůstatky byly nalezeny v archeologických nálezech v Holandsku, Francii i Anglii.

Od 15. století docházelo k velkému místnímu poklesu počtu velryb, proto Baskům přišel vhod Cabotův⁵⁸ objev severozápadní cesty⁵⁹ a velmi rychle se přeorientovali na loviště v kanadských vodách. Již v průběhu 16. století byly na pobřeží Labradoru zřizovány velrybářské stanice, k loveným druhům patřily velryby černé a grónské.

Velrybáři stále hledali nová a nová loviště a byli nadále úspěšní. Atraktivními se stala arktická loviště i severní Skandinávie a oblast Špicberků. V 17. století se stalo velrybářství velmi výnosným obchodem, rybí tuk byl užíván ke svícení a vaření, velrybí kostice (užívané zvířetem k filtrování potravy z mořské vody) byly vysoce ceněny, používaly se v módním průmyslu k výrobě korzetů a šití sukni, vorvaňovina, voskovitá hmota ze stěv vorvaňů, tvořila základ při výrobě parfémů a léčiv. Do lovu velryb se proto zapojili i holanďtí a angličtí obchodníci, kteří si najímali zkušené Basky. Výnosnost a atraktivitu obchodu dokladuje i to, že jen holandská flotila během 46 let do roku 1722 čítala 5 886 lodí. Jak se postupně redukovaly loviště podél břehů, lov směřoval dál a dál na volné moře. Námořníci vyvinuli metody, jak zpracovat velryby přímo na moři.

Přibližně ve stejné době, kdy obchodníci postupovali dál směrem k arktickým lovištím, probíhalo osídlování Nové Anglie⁶⁰. Zdejší vody oplývaly množstvím velryb, velké množství se jich vyskytovalo blízko břehů, jako např. plejtvákovec šedý, jehož stáda zde byla extrémně početná. Zároveň se začal začátkem 18. století rozvíjet i lov na volném moři poté, co se podařilo lovcům ulovit na volném moři vorvaně. Tento zdar stimuloval námořníky k dalším úspěšným pokusům. Stejně jako v jiných případech, i velrybáři Severní Ameriky hledali další

⁵⁸ **Giovanni Caboto** (znám též jako **John Cabot**; před 1450 - asi 1499) byl italský námořník a objevitel. Je znám svými objevnými expedicemi vykonanými v anglických službách, při nichž pro Evropu po Erikssonovi znovuobjevil severoamerickou pevninu.

⁵⁹ **Severozápadní průjezd** také **Severozápadní cesta** je námořní cesta přes Severní ledový oceán, podél severního pobřeží Severní Ameriky vedoucí Kanadským arktickým souostrovím, spojující Atlantský oceán a Tichý oceán. Jednotlivé ostrovysouostrovní jsou od sebe odděleny sérií arktických vodních cest všeobecně známých jako Severozápadní průjezd.

⁶⁰ **Nová Anglie** (anglicky **New England**) je oblast, kterou tvoří šest států na severovýchodě USA. Spolu se Středoatlantickou oblastí tvoří severovýchod Spojených států, což je jeden ze 4 hlavních regionů Spojených států. Tuto oblast objevili Britové, byly zde založeny jejich první kolonie. Mezi státy Nové Anglie patří: Maine, New Hampshire, Vermont, Massachusetts, Rhode Island a Connecticut. Největším městem je Boston.

a další loviště poté, co nejbližší byla vyčerpána. Směřovali na jih k Bahamám, Západní Indii, Mexickému zálivu, Azorským ostrovům i západnímu pobřeží Afriky.

Velrybí produkty nadále představovaly obrovskou hodnotu pro industrializující se ekonomiku 18. století. Velrybí tuk pomáhal roztáčet kola průmyslu, osvětloval ulice a salóny v Evropě i Americe, velrybí kostice zvýrazňovaly útlý pas dam a cena vorvaňoviny stoupala díky rozvíjejícímu se kosmetickému průmyslu.

Hledání a objevování nových lovišť pokračovalo, se snižováním úlovků v severních oblastech se flotily postupně přesouvaly na jih směrem k Antarktidě. Tak se postupně z velrybářství stal první celosvětový obchod. V tomto období byly zároveň napáchány největší škody v historii velrybářství. Čím více lovišť bylo vyčerpáno, tím důmyslnější se stávaly metody lovců. Mapy oblastí výskytu velryb z konce 19. století dokladují, že minimálně polovina oblastí, kde se tato zvířata dříve vyskytovala, byla vydrancována tak, že zde došlo k úplnému vybytí stád.

Moderní průmyslové velrybářství zahájilo činnost roku 1861 po vynalezu harpunového děla Norem Svendem Foynem. Výbušná harpuna se odpaluje z děla umístěného na přídi lodi, projektil pronikne do těla velryby a tam vybuchne. Během 19. století se zároveň objevily nové parní čluny, které měly dostatečnou rychlost, aby velrybáři mohli dosáhnout i rychle plovoucí velryby, např. plejtváka myšoka nebo plejtváka obrovského.⁶¹ Tyto dva klíčové vynálezy radikálně změnily celý velrybářský průmysl, neboť umožnily dosáhnout a ulovit kterýkoli druh velryb, a otevřely velrybářům nová loviště. Dalším významným objevem byl kompresor, jež vyřešil problém zpracování ulovené velryby. Do těla mrtvého zvířete je okamžitě napumpován vzduch, aby se tělo udrželo na hladině. Tím se zabránilo mnoha ztrátám, neboť za normálních okolností mrtvé tělo velryby rychle klesá ke dnu.

V roce 1903 se vypravila na lov velryb do oblasti Špicberků první holandská tovární loď. Nové a větší lodi umožnily také dosáhnout Antarktidy, v roce 1904 Norsko zakládá velrybářsko stanici v Jižní Georgii, v roce 1925 vyplouvá první tovární loď do oblasti Antarktického oceánu, jež umožňuje velrybářům zůstat na moři mnoho měsíců a zpracovávat a skladovat na palubě veškeré úlovky. Zdokonalením metod bylo možno zpracovat přímo na lodích více velryb.

⁶¹ Do té doby byly poháněny velrybářské lodi větrem nebo vesly.

V následujících desetiletích byl nápor na antarktické vody obrovský.⁶² Celkem byly zabity na jižní polokouli během 20. století více než 2 milióny velryb, což nezůstalo bez následků – plejtvák obrovský a velryba jižní jsou na vymření. Velrybáři se soustředili na největší druhy, takže zabili asi 360 000 plejtváků obrovských, 200 000 keporkaků, téměř 400 000 vorvaňů a více než 750 000 plejtváků myšoků. Menší druhy, např. plejtvák malý (*Minke Whale*), se původně nelovily.

Naštěstí koncem 19. století dochází k poklesu poptávky po velrybích produktech, velrybí tuk je nahrazen minerálními oleji a zemním plynem. Počátkem 30. let 20. století bylo zřejmé i velrybářským národům, že určitá regulace tohoto odvětví je nezbytná. V roce 1931 je 26 velrybářskými státy podepsána první Úmluva o usměrnění lovu velryb (*Convention for the Regulation of Whaling*), jež zavedla celosvětovou ochranu pro tzv. pravé velryby. Druhá Mezinárodní dohoda o regulaci velrybářství byla uzavřena v roce 1937 a poskytovala navíc ochranu velmi ohroženému plejtvákovci šedému a stanovovala některé další podmínky pro lov kytovců. V roce 1938 byla vytvořena první chráněná oblast pro velryby v mořích kolem Antarktidy. Bohužel ani jedna z těchto úmluv nešla dostatečně daleko a mimo jiné ji nepodepsaly Japonsko a SSSR a mohly tak teoreticky pokračovat i ve vybíjení těchto druhů, které byly jako jediné těmito úmluvami chráněny.

Vývoj právní úpravy ochrany rybolovných zdrojů (rybářské právo)

Rybářské právo v tomto kontextu znamená regulaci lovu biologických mořských zdrojů.⁶³ Na počátku vývoje ochrany mořských živých zdrojů⁶⁴ stálo rozhodnutí arbitrážního soudu ve sporu mezi USA a Velkou Británií z roku 1893, jež zdůrazňuje princip neomezené svobody (rybo)lovu a Spojeným státům zakazuje přijmout opatření k zachování tuleňů na volném moři.^{65 66} Jak již bylo zmíněno výše, zdokonalování technologií lovu během 20. stol. vedlo

⁶² Do roku 1915 byla místní populace keporkaka prakticky vyhubena, s celkovým úlovkem 18 557 kusů. Podobný osud sdílel plejtvák obrovský, v letech 1904-1936 bylo v Jižní Georgii zabito 39 296 kusů, tím byla místní populace nevratně vypleněna.

⁶³ Viz Žákovská, K., op.cit., str. 53 .

⁶⁴ Pojem „mořské živé zdroje“ (*marine living resources*) je v zahraniční odborné literatuře obecně používán pro označení jakýchkoli mořských organismů, případně jejich částí či populací, bez ohledu na to, jaká je v konkrétním případě jejich skutečná hodnota pro člověka.

Viz Damohorský, M. a kol.: *Mezinárodní právo životního prostředí*, op.cit., str. 58.

⁶⁵ *Pacific Fur Seal Arbitration*, rozhodnutí z 15.8.1893.

⁶⁶ Jelikož svoboda rybolovu vedla ke konkurenčním střetům mezi lovícími rybáři v určité oblasti, byly mezi zainteresovanými pobřežními státy uzavírány mezinárodní dohody, které měly řečeným možným konkurenčním

k nadměrné exploataci přírodních mořských zdrojů a vrůstala potřeba určité regulace lovu i norem na ochranu těchto zdrojů.. První úmluvou, upravující zachování lovem ohrožených mořských druhů, je *Úmluva o opatřeních k zachování a ochraně tuleňů na severu Tichého oceánu* (1911). Bohužel vžitá představa o autoregeneraci živočišných druhů v moři stále nebyla překonána a až masové vybíjení velryb, které vedlo až k lokálnímu vyhubení některých druhů, přimělo odborníky, politiky i veřejnost ke změně nazírání na danou problematiku. V roce 1931 byla 29 státy přijata *Úmluva o usměrnění lovu velryb* a v roce 1937 druhá *Mezinárodní dohoda o regulaci velrybářství*. Tyto úmluvy poskytovaly ochranu jen určitým vybraným druhům a bohužel ji nepodepsaly tehdejší velrybářské velmoci. *Úmluva o usměrnění lovu velryb* byla posléze revidována a došlo k uzavření velmi důležité *Úmluvy o regulaci velrybářství z roku 1946* (viz níže).

Paralelně vznikaly v 1. polovině 20. století mezinárodní rybolovné komise pro regionální moře, založené většinou na základě mezinárodních úmluv. Tyto komise plnily důležité funkce výzkumné, informační, ale i regulační, jejich cílem bylo mimo jiné zachování rybích populací (stanovovaly např. kvóty rybolovu, dobu hájení, metody lovu apod.). Podobné funkce plní i v současnosti.⁶⁷

SHRNUTÍ

Přestože historie průmyslového velrybářství sahá až do 9. století našeho letopočtu, bylo v něm pokračováno kontinuálně a neomezeně až do 20. století a už v dávných dobách znamenalo destrukci mnoha populací lovených kytovců, k největšímu náporu na tyto tvory dochází až koncem 19. století po zrodu důležitých vynálezů a jejich uplatnění při vlastním lovu. Šlo o vynález harpunového děla, použití výkonnějších parních člunů a použití kompresoru ke zpracování mrtvých kytovců. V neposlední řadě je třeba zmínit užití továrních lodí, jež umožnily velrybářům zůstat na moři mnoho měsíců, zpracovávat a skladovat na palubě veškeré úlovky, a tím zvýšit množství ulovených kusů. Pozornost lovců se po vyplenění lovišť severní polokoule obrací do oblasti Antarktidy, lov zde probíhal prakticky neomezeně a způsobil obrovské a nenávratné škody na mnoha populacích. Prvními pokusy o určitou regulaci tohoto odvětví představují *Úmluva o usměrnění lovu velryb z roku 1931* a druhá

sřetům zabránit. Prvním příkladem takto smluvně regulovaného a také kontrolovaného rybolovu byla *Úmluva o zavedení pořádku při rybolovu v Severním moři mimo jeho teritoriální vody* (1882).

Viz Čepelka, Č., Šturma, P., op.cit., str. 274

⁶⁷ Blíže Stejskal, V., op.cit., str. 209.

Mezinárodní dohoda o regulaci velrybářství z roku 1937, nicméně ani jedna z těchto úmluv nešla dostatečně daleko, poskytovaly ochranu jen určitým druhům a mimo jiné je nepodepsaly některé tehdejší „velrybářské velmoci“.

Rybářské právo se zabývá regulací lovu biologických mořských zdrojů. Vývoj ochrany mořských živých zdrojů postupně přešel od dlouho zastávané představy o autoregeneraci živočišných druhů v moři k prvním mnohostranným regulacím lovu druhů ohrožených vyhubením. Počátku 20. století byly také pro různé regionální mořské oblasti zřízeny mezinárodní rybolovné komise, které vedle výzkumných a informačních úkolů plnily důležitou funkci regulační vzhledem k zachování rybích populací, a jejich role v této oblasti je nezastupitelná i v současnosti.

3. Mezinárodněprávní východiska ochrany kytovců

3.1. Právní režim moře a biologických mořských zdrojů v mořském právu

Úmluva OSN o mořském právu

(*United Nations Convention on the Law of the Sea, UNCLOS*)

Základním dokumentem mořského práva a právního režimu moří a biologických mořských zdrojů je Úmluva OSN o mořském právu. Mořské právo⁶⁸ bylo poprvé kodifikováno v Ženevských úmluvách roku 1958⁶⁹. Úmluva OSN o mořském právu (*United Nations Convention on the Law of the Sea*, dále UNCLOS), přijatá v roce 1982 a vstoupivší v platnost v roce 1994, má aplikační přednost před staršími Ženevskými úmluvami o mořském právu. Její význam tkví tom, že představuje jeden nejkompaktnějších instrumentů mezinárodního práva a stanovuje pravidla pro veškeré činnosti v mořích a oceánech, včetně navigace a přeletů, průzkumu a těžby nerostů, zachování přírodního bohatství, znečišťování mořského prostředí⁷⁰ (část XII UNCLOS), rybolovu a lodní přepravy. Velmi důležitý je také v Preambuli obsažený předpoklad, že „*problémy oceánského prostoru spolu vzájemně úzce souvisejí a že je třeba posuzovat je jako celek*“⁷¹. Význam UNCLOS tkví také v jejím širokém uznání mezinárodním společenstvem a tím i její široké legitimitě⁷².⁷³ Její význam v obecné

⁶⁸ Mořské právo je soubor zásad a norem mezinárodního práva, jimiž se řídí vztahy mezi státy při užívání moře a při těžbě jeho zdrojů. Mořské právo bylo poprvé kodifikováno v Ženevských úmluvách roku 1958.

Viz <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/72531-morske-pravo>.

⁶⁹ Čtyři úmluvy podepsané v Ženevě 29.4.1958:

Úmluva o pobřežních vodách a pásnu souvislém (vstoupila v platnost 10.10.1964),

Úmluva o volném moři (vstoupila v platnost 30.10.1962),

Úmluva o rybolovu a ochraně biologického bohatství volného moře (vstoupila v platnost 20.3.1966),

Úmluva o pevninské mělčině (vstoupila v platnost 10.6.1964).

⁷⁰ Smluvní státy mohou v souladu se svými suverénními právy využívat mořské zdroje, ale pouze za současného dodržování povinností k ochraně a zachování mořského prostředí. Mezi ně patří zejména přijetí všech opatření k zabraňování, snižování a kontrole znečištění bez ohledu na jeho příčinu. Dále jsou smluvní státy povinny zajistit, že činnosti spadající do jejich suverénní působnosti budou prováděny tak, že životní prostředí jiných států jimi nebude znečištěno. Přijatá opatření musí zahrnovat veškeré zdroje znečištění, tzn. především vypouštění škodlivých látek z pevniny, ze vzduchu, z lodí, ze zařízení pro výzkum nebo využívání mořského dna nebo znečištění jinými zařízeními či přístroji.

Blíže UNCLOS, Část XII, čl. 192-195 a Damohorský, M. a kol.: *Mezinárodní právo životního prostředí*, op.cit., str. 32 – 33

⁷¹ Viz UNCLOS, Preambule

Dostupný z: http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm

⁷² Přistoupilo k ní více než 160 států a mnoho dalších prochází procesem ratifikace či přístupu a kromě několika výjimek uznávají a plní její ustanovení.

⁷³ Viz <http://www.osn.cz/mezinarodni-pravo/?kap=66>.

rovině také podtrhuje příslib budoucí spolupráce států při tvorbě právních nástrojů usilujících o definici práv a povinností na světových mořích a oceánech, včetně jejich ochrany.⁷⁴

Právní režim moře a biologických mořských zdrojů v UNCLOS

V UNCLOS ani v jiném dokumentu mezinárodního práva nenajdeme odpověď na otázku kvalifikace či vlastnictví mořských živých zdrojů; jejich právní režim a s tím související práva na jejich využívání i možnost ochrany se odvíjí od právního režimu prostorů, ve kterém se tyto zdroje nacházejí. Základním právním dokumentem pro stanovení právního režimu oblastí moří a oceánů a způsobu jejich využívání je UNCLOS. Dle UNCLOS rozlišujeme oblasti spadající pod jurisdikci pobřežních států (podléhá svrchovanosti příslušných pobřežních států) a oblasti za hranicemi této jurisdikce (přístupné celému mezinárodnímu společenství ovládané zásadou svobody moří). Mezi oběma protilehlými typy právních režimů existují pásma, jež jsou jedním či druhým z řečených krajních typů ovlivněna.⁷⁵

Nezbytným protipólem je přitom povinnost států zajistit, aby činnosti spadající přímo či nepřímo pod jejich kontrolu nepůsobily škody na životním prostředí jiných států či v mezinárodních prostorech.

Využívání biologických zdrojů v **pobřežním moři** je zcela v pravomoci daného státu a UNCLOS nestanoví v tomto smyslu žádná omezení. Obdobně silná práva má pobřežní stát ve vztahu k přírodním zdrojům **kontinentálního šelfu**, přestože se nejedná o oblast státní suverenity.

Základem právního režimu biologických zdrojů **výlučné ekonomické zóny** (EEZ, *exclusive economic zone*) jsou „svrchovaná práva“ pobřežního státu. Výkon těchto práv je předmětem určitých omezení. V první řadě nejsou práva na využívání biologických zdrojů výlučná v tom smyslu, že pobřežní stát je za určitých okolností povinen umožnit k nim přístup i jiným státům, zejména rozvojovým. Dále je povinen při hospodaření s nimi dodržovat některé povinnosti, ať už obecného charakteru (přijmout opatření bránící nadměrné exploataci cílených druhů, dbát vlivů na druhy doprovodné a závislé), či ve vztahu k některým skupinám mořských živočichů charakteristických tím, že se během svého života vyskytují (či mohou

⁷⁴ Blíže Žáková, K., op.cit., str. 70-75.

⁷⁵ Blíže Damohorský, M. a kol.: *Mezinárodní právo životního prostředí*, op.cit., str. 68.

vyskytovat) v oblastech spadajících pod jurisdikci různých států, případně též na volném moři (viz níže).⁷⁶

Zcela odlišný právní režim platí pro biologické mořské zdroje v mezinárodních prostorech za vnější hranicí výlučné ekonomické zóny (**volné moře**⁷⁷). Významné místo mezi tradičními svobodami volného moře zaujímá svoboda rybolovu.⁷⁸ Není však absolutní, její výkon je omezen jednak obecně, obdobnou svobodou ostatních států, jednak zvláštními ustanoveními UNCLOS věnovanými ochraně a hospodaření s biologickými zdroji volného moře (viz níže). Každý stát má právo, aby se jeho příslušníci věnovali rybolovu na volném moři, je však povinen respektovat své smluvní závazky, jakož i práva a zájmy pobřežních států, a dále přijmout opatření nezbytná pro ochranu těchto zdrojů a spolupracovat za tím účelem s ostatními státy, jejichž příslušníci loví v této oblasti.^{79 80}

Ochrana mořských živých zdrojů a kytovců v UNCLOS

Přestože hlavním cílem UNCLOS není primárně ochrana biologických mořských zdrojů a mořského prostředí, v Preambuli UNCLOS je akcentována potřeba zachovávání živých zdrojů a uchování mořského prostředí, nutnost jejich ochrany a studia.

Ochrana mořského prostředí se UNCLOS věnuje ve dvou rovinách, první z nich je oblast ochrany moře před znečišťováním (z pevniny, z plavidel, v důsledku nehod nebo hospodářských aktivit na kontinentálním šelfu a mořském dně), druhou tvoří ochrana mořských živých zdrojů.

⁷⁶ Rybolov v pásnu teritoriálních vod a výlučné ekonomické zóny může pobřežní stát vyhradit jen vlastním příslušníkům, příslušníci jiných států tam mohou lovit jen s jeho souhlasem a za podmínek, které on sám stanoví. Viz Čepelka, Č., Šturma, P., op.cit., str. 273.

⁷⁷ Právní režim volného moře se vztahuje pouze na vodní sloupec za vnější hranicí EEZ, dalším mezinárodním prostorem je tzv. Oblast, tedy mořské dno za hranicí kontinentálního šelfu. Její právní režim se však vztahuje pouze na minerální zdroje (blíže čl. 133 UNCLOS)

⁷⁸ Rybolov na volném moři je přístupný rybářským lodím všech států, jako atribut svobody moří. Vzhledem k tomu, že i rybářské lodě na volném moři podléhají výsostné pravomoci státu své vlajky, také jen on sám svou vnitřní legislativou stanoví právní rámec pro rybolov. Ibid., str. 273 – 274.

⁷⁹ Snahou podřídit svobodu rybolovu na volném moři řadě pravidel je „prováděcí“ **Dohoda o rybích hejnech** z roku 1995. Tato dohoda stanovuje režim pro zachování a správu těchto rybích hejn, která se pohybují ve výlučné hospodářské zóně příslušného přímořského státu a také v oblastech za touto zónou a v jejím sousedství. Dohoda uvádí, že správa musí být založena na opatrném přístupu a nejhodnějších vědeckých podkladech. Dále uvádí, že státy mají spolupracovat na zajištění dlouhodobé udržitelnosti a podpoře optimálního využití rybářských zdrojů, ať už uvnitř či vně výlučných hospodářských zón.

⁸⁰ Blíže Žáková, K., op.cit., str. 58 – 67.

Ochrana a využívání mořských živých zdrojů ve výlučné ekonomické zóně je upravena ve člancích 61-65 UNCLOS. Jde o určitý kompromis mezi zájmem na hospodářském využití živých mořských zdrojů a snahou o jejich zachování, který je obsažen v celé UNCLOS.

Ve výlučné ekonomické zóně platí suverénní právo státu na zachování a hospodářské využívání živých zdrojů (čl. 61 odst. 1), stát má zároveň ale dbát o jejich šetrné využívání a o to, aby tyto zdroje nebyly ohroženy nadměrným lovem. K tomu je státu uložena povinnost stanovit opatření opírající se o nejlepší vědecké údaje (čl. 61 odst. 2), včetně stanovení povoleného množství úlovků tak, aby byly zachovány populace lovených druhů na úrovni maximální udržitelné výnosnosti (*maximum sustainable yield*, MSY) (čl. 61 odst. 3). V odst. 4 č. 61 je popsána povinnost států brát v úvahu i druhy na loveném druhu závislé či žijící s nimi v symbióze, aby nedošlo ani u těchto druhů k ohrožení stavů populací nad obnovitelnou úroveň.

Speciálně mořské savce a kytovce UNCLOS zmiňuje v čl. 64 a 65. V čl. 64⁸¹ jsou stanoveny speciální podmínky pro lov vysoce stěhovavých druhů, které jsou pak vyjmenovány v Příloze I UNCLOS, mezi nimi je i 7 čeledí kytovců včetně delfínovitých:

- vorvaňovití (*Physeteridae*)
- plejtvákovití (*Balaenopteridae*)
- velrybovití (*Balaenidae*)
- plejtvákovcovití (*Eschrichtiidae*)
- narvalovití (*Monodontidae*)
- vorvaňovcovití (*Ziphiidae*)
- delfínovití (*Delphinidae*)⁸²

Zásadním článkem pro využívání a hlavně ochranu mořských savců a mezi nimi speciálně zmíněných kytovců představuje čl. 65 a na něj odkazující čl. 120 UNCLOS.

⁸¹ Viz čl. 64 UNCLOS: „Státy, které tyto druhy vyjmenované v Příloze I loví, spolupracují přímo nebo prostřednictvím příslušných mezinárodních organizací se záměrem zajistit zachovávání a podporu cíle optimálního výlovu takových druhů v oblasti, a to jak ve výlučné ekonomické zóně, tak za ní. V oblastech, kde není žádná příslušná mezinárodní organizace, pobřežní státy a jiné státy, jejichž státní příslušníci loví tyto druhy v oblasti, spolupracují se záměrem vytvořit takovou organizaci a budou se účastnit její činnosti.“

⁸² Blíže Damohorský, M. a kol.: *Mezinárodní právo životního prostředí*, op.cit., str. 62 – 64 a str. 68-69 a Čepelka, Č., Šturma, P., op.cit., str. 241.

Čl. 65 zní: „*Nic v této Části neomezuje právo pobřežního státu nebo pravomoc mezinárodní organizace v případě potřeby zakázat, upravit nebo omezit výlov mořských savců přísněji, než stanoví tato Část. Státy spolupracují za účelem ochrany těchto mořských savců. Pokud jde o velryby, zvláště napomáhají prostřednictvím příslušných mezinárodních organizací jejich ochraně, hospodaření s nimi a jejich studiu.*“

Státy nemají podporovat využívání mořských savců, naopak mají prostřednictvím jednání na půdě mezinárodních organizací prosazovat zákaz, omezení a regulaci využívání mořských savců. Pravidla stanovené pro tyto živočichy mají být přísnější než ostatní ustanovení UNCLOS o ochraně mořských živých zdrojů. Přestože se tento článek vztahuje na veškeré mořské savce, předně je tento článek věnován kytovcům (tzv. pravým velrybám i malým kytovcům). Čl. 65 vybízí státy ke spolupráci při „ochraně, hospodaření a studiu“ kytovců na půdě k tomu určené mezinárodní organizace. Jedinou takovou organizací, zabývající se globální ochranou kytovců, je Mezinárodní velrybářská komise (IWC, viz níže).^{83 84}

Stejné podmínky ochrany mořských savců obecně a kytovců zvláště, platící pro EEZ, zavádí i pro oblast volného moře čl. 120⁸⁵.

3.2. Ochrana biologické rozmanitosti

Úmluva o biologické rozmanitosti (*Convention on Biological Diversity, CBD*)

Údaje v této části práce jsou čerpány z oficiálních stránek Úmluvy o biologické rozmanitosti⁸⁶ a disertační práce K.Žákovské⁸⁷. Případné další prameny a odkazy uvádím v poznámce pod čarou.

⁸³ Snahy IWC o ochranu kytovců vyústily v 80. letech 20. stol. k zavedení moratoria na komerční lov velryb, které platí dosud.

⁸⁴ United Nations Convention on the Law of the Sea 1982, Commentary, Volume III, Martinus Nijhoff Publishers, 1995, str. 312, 316

⁸⁵ Čl.120 UNCLOS nazvaný Mořští savci zní: „Článek 65 se rovněž vztahuje na zachovávání mořských savců ve volném moři a na hospodaření s nimi.“

⁸⁶ www.cbd.int

⁸⁷ Žákovská, K., op.cit., str. 77-78

Úmluva o biologické rozmanitosti byla otevřena k podpisu v roce 1992⁸⁸ na mezinárodní konferenci o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiru (*United Nations Conference on Environment and Development*, UNCED, tzv. Summit Země). Byla inspirována rostoucí shodou mezinárodního společenství na potřebě trvale udržitelného rozvoje. Představuje obrovský krok vpřed směrem k zachování světové biodiverzity, udržitelného užívání jejích složek a spravedlivé a rovnoměrné rozdělení užitků plynoucích z užívání genetických zdrojů (*Access and benefit – sharing*, ABS), což je také zmíněno v čl. 1 CBD.

K pochopení významu CBD je důležitý správný výklad a pochopení termínu biologická rozmanitost neboli biodiverzita. Biodiverzita je synonymum pro různorodost života na Zemi a rozličnost jejích forem. Je produktem miliónu let evoluce a vytvářena přírodními procesy, její součástí je i lidská existence a člověk je na ní zcela závislý. Tato rozmanitost je často chápána jako rozličnost forem rostlin, zvířat a mikroorganismů.⁸⁹ Biodiverzita také zahrnuje genetické rozdíly v rámci druhů. Chromozómy, geny a části DNA tvoří jedinečnost každého individua a druhu. Zároveň jiný aspekt biodiverzity představuje různorodost ekosystémů jako jsou pouště, pralesy, mokřady, hory, jezera, řeky, ale i zemědělská půda. Každá živá i neživá složka (včetně člověka) v nich formuje společenství a vzájemně na sebe působí s ostatními složkami. Výklad pojmů jako jsou biodiverzita, biologické zdroje, genetické zdroje, ochrana *in situ* či trvale udržitelné užívání je obsažen v čl. 2 CBD. Jádru druhové a územní ochrany biodiverzity obsahují články 8 a 9. Jedná se o tzv. ochranu biodiverzity *in situ* a *ex situ*.

CBD představuje důležitý mezník v mezinárodním právu, neboť poprvé označuje zachování biologické rozmanitosti jako obecný zájem lidstva. Její výjimečné postavení mezi mnohostrannými mezinárodními úmluvami zaměřenými na ochranu životního prostředí spočívá také v jejím předmětu, není zaměřena na pouze úzkou problematiku, ale velmi širokou a všeobjímající oblast, kterou je ochrana biodiverzity. Spojuje snahy o zachování přírody s ekonomickými cíli prostřednictvím udržitelného využívání přírodních zdrojů. Zahrnuje také rychle se rozvíjející oblast biotechnologií a genetických zdrojů. Obsah CBD je postaven na tom, že přírodní zdroje nejsou nekonečné a trvale udržitelný rozvoj představuje

⁸⁸ Konečný text Úmluvy byl schválen v keňském Nairobi 22. května 1992 a předložen k podpisu 5. – 14. června 1992 v brazilském Rio de Janeiru na celosvětové Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED). V účinnost Úmluva vstoupila 29. prosince 1993 a do prosince 2005 se jejími smluvními stranami stalo 188 států včetně Evropského společenství. Smluvními stranami se nestaly USA, Andora, Brunei, Irák a Somálsko, které později k úmluvě přistoupily a doplnily počet smluvních stran na 193.

⁸⁹ V současné době je identifikováno 1,75 miliónů druhů, z nichž většinu tvoří malí tvorové (hmyz).

novou filozofii 21. století. Důležitým principem CBD je také princip předběžné opatrnosti⁹⁰. Text CBD předpokládá nutnost investic na ochranu biodiverzity, ale zdůrazňuje, že ochrana bude zároveň znamenat významné přínosy společenské, ekonomické i ekologické.

Některé ze zásadních otázek v působnosti CBD jsou:

- kroky a pobídky na ochranu a trvale udržitelný rozvoj biodiverzity
- regulovaný přístup ke genetickým zdrojům
- přístup k technologiím (včetně biotechnologií) a jejich přenos
- technická a vědecká spolupráce
- hodnocení vlivů na životní prostředí
- vzdělávání a osvěta
- poskytování finanční podpory
- národní zprávy o naplňování cílů CBD

Ochrana mořské biodiverzity a kytovců v CBD

CBD neobsahuje žádná speciální ustanovení týkající se biologických zdrojů oceánů a proto pro ně platí stejné cíle a principy jako pro zdroje pevninské. Ekologická i právní odlišnost oceánů, moří a mořských ekosystémů od pevniny si ale žádá speciální přístupy, což vedlo k vytvoření speciálních tematických programů pro mořské a pobřežní oblasti a speciálního projednávání těchto témat na pravidelných konferencích smluvních stran⁹¹.

Kytovcům speciálně se CBD nevěnuje, ale jedním z jejích tematických programů je ochrana mořských a pobřežních ekosystémů a na ochranu kytovců se často zaměřují projekty, na kterých se CBD podílí.⁹²

⁹⁰ Princip znamená, že nebezpečí ztráty nebo omezení biodiverzity či nedostatek vědecké jistoty v této oblasti představuje důvod k odložení opatření, aby byla daná hrozba odstraněna či minimalizována.

⁹¹ Řídícím orgánem CBD je konference smluvních stran (COP, *conference of the parties*), která pravidelně hodnotí naplňování Úmluvy a řídí její další rozvoj přijímáním politických rozhodnutí. Schází se pravidelně každé dva roky.

⁹² Např. vytvoření chráněné oblasti pro ohrožené sladkovodní delfíny v Bangladéši a mapování výskytu kytovců žijících při pobřeží v Bangladéši
Blíže: oficiální stránky CBD, www.cbd.int

Podle ekosystémových hodnocení jsou světové oceány a pobřeží vysoce ohrožené a podléhají rychlým změnám životního prostředí. Hlavní hrozby mořských a pobřežních ekosystémů představují:

- znečištění z pevninských zdrojů a eutrofizace
- nadměrný rybolov⁹³, neohleduplný rybolov, nelegální, neregulovaný a nehlášený rybolov⁹⁴
- změna původních habitatů
- vpád exotických druhů
- globální změna klimatu

Význam CBD pro ochranu biodiverzity pevninské i mořské spočívá v tom, že představuje filozofický a ideologický základ veškerých dalších snach o ochranu jak suchozemských, tak mořských ekosystémů. Přestože obsahuje příliš mnoho a příliš obecných témat, je významným globálním fórem, v jehož rámci probíhá diskuze významných témat souvisejících s ochranou a udržitelným využíváním biologické rozmanitosti.

Vztah CBD k UNCLOS a ostatním mezinárodním úmluvám

Vztah CBD k ostatním mezinárodním úmluvám je specificky upraven v čl. 22. Aplikace CBD se nemá dotknout práv a povinností smluvních stran z jakékoli dosud platné mezinárodní úmluvy, vyjma případu, kdy by výkonem těchto práv a povinností byla vážně ohrožena nebo poškozena biodiverzita, ve druhé části článku dává CBD ve vztahu k mořskému prostředí přednost UNCLOS a povinnostem vyplývajícím z mořského práva, přestože je CBD „mladší“. Cíle obou úmluv se ale v oblasti ochrany mořských živých zdrojů nevyklučují.

⁹³ Nadměrný rybolov je považován v současnosti za největší hrozbu mořským ekosystémům a mořskému prostředí.

⁹⁴ IUU Fishing (*illegal, unregulated and unreported fishing*) - nelegální, neregulovaný a nehlášený rybolov

4. Ochrana kytovců na globální úrovni

4.1. Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství

(*International Convention for the Regulation of Whaling, ICRW*)

a Mezinárodní velrybářská komise (*International Whaling Commission, IWC*)

Údaje v této části práce jsou čerpány z těchto pramenů: oficiální stránky IWC⁹⁵, Damohorský, M., a kol.: *Mezinárodní právo životního prostředí*⁹⁶ a Stejskal, V.: *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*⁹⁷. Další prameny uvádím v poznámkách od čarou.

Jednou z prvních mezinárodních úmluv týkajících se mořských živých zdrojů a zároveň nejstarší v současné době platnou úmluvou globálního charakteru zabývající se hospodařením s biologickými mořskými zdroji je již zmiňovaná Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství (*International Convention for the Regulation of Whaling, ICRW*), která byla podepsána ve Washingtonu D.C. dne 2. prosince 1946.⁹⁸ S ohledem na rostoucí a rozvíjející se velrybářské odvětví v té době bylo cílem ICRW „zajistit náležitou ochranu populacím velryb, a umožnit tak řádný rozvoj velrybářského odvětví“ (preambule ICRW), tedy zajistit optimální stavy populací velryb prostřednictvím regulace jejich lovu, aniž by byly vážným způsobem ohroženy zájmy výživy a zájmy ekonomické. ICRW sama obsahuje prakticky pouze procedurální ustanovení. Jejím největším přínosem bylo na svou dobu velmi pokrokové zřízení Mezinárodní velrybářské komise (*International Whaling Commission, IWC*, dále jen Komise), mezinárodní organizace, jíž byla svěřena hlavní úloha v přijímání opatření pro ochranu, zachování a regulaci lovu kytovců na globální úrovni.⁹⁹ Zajímavostí tohoto mezinárodního fóra je rozpor mezi jeho původním určením vyjádřeným v textu ICRW (regulace lovu s cílem zajistit jeho trvalou udržitelnost) a jeho působením *de facto* v posledních dvou desetiletích (snaha tomuto lovu zabránit).¹⁰⁰ S ohledem na současný vývoj v IWC lze ICRW řadit spíše k úmluvám „ochranářským“, byť její působení v minulých desetiletích bylo zaměřeno spíše na lov a využití kytovců jako mořských živých zdrojů.

⁹⁵ www.iwcoffice.org

⁹⁶ Damohorský, M. a kol.: *Mezinárodní právo životního prostředí*, II. část (zvláštní), IFEC, Praha 2008

⁹⁷ Stejskal, V.: *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*, Linde Praha, 2006

⁹⁸ Přijata byla 2. prosince 1946, v platnost vstoupila 10. listopadu 1948, pro českou republiku v platnost vstoupila 24. ledna 2005.

⁹⁹ Viz Damohorský, M. a kol.: *Mezinárodní právo životního prostředí*, op.cit., str. 79.

¹⁰⁰ Ibid.

ICRW se vztahuje na všechna plavidla, letadla a pozemní stanice zúčastněné na vyhledávání, lovu či zpracování velryb podřízené jurisdikci smluvních stran, a na všechny vody, v nichž tyto lodě a stanice působí.¹⁰¹ ICRW nedefinuje pojem „velryba“, za spadající do její působnosti jsou však tradičně považovány nejen tzv. pravé velryby, ale také ostatní druhy podřádu kosticovců (*Mysticeti*). Otázka působnosti IWC pro kytovce z podřádu ozubených (*Odontoceti*, běžně označovaných jako tzv. malí kytovci) zůstává sporná. Členské vlády nazírají na problém právní kompetence IWC nad přímým či nepřímým lovem malých kytovců různě, nicméně je vyvíjena spolupráce mezi státy na uchování a managementu těchto druhů. Přestože Komise nestanovuje pravidla pro management malých kytovců, Vědecký výbor IWC uvádí záležitosti uchování malých kytovců na jejích výročních setkáních. Materiály určené malým kytovcům jsou publikovány v *Journalu*¹⁰² a ve speciálních vydáních.

Existuje úzký vztah ICRW k úmluvě CITES (viz níže). Lov kytovců v mezinárodních vodách spadá podle CITES do kategorie tzv. introdukce z moře, avšak ICRW byla uzavřena dříve a tudíž platí její pravidla, a nikoli CITES. Nicméně CITES reguluje mezinárodní obchod s kytovci a produkty z nich, neboť tento aspekt není řešen ICRW.¹⁰³

Hmotněprávní ustanovení o lovu velryb jsou obsažena v **Příloze (Harmonogramu, Schedule)** k ICRW, kterým se řídí lov velryb na celém světě - reguluje provozování světového velrybářství a obsahuje konkrétní opatření na ochranu a racionální využívání velrybích populací. Tento rozpis je připojen k ICRW jako Příloha, je však definován jako její nedílná součást, a je proto pro smluvní strany závazný. V praxi to znamená, že ICRW sice stanoví obecný právní a správní rámec, ale podrobné předpisy pro lov velryb s ohledem na zachování a využívání zdrojů velryb stanoví Příloha. Opatření Přílohy určují mimo jiné dobu lovu a hájení (částečně je ovšem určení těchto období přenecháno na vládách zemí, pod jejichž vlajkami se plaví rybářské lodě), úplnou ochranu některých druhů velryb, přesně vymezuje některé oblasti jako útočiště velryb (oblasti, ve kterých je lov velryb omezen nebo zakázán), stanoví omezení počtu a velikosti velryb, které je možné lovit a přípustné metody odchytu, koordinuje vědecký výzkum (včetně problematiky životního prostředí) a sběr údajů. Velrybí

¹⁰¹ I odst.2 Úmluvy.

¹⁰² *Journal of Cetacean Research and Management* je periodikum vydávané IWC v angličtině třikrát ročně. Cílem je publikovat kvalitních informace podložené vědeckými výzkumy o velrybách, delfínech a sviňuchách a tím přispět k jejich rozumné ochraně.

Bližší oficiální stránky IWC, www.iwcoffice.org

¹⁰³ Viz Stejskal, V., op.cit., str. 210.

hejna jsou na základě doporučení Vědeckého výboru rozdělena do tří kategorií podle možnosti jejich odchyty – populace využívané udržitelně, populace, u nichž bylo zahájeno obhospodařování a chráněné populace. Pro každý typ je v procentuálním vyjádření určen počet odlovitelných jedinců. Komerční lov chráněných hejn (*protection stock*) je zcela zakázán. Rovněž je zakázáno zpracování velryb ulovených v rozporu s ICRW.¹⁰⁴ IWC má podle potřeby přezkoumávat a revidovat opatření stanovená v Příloze. Změny Přílohy vyžadují tříčtvrtinovou většinu smluvních stran a nabývají platnosti do 90 dnů pro všechny strany¹⁰⁵, které proti nim nevznesly námitky.¹⁰⁶

Členství v Komisi

Členství v IWC je otevřeno kterékoli zemi světa, která je formálním členem ICRW. Členy IWC mohou být pouze vlády, které k ICRW přistoupily. V posledních letech počet stran ICRW rychle stoupal a dosáhl čísla 88¹⁰⁷, z čehož 26 jsou členské státy EU¹⁰⁸. Každá členská země je reprezentována komisařem, kterému asistují experti a poradci. Předseda a místopředseda je volen z řad komisařů a obvykle funkci vykonává 3 roky.

Organizační struktura Komise

Sekretariát

IWC má celoročně fungující sekretariát se sídlem v Cambridge ve Velké Británii.

Výbory

Komise má 3 hlavní výbory – Vědecký, Technický a Výbor pro finance a administrativu. Poprvé se v roce 2004 sešel nový výbor – Výbor pro ochranu¹⁰⁹ (*Conservation Comitee*). Existují také podvýbory zabývající se domorodým lovem velryb pro obživu, porušením

¹⁰⁴ Ibid., str. 209 – 210.

¹⁰⁵ Vstupují v platnost v předepsané lhůtě, aniž je nutná jejich ratifikace.

¹⁰⁶ Na tomto základě byl rozpis změněn na zasedání IWC v roce 1982, kdy byl doplněn nový odstavec, kterým se zavádí moratorium na komerční lov velryb.

¹⁰⁷ Viz Příloha č. 7 (stav k lednu 2011).

¹⁰⁸ Ze států EU dosud k ICRW nepřistoupilo Lotyšsko a Malta, nejnověji k Úmluvě přistoupilo Estonsko, Litva, Bulharsko a Polsko (stav k lednu 2011).

¹⁰⁹ Výbor byl založen na 55. zasedání Mezinárodní velrybářské komise v Berlíně, stalo se tak schválením tzv. Berlínské iniciativy, tedy rezoluce IWC 2003-1, jejímž cílem je prosadit silnější ochranný postoj v rámci IWC a podporovat ochranu velryb, delfínů a kulohlavců.

pravidel a jiné ad hoc pracovní skupiny zabývající se širokou škálou problémů. Komisaři mohou svou zemi reprezentovat v jakékoli z těchto aktivit a většinou se tak děje.

Vědecký výbor

Komise klade důraz na rady vědců. ICRW vyžaduje, aby dodatky k Příloze „byly založeny na vědeckých zjištěních“. Z toho důvodu zřídila Komise Vědecký výbor. Vědecký výbor čítá až 200 čelních světových odborníků v oblasti biologie velryb. Mnozí jsou nominováni vládami členských států. V posledních letech si navíc zvou jiné vědce na podporu výzkumů v různých oblastech. Jejich počet se stejně jako úkoly Výboru svěřované podstatně rozšířily. Výbor se schází 2 týdny před hlavním zasedáním Komise a ke zvážení různých záležitostí může dojít i ke speciálním zasedáním během roku. Zpráva Vědeckého výboru poskytuje roční přehled hlavních otázek týkajících se zachování populací kytovců. Shrnutí aktivit vědeckého výboru je každoročně obsaženo v Editorialu *Journal of Cetacean Research and Management*. Aktuální témata, kterými se zabývá velký počet podvýborů a pracovních skupin jsou např.:

- Nový postup řízení (*Revised management procedure, RMP*) (viz níže)
- Domorodý lov pro obživu
- Náhodné úlovky
- Záležitosti životního prostředí
- Velrybí turistika (*whalewatching*)
- Oblasti uzavřené pro lov
- Speciální povolení
- Malí kytovci

Zasedání Komise

Každoročně, obvykle v květnu nebo v červnu, se koná výroční zasedání Komise buď na základě pozvání libovolného člena, nebo ve Velké Británii. Pravidelně se konají v průběhu roku i mimořádná zasedání. Každá členská země je reprezentována jedním komisařem. Tito zástupci členských zemí jsou zpravidla extrémně polarizovaní na „provelrybářsky“ a „protivelrybářsky“ laděné. Procesní pravidla IWC dovolují nečlenským státům a mezivládním mezinárodním organizacím účast na zasedáních se statutem pozorovatele, a to za předpokladu, že podají písemnou žádost Sekretariátu třicet dní před konáním zasedání. Za stejných podmínek se mohou zasedání účastnit i nevládní organizace, ovšem za předpokladu, že mají sídlo ve více jak třech zemích. První schůze IWC se konala v roce 1949, pravidelně

se členové IWC začali scházet od roku 1969. V následujících dvaceti letech se většina zasedání konala ve Velké Británii, posléze se pořádání výročních zasedání zhostily i jiné členské země.

Činnost IWC

Hlavní povinností Komise je sledovat a revidovat údaje obsažené v Příloze. Základem těchto opatření jsou informace a rady Vědeckého výboru o stavu velrybích populací a musí splňovat určité požadavky (být oddůvodněna zájmem na ochranu a optimálním využívání kytovců, vycházet z vědeckých údajů, nebýt diskriminační a respektovat zájmy konzumentů produktů z velryb a velrybářského průmyslu), možnost uvážení Komise je však velmi široká. Komise je oprávněna přijímat opatření týkající se:

- chráněných a nechráněných druhů,
- povolených a zakázaných období lovu,
- oblastí otevřených a uzavřených pro lov, včetně vytyčení oblastí trvale chráněných,
- minimálních lovných velikostí pro každý druh,
- konkrétní doby, způsoby a intenzity loveckých výprav (včetně maximálního množství úlovků - IWC na svém každoročním zasedání stanovuje kvóty na počet kytovců, které mohou členské země odlovit),
- druhu a vlastností nástrojů, které mohou být k lovu použity,
- postupů pro měření velikosti ulovených jedinců,
- zavedení výkazů o úlovcích a dalších dokumentů statistického či biologického charakteru,
- metod kontroly¹¹⁰

Pravidla přijatá Komisí jsou implementována národní legislativou členských států, ty pak jmenují kontrolory k dohledu nad jejich dodržováním a mohou také přijmout mezinárodní pozorovatele jmenované IWC.

Navíc Komise podporuje, koordinuje a financuje výzkum a studium života velryb¹¹¹, monitoruje vliv lovu na stavy velrybích populací a zkoumá metody jejich ochrany, vede

¹¹⁰ Čl. V odst. 1 ICRW.

statistické údaje o stavu a vývoji rybích hejn, vyhodnocuje metody zachování a rozmnožování velrybích populací¹¹², publikuje výsledky svých zjištění a podporuje studium příbuzných témat jako je např. humánnost zabíjení kytovců.

Vývoj přístupu IWC k lovu kytovců

Od svého založení prošla Komise výrazným vývojem. Původně byla typickým „rybářským“ orgánem¹¹³, kde převažovaly komerční zájmy, a jehož cílem bylo čelit prostřednictvím mezinárodní regulace kritickému snížení stavů populací některých lovených druhů velryb. Vědecké poznatky o početnosti velrybích hejn, věkovém složení a stáří jedinců populací velkých kytovců mělo IWC umožnit stanovení kvót, které by umožňovaly nejvyšší možnou úroveň využívání, koncept známý jako maximální udržitelný výnos (*maximum sustainable yield*, MSY).¹¹⁴ Systém kvót byl nicméně znevýhodněn již od samého počátku existujícím systémem BWU.

BWU (*Blue Whale Unit*) byla uvedena norskobritským kartelem v roce 1932, systém byl založen na ekvivalenci mezi jednotlivými druhy velryb podle množství velrybího tuku, které tyto druhy obsahují. BWU se rovnala jednomu plejtvákovi obrovskému či dvěma plejtvákům myšokům či dvěma a půl keporkakům nebo šesti plejtvákům sejvalům. Systém BWU byl přijat roku 1946 pro řízení velrybářství podle ICRW. Tyto jednotky umožňovaly velrybářům učinit rozhodnutí, který druh budou lovit, a neumožňovaly tak ochranu jednotlivým druhům ani populacím. Teprve v roce 1949 byla určena kvóta pro samostatný druh – keporkaka. Systém BWU zůstal i přes protesty platný až do roku 1972.

V době založení IWC neměly jednotlivé země limity pro lov velryb. Místo toho byl stanoven celosvětový limit a národy lov velryb provozující se snažily ulovit co nejrychleji co nejvíce velryb. Lov probíhal tak dlouho, dokud nebyla dosažena celosvětová hranice 16 000 BWU

¹¹¹ Vedle posuzování výzkumu vedeného členskými národy a jinými výzkumnými skupinami Komise financuje a podporuje mezinárodní výzkum. Významným počinem je řada výzkumů atlantických hejn plejtváka malého, který začal před více než 25 lety. Nyní se rozšířil o nový výzkumný program pro jižní polokouli nazvaný SOWER. Další podporovaný výzkum zahrnuje práci na vytvoření a zlepšení nových technik jako např. fotoidentifikační studie, akustické a satelitní/rádiové stopování velryb a genetická analýza populací. Komise také usiluje o stanovení vlivu změn životního prostředí - jako globální oteplování a znečištění - na kytovce, a studium vlivů aktivit spojených s velrybí turistikou.

¹¹² Viz Stejskal, V., op.cit., str. 209.

¹¹³ Velká většina zakládajících členů v té době aktivně provozovala lov velryb.

¹¹⁴ Viz Stejskal, V., op.cit., 2006, str. 210 a Blíže Damohorský, M. a kol., *Mezinárodní právo životního prostředí*, op.cit., str. 60.

(metoda „kdo dřív přijde, ten dřív mele“ nazvaná „**olympijský systém**“).¹¹⁵ To vedlo k lovu největších druhů za účelem získání co největšího množství rybího tuku. Tento systém byl zrušen v roce 1959 a byl v roce 1962 nahrazen systémem kvót pro jednotlivé země (v mezidobí je provozován lov na základě uvážení jednotlivých států). O deset let později, v roce 1972, je zaveden systém kvót pro jednotlivé druhy velryb.

Systém jednotek BWU spolu s takzvaným olympijským systémem představují nejškodlivější a nejmylněji koncipovanou strategii ve vývoji IWC a vyústily v katastrofální pokles populací velkých kytovců vlivem nedostatečně regulovaného lovu. Byly jedním z hlavních důvodů, proč se ocitly některé populace velryb blízko vyhynutí, zvláště v Jižním ledovém oceánu.¹¹⁶

Lov velryb dosáhl vrcholu v 50. a 60. letech 20. století, každoročně byly odloveny desítky tisíc kytovců. V průběhu 60. let začala IWC konečně reagovat na fakt, že v důsledku extenzivního lovu byly mnohé populace kytovců poškozeny a přeloveny daleko za hranicí MSY. V roce 1963 byl vyhlášen zákaz lovu kepokaků v Antarktickém oceánu a v roce 1964 zákaz lovu plejtváků obrovských v Antarktickém oceánu. V roce 1965 prohlásila IWC tzv. pravé velryby za chráněné a v následujících letech stanovila kvóty pro plejtváky myšoky (1976) a sejvaly (1978) jako odpověď na klesající úlovky. Postupem času byla Příloha ICRW pravidelně měněna směrem k většímu omezení lovu. V roce 1975 byla IWC pro velryby přijata nová politika, tzv. Nový postup řízení (*New Management Procedure*, NMP). Byla konstruována tak, aby dovedla všechny populace na úroveň poskytující větší úlovky v dlouhém běhu tím, že stanovila kvóty pro jednotlivé populace nad přirozenou schopnost obnovy.¹¹⁷

Nový postup řízení (*New Management Procedure*, NMP) byl systém navržený v roce 1974 K. Allenem na zasedání IWC a zavedený pro lov v Antarktidě pro sezóny od roku 1975/1976. Je také znám jako MSY systém. Velrybí hejna jsou rozdělena do tří kategorií: populace, u nichž bylo zahájeno obhospodařování (*initial management stock*), populace využívané udržitelně (*sustained stock*) a chráněné populace (*protected stock*). Lov chráněných druhů je

¹¹⁵ Každá flotila musela každý týden podávat hlášení o množství ulovených velryb Mezinárodnímu úřadu pro statistiku lovu velryb v norském Sandefjordu. Tento úřad před předpokládaným dosažením stanoveného počtu úlovků ohlásil den ukončení lovu s týdenním předstihem. Tento den musely všechny flotily skončit s lovem.

¹¹⁶ Viz Příloha č. 8.

¹¹⁷ Pro dokreslení situace je třeba zmínit, že v roce 1994, po rozpadu Sovětského svazu, bylo zjištěno, že zde v minulých letech byly systematicky podhodnocováno množství ulovených velryb. Např. v letech 1948 – 1973 zde bylo zabito 48 477 kepokaků namísto oficiálně proklamovaných 2 710.

zakázán, je povolen lov určitého počtu jedinců populace využívané udržitelně a populace, u nichž bylo zahájeno obhospodařování. Tento počet je určen podle MSY, což je roční nárůst populace na optimální úrovni (úroveň, kde je dosaženo nejvyšší porodnosti). Tento systém byl zaměřen na ochranu zdrojů a vyžadoval mnoho biologických informací. Jelikož mnoho informací ale nebylo dostupných, ani tento systém příliš dobře nefungoval.

Koncem 70. a počátkem 80. let 20. století vstoupily pod tlakem veřejného mínění svých občanů do IWC nové země s cílem prosadit ochranu kytovců či lov kytovců úplně zastavit a některé tradiční velrybářské státy, jako Austrálie a Nový Zéland, lov kytovců ve svých výsostných vodách zakázaly. V roce 1979 došlo k zákazu lovu v Indickém oceánu a jeho vyhlášení „velrybím útočištěm“ (*Indian Ocean Whale Sanctuary*)¹¹⁸, v 80. letech k trvalému zákazu lovu určitých druhů a zákazu užívání některých „zvláště krutých“ způsobů lovu, v roce 1994 k vyhlášení Jižního ledového oceánu „velrybím útočištěm“ (*Southern Ocean Whale Sanctuary*)^{119 120 121}. Nejdůležitějším počinem 80. let však bylo vyhlášení moratoria na komerční lov velryb v roce 1982¹²².

Moratorium na komerční lov velryb

Na žádost Stockholmské konference OSN z roku 1972¹²³ IWC přijala dvoutřetinovou většinou¹²⁴ na konferenci smluvních stran v roce 1982 moratorium na komerční lov velryb, tedy pozastavení jakéhokoliv lovu pro komerční účely týkající se všech velrybích hejn, na dobu čtyř let s platností od sezóny 1985/6.¹²⁵ IWC tak učinila stanovením nulové kvóty na komerční lov kytovců v Příloze.¹²⁶ Došlo k tomu pod silným tlakem světové veřejnosti a

¹¹⁸ Původně na deset let, od té doby již dvakrát prodloužen.

¹¹⁹ Potvrzeno v roce 2004. Jde o oblast rozkládající se cirkumpolárně na jižní polokouli, zahrnující asi třetinu světového oceánu.

¹²⁰ Viz Stejskal, V., op.cit., str. 210.

¹²¹ Viz Příloha č. 9.

¹²² Na protest proti moratoriu vystupuje v roce 1982 z IWC Kanada a není jím tedy vázána. Kanadský lov velryb provozují v malém rozsahu Inuité a je řízen Ministerstvem pro rybářství a oceány (*Department of Fisheries and Oceans*).

¹²³ Na Stockholmské konferenci byl přijat návrh volající po přijetí desetiletého moratoria na komerční lov velryb, aby se umožnila obnova velrybích hejn. Také zpráva CITES z roku 1977 a 1981 identifikovala mnoho druhů kytovců v nebezpečí vyhynutí a Úmluva o mořském právu z roku 1982 zmiňovala potřebu ochrany, studia a řízení populací kytovců.

¹²⁴ Poměr hlasů. 25 pro moratorium, 7 proti, 5 států se zdrželo hlasování.

¹²⁵ Moratorium bylo v Komisi poprvé navrženo v roce 1974 Spojenými státy a Mexikem ,ale tento a pozdější návrhy byly Komisí až do roku 1982 zamítány.

¹²⁶ V textu rozpisu se píše: Odst. 10 písm. e) „Aniž jsou dotčena ostatní ustanovení odstavce 10, omezení odlovu pro usmrcování velryb všech populací pro komerční účely pro rok 1986 u pobřeží a pro období 1985/1986 na otevřeném moři a dále se rovná nule. Toto ustanovení bude podle nejlepších vědeckých poznatků přezkoumáno a

důsledkem nejistoty vědeckých analýz (částečně vlivem obtížnosti získávání požadovaných dat) a tím i nepřesnosti počtu konkrétních velrybích hejn. Silnými zastánci zákazu jsou USA, Austrálie, Nový Zéland a další země, včetně EU. Moratorium bylo až do dnešní doby pravidelně obnovováno.¹²⁷ Situace však není zdaleka jednoznačná, neboť velrybářské státy (zejména Japonsko, Norsko a Island) prosazují obnovení lovu některých druhů velryb na základě údajů o dostatečných stavech jejich populací. Ačkoliv opatření přijatá velrybářskou komisí jsou pro regulaci lovu velryb zásadní, existují způsoby, jak provozovat lov mimo ně.

Výjimky z moratoria na komerční lov velryb

1.) V první řadě, změny Přílohy ICRW jsou závazné pouze pro smluvní strany, které proti nim nevznesly ve stanovené době námitku.

Procedura vznesení námitky

Jakákoli vláda může vznést námitku proti libovolnému závaznému rozhodnutí, které by se mohlo vážně dotknout národních zájmů (jako třeba moratorium) za předpokladu, že tak učiní do 90 dnů ode dne oznámení rozhodnutí.¹²⁸ Pokud se tak stane, další čas je poskytnut ostatním vládám ke vznesení námitky. Vláda nebo vlády, které vznesou námitku, pak nejsou vázány tímto konkrétním rozhodnutím. Mechanismus je silně kritizován, protože v jeho důsledku je Komise „bezzubá“, ale bez něj by Konvence nejspíš nikdy nebyla podepsána. Navíc i bez takového práva (běžného pro mnoho mezinárodních smluv) by vláda stále měla možnost odstoupit od smlouvy a tak nebýt vázána žádnými pravidly.

Námitku proti moratoriu vznesly Norsko, Japonsko, Ruská federace a Peru. Japonsko (1987) a Peru svou námitku stáhly, Ruská federace si námitku drží, oficiálně ale žádné kytovce neloví. Na základě námitky lovalo kytovce Japonsko v letech 1986 (85/86) – 1988 (87/88), Ruská federace v letech 1985 (85/86) – 1986 (86/87), Norsko v letech 1986 (86/87) – 1987

nejpozději do roku 1990 komise provede komplexní hodnocení účinků tohoto rozhodnutí na populace velryb a zváží změny tohoto ustanovení a stanovení jiných omezení odlovu.“

¹²⁷ V roce 1992 vystoupil z IWC Island. Učinil tak na protest proti zamítnutí návrhu Vědeckého výboru z roku 1991, aby IWC přijala doporučení k obnově udržitelného komerčního lovu velryb, a tím prodloužení moratoria. Island se vrátil k IWC v roce 2002 s výhradou moratoria. Ve svém prohlášení o setrvání v IWC Island uvedl, že do roku 2006 neobnoví komerční lov velryb. Platnost takto vznesené výhrady zpochybnily některé státy a některé státy nepovažují Úmluvu za platnou mezi těmito státy a Islandem. Nicméně nebylo učiněno žádné legální zpochybnění členství Islandu v IWC.

¹²⁸ Čl. V odst. 3 Úmluvy.

(87/88) a od roku 1993 dosud (jde pouze o lov jediného druhu – plejtváka malého), Island začal provozovat komerční lov v roce 2006.¹²⁹

2.) ICRW rovněž umožňuje stranám lovit velryby bez zvláštního povolení IWC podle zvláštního povolení uděleného vnitrostátními orgány pro tzv. „účely vědeckého výzkumu“¹³⁰. Právo vydávat tato zvláštní povolení je zakotveno v článku VIII ICRW z roku 1946. Podle ICRW musí strany podávat návrhy na přezkum, s konečnou platností však rozhodne každá strana sama, zda zvláštní povolení vydá, nebo nevydá. Toto právo je nadřazené všem ostatním předpisům Komise, včetně ustanovení o moratoriu a útočištích. Smluvní strana je povinna informovat Komisi o všech takto udělených povoleních a předat jí informace o výsledcích takového výzkumu. Této možnosti často využívají tradiční velrybářské státy, zejména Japonsko. Některá zjištění nasvědčují tomu, že ne všechny usmrčené velryby jsou v některých zemích používány pouze k vědeckým účelům. Zdá se, že Japonsko (a do jisté míry i Island) provádí „vědecké“ programy, většinou v Antarktidě, a maso velryb potom uvádí na vnitrostátní trhy.

Na základě zvláštního povolení loví kytovce tradičně Japonsko, a to od roku 1987 pravidelně každý rok¹³¹, Island lovil v letech 1986 – 1989 a od roku 2003 dosud, Norsko od roku 1988 do roku 1994 s roční přestávkou.¹³²

3.) Poslední výjimku z moratoria pak představují komisi tradičně udělovaná povolení k lovu určitého počtu kusů velryb pro alimentární účely některým domorodým komunitám severních polárních oblastí. Jde o domorodé obyvatele Dánska (pro Faerské ostrovy a Grónsko plejtvák myšok a plejtvák malý), Ruska (dříve Ruské federace) (velryba sibiřská a plejtvákovec šedý), St. Vincent a Grenadiny (keporkak), USA (pro oblast Aljašky velryba grónská a příležitostně

¹²⁹ Viz Příloha č. 10.

¹³⁰ Ustanovení čl. VIII odst. 1-3:1. „Aniž je dotčeno jakékoli ustanovení této úmluvy, může vláda kterékoli smluvní strany poskytnout svým občanům zvláštní povolení opravňující tohoto občana k usmrcení, lovu a zpracování velryb pro účely vědeckého výzkumu, s omezením např. množství a za dalších podmínek, které vláda smluvní strany považuje za vhodné, a toto usmrcení, odlovení nebo zpracování velryb v souladu s ustanoveními tohoto článku je vyňato z působnosti této úmluvy. Vláda každé smluvní strany oznámí okamžitě komisi všechna tato oprávnění, která poskytla. Vláda každé smluvní strany může kdykoliv toto zvláštní povolení, které vydala, zrušit. 2. Všechny velryby ulovené s tímto zvláštním povolením musí být, pokud je to proveditelné, zpracované a s výslednými produkty musí být naloženo v souladu s pokyny vydanými vládou, která povolení vydala. 3. Vláda každé smluvní strany předává orgánu, který může ustanovit komise, pokud je to možné, a v maximálně ročních intervalech vědecké informace, které tato vláda získala, pokud jde o velryby a lov velryb, včetně výsledků výzkumu prováděného podle odstavce 1 tohoto článku a článku IV.“

¹³¹ Názvy projektů jsou JARPA, JARPN, JARPN II, JARPA II.

¹³² Viz Příloha č. 11.

v oblasti Washingtonu plejtvákovec šedý) a Kanady.¹³³ IWC od počátku uznávala, že lov prováděný místními obyvateli pro obživu (*aboriginal subsistence whaling*, ASW) je jiné povahy než komerční lov velryb. Je odpovědností vlád jednotlivých států, aby poskytly Mezinárodní velrybářské komisi důkazy o kulturních a existenčních potřebách svých obyvatel. Mezinárodní velrybářská komise stanoví limity odlovu populací, které jsou loveny pro obživu místními obyvateli, na dobu pěti let na základě vědeckých poznatků.¹³⁴

Kromě těchto tří výjimek nadále přetrvává také nelegální obchod s masem kytovců, který směřuje do Japonska z Koreje, Tchajwanu a Ruska.^{135 136}

Současný stav

V důsledku velkého rozsahu všech těchto výjimek nemá moratorium na velrybářskou politiku Japonska, Norska a Islandu v podstatě žádný vliv.¹³⁷ Přesto přispělo moratorium k obnově populací kytovců do takové míry, že se dnes v IWC opět vážně diskutuje o obnovení regulovaného lovu některých druhů kytovců.

Upravený postup řízení (*Revised Management Procedure*, RMP) a Upravený režim řízení (*Revised Management Scheme*, RMS)¹³⁸

¹³³ Viz Příloha č. 12.

¹³⁴ Viz Příloha č. 13.

¹³⁵ Viz Stejskal, V., op.cit., str. 211.

¹³⁶ Od zavedení moratoria bylo zjištěno několik případů nelegálních úlovků. Např. na základě genetických testů velrybího masa v Japonsku byly zjištěny na trhu i jiné než povolené druhy, toto bylo obhajováno tím, že šlo o necílené nechtěné úlovky (tzv. by-catch). V roce 1985 aktivisté organizace Earthtrust převlečení za zaměstnance korejských lodí vyfotili lov zakázaných druhů těmito posádkami.

¹³⁷ Od období 1985/1986, kdy moratorium na komerční lov velryb vstoupilo v platnost, bylo na základě různých výjimek usmrceno více než 29 000 velryb a roční úlovky se zvýšily. Celkové odlovy uvedených čtyř zemí, na které se vztahuje výjimka o lovu velryb místními obyvateli pro obživu, jsou nižší. V letech 1985 až 2005 činily odlovy na základě této výjimky podle informací zveřejněných IWC přibližně 6 788 velryb. Odhaduje se, že Norsko v období 2005/2006 odlovilo 639 plejtváků malých a v současné době zvažuje podstatné zvýšení odlovů v příštích letech. Japonsko vydává povolení k vědeckým účelům každoročně od roku 1987. V roce 2007 se povolení týkala asi 850 antarktických plejtváků malých, 10 plejtváků myšoků, 220 obecných plejtváků malých, 50 plejtváků Brydeových, 100 plejtváků sejvalů a 10 vorvaňů. Island obnovil lov velryb pro vědecké účely v roce 2003 a komerční lov velryb v roce 2006/7. Od zahájení islandského vědeckého programu v roce 2003 bylo odloveno celkem 161 obecných plejtváků malých. V roce 2006 kromě toho Island oznámil, že povolí odlov 9 plejtváků myšoků a 30 obecných plejtváků malých pro komerční účely.

¹³⁸ Termíny *Revised Management Procedure* a *Revised Management Scheme* jsou někde překládány jako Nový postup řízení a Nový systém řízení. Mě se zdá příhodnější výraz „upravený“, i vzhledem k předchozímu *New Management Procedure*, Novému systému řízení z předchozích let.

Potřeba vypracovat nové cíle a postupy řízení byla uznána při zahájení diskusí v rámci IWC o budoucím řízení komerčního lovu velryb po vstupu moratoria v platnost. Proto byla zahájena práce na vytvoření Upraveného postupu řízení (*Revised Management Procedure, RMP*). Bylo navrženo pět systémů, z nichž byl přijat návrh J. Cooka a dokončen jako RMP. Tento Nový postup řízení měl stanovit omezení odlovu na základě vědeckých údajů o populacích velryb. Vědecký výbor IWC usiloval o vytvoření takového systému řízení lovu, který by mohl fungovat i za předpokladu, že není dostatek dostupných informací. RMP nevyžaduje biologické informace a je dle něj možno stanovit kvóty podle určeného stavu populace a záznamů předchozích počtů ulovených kusů. Metoda je vysoce bezpečná, protože se vztahuje na populace určené individuálně. Postup byl přijat v roce 1994, vzhledem k pokračující práci na Upraveném režimu řízení (*Revised Management Scheme, RMS*) však nebyl dosud uplatněn.

Úkolem RMS (*Revised Management Scheme, RMS*) je zajistit dodržování předpisů IWC. V této souvislosti by měl zahrnovat celou řadu kontrolních opatření. Byly vzneseny otázky týkající se přítomnosti mezinárodních pozorovatelů na plavidlech, ověřování v rámci boje proti nelegálnímu, neregulovanému a nehlášenému lovu velryb (*illegal, iredulated and unreported whaling*), opatření k dodržování předpisů, rozdělení nákladů na kontrolní opatření, možnosti volby zrušení moratoria za určitých podmínek (např. omezení odlovů pouze na výlučné hospodářské oblasti), ohledů na dobré životní podmínky zvířat a mezinárodní kontroly lovu velryb pro vědecké účely. Důkladná práce na RMS je však obtížná a rozporuplná a zatím nepřinesla žádné konkrétní výsledky. Plenární zasedání IWC v roce 2006 poprvé přiznalo, že jednání o RMS s konečnou platností ztroskotala. Z dlouhodobého hlediska závisí budoucnost IWC do značné míry na nalezení řešení otázek, o nichž se jedná v souvislosti s RMS.

Dvojitý mandát IWC, který spočívá jednak v řízení lovu velryb, jednak v jejich zachování, vedl k tomu, že v průběhu let vznikla dvě extrémně polarizovaná stanoviska mezi státy, jež jsou lovu velryb nakloněny, a státy, které s lovem velryb nesouhlasí. Přední státy nakloněné lovu velryb (např. Japonsko, Island a Norsko) důsledně moratorium zpochybňují a pokračují i nadále v lovu velryb, který odůvodňují vědeckými účely nebo jinými výjimkami. Rovněž Japonsko po několika letech navrhuje rozhodnutí umožňující lov některých druhů velryb v malém rozsahu při pobřeží. Tyto návrhy, jejichž cílem je změnit závaznou Přílohu, zatím nezískaly požadovanou podporu. Na zasedáních IWC je pravidelně projednávána zásadní otázka, zda se

populace velryb dostatečně obnovily, aby bylo možné kontrolovaným způsobem zákaz lovu velryb pro komerční účely zrušit. Výrazný vliv velrybářských států na některé smluvní strany se projevuje na každém zasedání velrybářské komise, a do budoucna tak nelze částečné obnovení lovu vyloučit.

Na protest proti tendencím v IWC směřujícím k nepřiměřené ochraně velryb založily Faerské ostrovy, Grónsko, Island a Norsko v roce 1992 (po vystoupení Islandu z IWC) Severoatlantickou komisi pro mořské savce (*North Atlantic Marine Mammals Commission*, NAMMCO, viz níže). Přestože NAMMCO přímo nekoliduje s ustanoveními IWC, může znamenat výzvu legitimitě IWC.

Prvním krokem směrem ke kompromisu mezi zastánci velrybářství a jeho odpůrci bylo prohlášení IWC na výročním zasedání ve Svatém Kryštofu a Nevisi v roce 2006 (*St. Kit and Nevis Declaration*), kdy téměř po dvaceti letech vyjádřila IWC podporu „udržitelnému využívání velryb“ (což je prakticky synonymum komerčnímu lovu velryb) a prohlásila moratorium na lov velryb za již nepotřebné. Taková změna by znamenala částečné obnovení komerčního lovu velryb a znovu by otevřela jednání o kvótách. Dalšími diskutovanými tématy v IWC jsou změny Přílohy, jejichž cílem je vytvořit přírodní rezervace pro velryby, či návrhy na změnu jednacího řádu IWC směřující k rozšíření působnosti tajného hlasování.

V současné době se IWC nachází ve slepé uličce, mezi členskými státy existují fundamentální rozdíly v názoru na budoucí roli IWC a přiměřené využívání zdrojů. Tato neřešitelná situace ohrožuje mezinárodní spolupráci a brání pokroku v úsilí o dosažení účinné ochrany druhů velryb. Na mimořádném zasedání Komise v březnu 2008 o budoucnosti IWC se s pomocí specialistů hledaly možné způsoby, jak tyto a další koncepční problémy IWC řešit, jelikož změny v současném stavu jsou nevyhnutelné. Klíčová role byla přiznána vědě, bylo uznáno, že pozitivní vlastností IWC je silný vědecký prvek, reprezentovaný Vědeckým výborem, poskytujícím nejlepší dostupnou znalost kytovců. Přeměna IWC v moderní organizaci na ochranu kytovců a její budoucnost je spatřována v jednáních v rámci Vědeckého výboru a upuštění od politicky a emocionálně laděných postojů.¹³⁹

¹³⁹ Chair's Report of the Intersessional Meeting on the Future of IWC, IWC/60/7, Agenda Item 18.

Na zasedání v Santiagu de Chile, které se konalo v červnu roku 2008, Mezinárodní velrybářská komise rozhodla o zřízení dvou pracovních skupin: první pro budoucnost IWC a pro přípravu obnovení komerčního lovu velryb v dosud nedohodnutém množství, druhá pro zřízení velrybí rezervace v jižním Atlantiku. Dvouznačný kompromis je považován spíše za diplomatický úspěch, výměnou za možnost lovu získali ochránci velryb možnost pracovat na vyhlášení jihoatlantské rezervace. Konkrétní krok učinilo jen Chile, které jednostranně vyhlásilo velrybí rezervace ve svých teritoriálních vodách.¹⁴⁰

Přes svůj původně čistě utilitární charakter je Mezinárodní velrybářská komise v současné době jediným mezinárodním fórem univerzální povahy výlučně zaměřeným na ochranu určité skupiny živočichů.^{141 142}

4.2. Mezinárodní ochrana kytovců v úmluvách na ochranu přírody

4.2.1. Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

(*Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*, CITES)

Údaje v této části práce jsou čerpány z těchto pramenů: oficiální stránky CITES¹⁴³ a Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost¹⁴⁴. Další prameny uvádím v poznámkách od čarou.

Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (přijata 3. března 1973 ve Washingtonu, vstoupivší v platnost 1. července 1975 a čítající 175 smluvních stran) patří mezi nejznámější a nejvýznamnější mezinárodní úmluvy zaměřené na ochranu biodiverzity, patří také mezi úmluvy akceptované největším počtem států. Je jednou z nejúčinnějších globálních mezinárodních úmluv v oblasti ochrany

¹⁴⁰ Viz Příloha č. 14.

¹⁴¹ Viz Damohorský, M. a kol.: *Mezinárodní právo životního prostředí*, op.cit., str. 80.

¹⁴² Další zdroje této kapitoly:

stránky Japonské velrybářské asociace, dostupné z: <http://www.whaling.jp/english/history.html>,

dokumenty FAO o rybolovných zdrojích, dostupné z: <http://www.fao.org/docrep/96215E/96215e07.htm>,

sdělení Evropské Komise Evropskému parlamentu a Radě o postupu Společenství v oblasti lovu velryb (KOM/2007/0823)

dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0823:FIN:CS:HTML>.

¹⁴³ www.cites.org

¹⁴⁴ Stejskal, V.: *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*, Linde Praha, 2006

přírody. Uzavření CITES bylo výsledkem obav, že mezinárodní obchod s divokými zvířaty a rostlinami přivedl velký počet těchto druhů téměř k vyhynutí. Aby se těmto hrozbám zabránilo, přísná kontrola mezinárodního obchodu byla nutností. Cílem CITES je, aby mezinárodní obchod s exempláři¹⁴⁵ divokých zvířat a rostlin neohrozil jejich přežití ve volné přírodě. Účelem CITES není ale zamezení mezinárodního obchodu s živočichy a rostlinami, nýbrž jeho účinná mezinárodní kontrola. V současné době poskytuje CITES ochranu na různé úrovni pro více než 30 tis. druhů¹⁴⁶ živočichů a rostlin, ať už je s nimi obchodováno v jakékoli formě. Většina druhů je suchozemských, ale mezinárodním obchodem je dotčena i celá řada druhů mořských včetně kytovců, CITES se vztahuje nejen na jedince ohrožených mořských druhů pocházející z vod spadajících pod národní jurisdikci, ale také na jedince ulovené na volném moři.

CITES rozděluje druhy rostlin a živočichů do určitých kategorií, každé kategorii odpovídá jedna ze tří příloh CITES. Veškerý dovoz, vývoz, opakovaný export či introdukce z moře druhů zahrnutých do některé z příloh CITES podléhá systému licencí. Do příloh jsou druhy zařazeny dle stupně ochrany, který vyžadují.

Příloha I. zahrnuje všechny druhy ohrožené vyhubením, které jsou nebo mohou být obchodem nepříznivě ovlivňovány. Obchod s exempláři těchto druhů musí být předmětem zvlášť přísných opatření a může být povolován jen za výjimečných okolností.

V Příloze I CITES figurují více než dvě desítky druhů, resp. vyšších taxonů kytovců.¹⁴⁷ V Příloze II. je uvedených druhů, které by mohly být ohroženy vyhubením (i když jím nejsou ohroženy bezprostředně)¹⁴⁸, pokud by obchod s nimi nebyl přísně regulován. Mezinárodní obchod je povolen jen na základě zvláštních povolení (tzv. permity CITES), které musí být předloženy celním orgánům jak při vývozu tak i dovozu.

¹⁴⁵ Pojmeme exemplář se dle čl. I CITES b) rozumí jakýkoli živočich nebo rostlina, ať už živý nebo mrtvý jedinec, včetně jakýchkoliv rozpoznatelných částí a výrobků z nich.

¹⁴⁶ Druhem se rozumějí podle CITES i poddruhy geograficky oddělené populace.

¹⁴⁷ Jedná se o následující druhy: **velrybovití** – všechny druhy tzv. pravých velryb, **plejtvákovití** - keporak, plejtvák myšok, plejtvák obrovský, plejtvák Brydeův, plejtvák sejval, plejtvák malý (kromě populace západního Grónska), **vorvaňovití** – vorvaň, **delfínovití** - delfín kamerunský, brazilský, indočínský, **plejtvákovcovití** - plejtvákovec šedý, **velrybkovití** - velrybka malá, **sviňuchovití** - sviňucha kalifornská, sviňucha hladkohřbetá, **vorvaňovcovití**, **delfínovcovití** - orcela tuponosá, delfínovec čínský, delfínovec amazonský, delfínovec ganžský, delfínovec induský.

Zdroj: oficiální stránky CITES, dostupný z: <http://www.cites.org/eng/app/appendices.shtml>.

¹⁴⁸ Úmluva je založena na principu předběžné opatrnosti, chrání i organismy, které bezprostředně na přežití ohroženy nejsou.

Povinností uložených CITES ve vztahu k obchodu s mořskými druhy zapsanými v Příloze II jsou zproštěny státy, které byly v okamžiku jejího vstupu v platnost smluvní stranou jiné mezinárodní smlouvy přiznávající těmto druhům ochranu a jedinci těchto druhů jsou uloveni plavidly plujícími pod vlajkou dané smluvní strany v souladu s příslušnou mezinárodní smlouvou.¹⁴⁹ K případnému vývozu daného jedince pak postačuje potvrzení, že k ulovení jedince došlo odpovídajícím způsobem.¹⁵⁰ Takovou mezinárodní úmluvou je např. Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství.

Do Přílohy II spadají veškeré v Příloze I neuvedené druhy kytovců.

Druhy, které jsou ohroženy mezinárodním obchodem pouze v určitých zemích a jsou chráněny legislativou těchto zemí na jejich návrh jsou zahrnuty v Příloze CITES III.

Stejně jako u Mezinárodní úmluvy o regulaci velrybářství (IWC) může kterýkoli členský stát CITES učinit jednostranné prohlášení nebýt vázán ustanoveními CITES pro ten který živočišný druh uvedený v přílohách.¹⁵¹ Toto prohlášení se nazývá výhrada a může být učiněno v souladu s články XV, XVI a XXIII CITES. Toto právo států je omezeno tím, že pro druhy uvedené v Příloze I a II může být výhrada učiněna buď v době, kdy daný stát k CITES přistupuje či do 90 dnů od doby, kdy došlo ke změně Přílohy. Pro druhy uvedené v Příloze III může tuto výhradu učinit kdykoli.¹⁵²

V Příloze I CITES jsou na seznamu ohrožených druhů uvedeni jak plejtvák malý, tak plejtvák myšok.¹⁵³ Nicméně Island, Norsko a Japonsko podaly proti daným druhům v Příloze I výhradu, což znamená, že na tyto země se zákaz obchodu s uvedenými druhy nevztahuje. Na Norsko, Island a Rusko se nevztahuje ani moratorium na komerční lov velryb stanovený IWC taktéž na základě řádně podané výhrady. V současné době byl po dvaceti letech znovu obnoven obchod s masem zmíněných druhů proudící z Norska na Island a do Japonska a z Islandu do Japonska.¹⁵⁴

¹⁴⁹ Čl. XIV odst. 4 CITES

¹⁵⁰ Čl. XIV odst. 5 CITES

¹⁵¹ Viz Příloha č. 15.

¹⁵² Zdroj: oficiální stránky CITES, dostupný z: http://www.cites.org/eng/app/reserve_index.shtml.

¹⁵³ Kromě populace plejtváka malého v severovýchodním Atlantiku, která spadá pod Přílohu II.

¹⁵⁴ Zdroj: www.bbc.co.uk.

Na podporu zákazu komerčního lovu kytovců vydala konference smluvních stran CITES v roce 1979 zvláštní usnesení doporučující zákaz komerčního obchodování s masem kytovců. Evropská společenství zakázala již v roce 1981 veškerý dovoz výrobků z kytovců a spolu s USA a některými dalšími zeměmi prosadila v roce 1983 v rámci CITES zákaz mezinárodního obchodu s těmi druhy kytovců, které podléhají moratoriu IWC. Norsko a Japonsko opakovaně předkládají v IWC i na konferencích CITES návrhy na obnovení lovu a umožnění mezinárodního obchodu s masem přinejmenším pro dva doposud hojnější druhy: plejtváka malého (*Balaenoptera Acuturostrata*) a plejtvákovce šedého (*Eschrichtius Robustus*).¹⁵⁵

4.2.2. Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů

(*Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals*, CMS, též jen „**Bonnská úmluva**“)

Bonnská úmluva byla podepsána pod záštitou UNEP roku 1979 v Bonnu, v platnost vstoupila 1983 a k dnešku má 116 smluvních stran. Cílem Bonnské úmluvy je ochrana stěhovavých druhů ptáků a suchozemských i vodních stěhovavých živočichů v celém areálu¹⁵⁶ jejich výskytu. Jako fórum specializující se na ochranu stěhovavých druhů, míst jejich výskytu a migračních tras, CMS úzce spolupracuje s řadou mezinárodních organizací jak vládních, tak nevládních.

CMS zahrnuje dvě důležité přílohy, které představují vedle výzkumu, spolupráce na něm a propagace jeho výsledků, dva hlavní nástroje naplňování cílů CMS¹⁵⁷. Příloha I (nazvaná „Ohrožené stěhovavé druhy“) vyjmenovává stěhovavých volně žijících živočichů, kterým hrozí vyhubení a vyhynutí v celém areálu rozšíření nebo v jeho významné části, pokud o tom existují spolehlivé vědecké důkazy. Strany CMS dle čl. III usilují o přísnou ochranu těchto živočichů, stanovení zákazu lovu¹⁵⁸, ochranu a obnovu stanovišť, odstraňují překážky migrace a kontrolují jiné faktory, které by tyto živočichy mohly ohrožovat, včetně zamezení zavlékání,

¹⁵⁵ Blíže Stejskal, V., op.cit., 2006, str. 211 a www.iwcoffice.org.

¹⁵⁶ Areálem se rozumí podle této úmluvy všechny suchozemské a vodní plochy, které stěhovavý druh překračuje či přelétá v kterékoli době na své migrační trase a dále, ve kterých se po určitou část roku vyskytuje.

¹⁵⁷ Vedle výše uvedených kategorií Bonnská úmluva ještě upravuje podle čl. IV odst. 4 uzavírání dalších dohod ve prospěch jakéhokoliv druhu volně žijících živočichů, kterým by prospěla mezinárodní spolupráce, jejichž jedince sice překračují hranice států, nečiní tak ale pravidelně a předvídatelně a nelze je tedy zařadit do Příloh I a II úmluvy.

¹⁵⁸ V souladu s odst. 5 čl. III Úmluvy lze však z těchto zákazů v ojedinělých případech povolit výjimky, např. pro lov k vědeckým účelům, lov tradičními metodami přírodních národů, odchyt v zájmu podpory rozmnožování apod.

Blíže Stejskal, V., op.cit., str. 137 – 139.

vysazování a šíření geograficky nepůvodních invazivních druhů. CMS ukládá povinnosti jednotlivým členským státům a zároveň podporuje společné akce mezi areálovými státy.

Do Přílohy II (nazvaná „Stěhovavé druhy chráněné prostřednictvím dohod“) jsou zařazeny druhy stěhovavých živočichů s nepříznivým stavem z hlediska jejich ochrany, pro jejichž ochranu a využívání je žádoucí mezinárodní spolupráce, a druhy stěhovavých živočichů, kterým by významně prospěla ochrana na mezinárodní úrovni. K tomuto účelu CMS doporučuje areálovým státům uzavírat mezinárodní úmluvy jak na globální, tak regionální úrovni. Obsah těchto závazků je na rozdíl od Přílohy I ponechán na smluvních stranách. V tomto směru představuje CMS rámcovou úmluvu, dohody mohou mít formu právně závazných dokumentů¹⁵⁹ či méně formálních nástrojů, jako jsou memoranda porozumění a mohou tak být přizpůsobeny místním podmínkám.¹⁶⁰

Kytovci a CMS

Vzhledem k migračnímu způsobu života většiny druhů kytovců ve smyslu definice CMS je CMS plně aplikovatelná na jejich ochranu a zabývá se kytovci již od dob svého vzniku. Příloha I zahrnuje mimo jiné patnáct druhů a populací kytovců (např. vorvaň, plejtvák obrovský, plejtvák sejval, velryba jižní, velryba černá, velryba grónská či keporkak). V Příloze II je uvedeno přes 40 druhů a populací kytovců, mezi nimi převládají malí kytovci (např. delfínovci, běluhy, sviňuchy, delfíni, plískavice, kulohlavec a vorvaňovci). Čl. V, směrnice pro uzavírání dohod dle Přílohy II, a jeho odst. 4 f) obsahuje zvláštní úpravu pro řád *Cetacea* (kytovci). Dohoda musí „přinejmenším zakázat, pokud půjde o stěhovavý druh, jakékoli lovení, které ve vztahu k tomuto stěhovavému druhu není povoleno nějakou jinou multilaterální dohodou, a ustanovit, že k dohodě mohou přistoupit státy, které nejsou areálovými státy tohoto stěhovavého druhu“¹⁶¹.

Mimo uvedení vybraných druhů kytovců do Přílohy I CMS nevěnuje tzv. pravým velrybám zvláštní pozornost a spíše odkazuje na IWC jako na specializovanou mezinárodní organizaci s širokou kompetencí na poli ochrany těchto živočichů. Současné aktivity CMS se obrací

¹⁵⁹ Jsou to např.: Dohoda o ochraně populací evropských netopýrů, Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků, Dohoda o ochraně malých kytovců Baltského a Severního moře, Dohoda o ochraně kytovců Černého moře, Středozemního moře a přilehlé atlantské oblasti, Dohoda o ochraně tuleňů Waddenova moře, Dohoda o ochraně albatrosů a buňáků, Dohoda o ochraně goril a jejich přirozeného prostředí

¹⁶⁰ Blíže k této kapitole Stejskal, V., op.cit., str. 137 – 139 a oficiální stránky CMS, www.cms.int

¹⁶¹ Viz čl. V odst 5 f) CMS

spíše k ochraně tzv. malých kytovců, uvedených v Příloze II. a podporuje snahy o regionální ochranu a spolupráci. Týkají se oblastí Severního a Baltského moře, Středozemního a Baltského moře, Jižní Ameriky a jihovýchodní Asie. Ve dvou z těchto oblastí se podařilo uzavřít regionální dohody¹⁶², Sekretariát CMS hrál v tomto procesu důležitou roli.

Vliv CMS na ochranu kytovců začíná být vidět až v posledních letech. Nejdůležitějším počinem byly dvě zmíněné regionální dohody a tento přístup postavený na regionálním základě se osvědčil, efektivní výzkum a ochranné akce na mezinárodní úrovni se nyní stávají realitou.¹⁶³

4.3. Ochrana kytovců na půdě Mezinárodního soudního dvora: spor Austrálie v. Japonsko týkající se lovu velryb v Jižním ledovém oceánu

V červnu 2010 Austrálie podala u Mezinárodního soudního dvora se sídlem v Haagu žalobu proti Japonsku pro porušení mezinárodních závazků v oblasti velrybářství. Obsahem žaloby bylo tvrzení, že Japonsko pokračuje ve větším rozsahu v lovu kytovců na základě programu JARPA II¹⁶⁴ a tím porušuje závazky, které na sebe převzalo přistoupením k Mezinárodní úmluvě o regulaci velrybářství, stejně jako dalších mezinárodních závazků k ochraně mořských savců a mořského prostředí. Austrálie patří k odpůrcům programu JARPA II a již delší dobu proti němu bojuje formou individuálních protestů a protestů na půdě příslušných mezinárodních fór (včetně IWC). Opakovaně žádala Japonsko o zastavení nebo přepracování programu JARPA II.

Austrálie tvrdí, že navržením a uskutečněním programu JARPA II Japonsko porušilo a nadále porušuje své mezinárodní závazky, konkrétně:

¹⁶² **Dohoda o ochraně malých kytovců Baltského a Severního moře**

(*Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and North Seas, ASCOBANS*)

a **Dohoda o ochraně kytovců Černého moře, Středozemního moře a přilehlé atlantské oblasti**

(*Agreement on the Conservation of Cetaceans of the Black Sea, Mediterranean Sea and contiguous Atlantic Area, ACCOBAMS*).

¹⁶³ Blíže k této kapitole Perrin, W.F., *Cetaceans And The Convention on Migratory Species*, Montreal, 2001

¹⁶⁴ Stejně jako předchozí program, JARPA I, jde o výzkumný program v okolí Antarktidy. Program byl odstartován roku 2005 a stále pokračuje. Cílem programu je sledování antarktických ekosystémů a velryb, interakcí mezi jednotlivými druhy velryb, záznamy o změnách v populacích a jejich struktuře, usiluje o zachování antarktických velryb do budoucnosti. V současné době Japonsko povoluje na základě tohoto programu zabití 850 ± 10% plejtváků malých, 50 plejtváků myšoků and 50 keporaků ročně pro vědecké účely. Na severní polokouli funguje analogicky program JARPN II (jeho předchůdcem byl program JARPN), který povoluje zabití 340 plejtváků malých, 50 plejtváků Brydeových and 50 vorvaňů ročně pro vědecké účely.

Blíže oficiální stránky IWC a článek *The IWC and Scientific Permits*, dostupný z:

<http://iwcoffice.org/conservation/permits.htm>

- Odst. 10 e) Harmonogramu ICRW, který stanovuje nulové kvóty pro komerční lov kytovců
- Odst. 7 b) Harmonogramu ICRW, který zakazuje lov keporkaka a plejtváka myšoka pro komerční účely v chráněné oblasti Jižního ledového oceánu, stanovené a vyhlášené Mezinárodní velrybářskou komisí
- Čl. VIII ICRW (upravuje získávání speciálních povolení k lovu pro vědecké účely), Austrálie poukazuje na to, že program JARPA II postrádá jakoukoli prokázanou důležitost pro ochranu a zachování velrybích populací a vzhledem k rizikům pro cílené populace a druhy nemůže být program JARPA II dle tohoto článku ospravedlněn

Dalšími porušenými závazky mezinárodního práva jsou Úmluva CITES v případě keporkaka, jež je zahrnut do Přílohy I a pro introdukci z moře platí podmínky uvedené v čl. III, odst. 5¹⁶⁵ a Úmluva o biologické rozmanitosti, její čl. 3 (povinnost státu zajistit, aby činnosti v jeho jurisdikci či ovládání nezpůsobovaly škody životnímu prostředí jiných států nebo oblastem za hranicemi jeho jurisdikce), čl. 5 (spolupracovat s ostatními státy, buď přímo nebo prostřednictvím kompetentní mezinárodní organizace) a čl. 10(b) (přijetí opatření k předcházení nebo zmírnění škodlivých dopadů na biodiverzitu).

Všechna tato ustanovení by měla být vykládána a aplikována ve vzájemném kontextu a dle mezinárodního smluvního práva (v souladu s čl. 26 Vídeňské úmluvy o smluvním právu a mezinárodním obyčejovým právem má Japonsko dostát těmto závazkům v dobré víře).

Austrálie proto žádá soud, aby prohlásil, že provozováním programu JARPA II v Jižním ledovém oceánu Japonsko porušuje mezinárodní závazky, nařídil Japonsku ukončit program JARPA II a zdržet se jakýchkoli dalších aktivit směřujícím k jeho naplňování či projektů podobných, dokud nebudou v souladu s mezinárodními závazky Japonska.

¹⁶⁵ „K introdukci z moře každého exempláře druhu zařazeného do přílohy I je třeba nejprve předložit potvrzení, vydané výkonným orgánem introdukujícího státu. Toto potvrzení musí odpovídat těmto podmínkám:
 (a) vědecký orgán introdukujícího státu sdělil, že tento dovoz neohrozí přežití dotčeného druhu;
 (b) výkonný nebo vědecký orgán introdukujícího státu jsou ubezpečeni o tom, že předpokládaný příjemce živého exempláře je náležitě vybaven pro jeho umístění a pro péči o něj; a
 (c) výkonný orgán dovážejícího státu je ubezpečen o tom, že exemplář nebude použit primárně pro obchodní účely.“

Přestože Japonsko loví kytovce s odvoláním na speciální povolení podle čl. VIII ICRW, rozsah a způsob zabíjení a lovu velryb prováděný na základě programu JARPA II v historii IWC dosud nemá obdoby a dalece převyšuje dřívější praxi odlovu pro vědecký výzkum. JARPA II se zaměřuje nejen na plejtváky malé, ale také na plejtváky myšoky, keporkaky¹⁶⁶ a dost možná i na jiné druhy vyskytující se v Jižním ledovém oceánu. Maso z ulovených velryb se dováží do Japonska, kde je prodáváno.

IWC adresovala Japonsku velký počet doporučení (dle čl. VI ICRW), aby zastavilo program JARPA II. a argumentuje tím, že speciální povolení k lovu pro vědecké účely může být vydáno pouze za specifických okolností a z velmi vážného důvodu v ojedinělých případech, upřednostněn by měl být výzkum, který nevyžaduje lov a zabíjení zvířat, zvláště na územích chráněných. V roce 2003 vyzvala IWC Japonsko k zastavení programu JARPA nebo jeho přepracování tak, aby nedocházelo k zabíjení velryb. V roce 2005 IWC důrazně urgovala Japonsko, aby zastavilo program JARPA II nebo jej přepracovalo tak, aby nedocházelo k zabíjení velryb a v roce 2007 vyzvala Japonsko, aby pro chráněnou oblast Jižního ledového oceánu používalo takových metod výzkumu, při nichž nedochází k zabíjení velryb. Japonsko odmítlo vyhovět všem těmto požadavkům, jakkoli bylo ochotno diskutovat o počtu a druzích odlovených zvířat, a nadále považuje program JARPA II za zákonný podle mezinárodního práva. Na půdě IWC tedy k vyřešení sporu Japonska s Austrálií nedošlo. Proto se Austrálie obrátila na Mezinárodní soudní dvůr.

Bude zajímavé sledovat, jak se tento soudní spor bude vyvíjet, neboť může velmi ovlivnit rozhodování v IWC i její budoucnost. Dalším zajímavým aspektem sporu je, že podobný program jako JARPA II nazvaný JARPN II provozuje Japonsko od roku 2000 na severní polokouli, a i na jeho základě probíhá lov a usmrcování velryb. Podle Austrálie dochází také v tomto případě k porušování mezinárodního práva, přestože program JARPN II není předmětem sporu.

¹⁶⁶ Status těchto druhů je dle Austrálie v dané oblasti následující:

Plejtvák malý: zdá se, že dochází k poklesu početnosti populací, populační struktura antarktických plejtváků malých zůstává neznámá, proto existuje riziko poklesu počtu jednotlivých stád

Plejtvák myšok: o početnosti a obnově plejtváků malých na jižní polokouli není nic známo, dle IUCN je klasifikován jako ohrožený, proto hrozí riziko poklesu počtu jednotlivých stád

Kepporkak: přestože existují známky obnovy některých populací, u jiných dochází k poklesu a tyto populace se mísí v oblastech, kde probíhá odlov na základě programu JARPA II

5. Subregionální a národní ochrana kytovců Severního moře

5.1. Dohoda o ochraně malých kytovců Baltského a Severního moře

(*Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and North Seas*, ASCOBANS)

Údaje v této části práce jsou čerpány z těchto pramenů: oficiální stránky Dohody o ochraně malých kytovců Baltského a Severního moře¹⁶⁷, Stejskal, V.: Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost¹⁶⁸ a William F. Perrin, *Cetaceans And The Convention on Migratory Species*¹⁶⁹. Další prameny uvádím v poznámkách od čarou.

Dohoda o ochraně malých kytovců Baltského a Severního moře je jednou z prvních dohod, přijatých podle čl. IV Bonnské úmluvy a pod záštitou její a záštitou UNEP. Uzavřena byla v roce 1991, v platnost vstoupila v roce 1994. Ratifikována byla dosud Belgií, Dánskem, Finskem, Francií, Litvou, Nizozemím, Německem, Polskem, Švédskem, Velkou Británií a Evropskou unií.¹⁷⁰ Sídlem Sekretariátu je Bonn. V roce 2008 došlo k rozšíření oblasti, na kterou se dohoda vztahuje a došlo zároveň ke změně názvu dohody na Dohodu o ochraně malých kytovců Baltského moře, Severovýchodního Atlantiku, Irského a Severního moře (*Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic, North East Atlantic, Irish and North Seas*).

ASCOBANS se vztahuje na všechny malé kytovce, kteří se vyskytují částečně nebo zcela na území areálových států, pro účel ASCOBANS se označení „malí kytovci“ vztahuje na jakékoli druhy, poddruhy či populace ozubených kytovců (podřád *Odontoceti*), vyjma vorvaně (*Physeter Macrocephalus*)¹⁷¹, přestože původně byla ASCOBANS iniciována na ochranu populací delfína skákavého (*Tursiops truncatus*) a sviňuchy obecné (*Phocoena phocoena*).

¹⁶⁷ www.ascobans.org

¹⁶⁸ Stejskal, V.: *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*, Linde Praha, 2006, str. 143

¹⁶⁹ Perrin, W.F., *Cetaceans And The Convention on Migratory Species*, Montreal, 2001,

Dostupný z: www.cbd.int

¹⁷⁰ Státy, které jsou dotčeny úmluvou, ale nejsou stranami: Estonsko, Irsko, Lotyšsko, Norsko, Portugalsko, Španělsko, Rusko

¹⁷¹ Čl. 1 odst. 2 a) ASCOBANS

Hlavním cílem ASCOBANS je dosažení a udržení přijatelného stavu populací malých kytovců prostřednictvím spolupráce mezi stranami. Státy se zavazují k ochraně, výzkumu a dodržování kroků stanovených v Příloze.

Součástí ASCOBANS je Plán péče a řízení ochrany, který zavazuje strany k:

- péče a řízení ochrany habitatů
- systém podávání zprav a výzkum
- hodnocení informací o vedlejších úlovcích a o zapletení se do rybářských sítí
- zlepšení legislativy
- informování a vzdělávání veřejnosti

V současném Plánu péče je nejvyšší prioritou věnována vedlejším úlovkům a jejich snížení (se zaměřením na sviňuchu obecnou). Významných úspěchů se v této oblasti podařilo dosáhnout Dánsku vytvořením a přijetím programu na omezení vedlejších úlovků, včetně povinných zvukových alarmů pro některé rybářské oblasti. Pozornost je také věnována sjednocení a včlenění cílů ASCOBANS v oblasti vedlejších úlovků do rybářských politik členských států prostřednictvím diskuzí na poli národních rybářských agentur, nevládních organizací a také na půdě Evropské komise. Dalšími cíli je předcházení úniku škodlivých látek, regulace činností s vážným dopadem na potravní zdroje zvířat a omezení a předcházení rušivým podnětům, zvláště zvukové povahy.

ASCOBANS zakazuje jakýkoli volný a úmyslný lov malých kytovců, což může představovat omezení rozsahu a efektivity ASCOBANS, neboť ne všechny dotčené státy souhlasí s konceptem plné ochrany. Například Norsko, pod jehož jurisdikci spadá velká část Severního moře a provozuje komerční lov velryb (přestože jde o tzv. pravé velryby, nikoli malé kytovce), k ASCOBANS pravděpodobně nepřistoupí. Stanovisko Norska k lovu je takové, že součástí trvale udržitelného rozvoje je odpovědný a regulovaný lov mořských savců. Přesto je nutno dodat, že ačkoli Norsko není stranou ASCOBANS, je stranou CMS, a pravidelně se účastní schůzi ASCOBANS jako pozorovatel a účastní se všech aktivit týkajících se ochrany sviňuchy obecné.

ASCOBANS představuje v dnešní době jeden z nejefektivnějších nástrojů mezinárodní spolupráce ochrany mořských živočichů na regionální úrovni a je jedinou dohodou věnující se výhradně ochraně malých kytovců.

5.2. Ochrana kytovců v Evropské unii

Severní moře omývá pobřeží Velké Británie, Francie, Belgie, Nizozemska, Německa, Dánska a Norska. Všechny tyto státy jsou s výjimkou Norska členy Evropské unie (EU), a proto zde pojednám o pramenech práva na ochranu životního prostředí a ochranu kytovců v Evropské unii a o jejím postoji k lovu velryb a Mezinárodní velrybářské komisi (IWC).

V oblasti ochrany moří a ohrožených mořských druhů, mezi nimi zvláště kytovců, je EU velmi významným aktérem a zároveň je nejdůležitějším činitelem, který ovlivňuje zákonodárství v oblasti práva životního prostředí členských států. Přestože EU není a zatím nemůže být členem IWC, velmi se o dění v IWC zajímá a angažuje se prostřednictvím členských států, které jsou členy IWC, o přísnou ochranu kytovců prostřednictvím hlasování na zasedáních IWC.¹⁷²

Ochrana kytovců v právních předpisech EU

Podle čl. 191 odst. 1 Smlouvy o fungování EU je jedním z cílů politiky EU v oblasti životního prostředí podpora opatření na mezinárodní úrovni, čelících regionálním a celosvětovým problémům životního prostředí. Ta se vztahuje i na ochranu živočišných druhů, jako jsou velryby, na celosvětové úrovni. EU má proto skutečný zájem na ochraně velryb a jiných kytovců a zavedlo právní předpisy, které zajišťují vysokou úroveň ochrany zejména v rámci evropské politiky v oblasti životního prostředí.

V oblasti ochrany biodiverzity doposud převažují spíše směrnice, výjimkou je úprava regulace obchodování s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin podle Washingtonské úmluvy CITES. Naprostá většina evropských směrnic na ochranu životního prostředí obsahuje ustanovení, které explicitně ukládá členským státům uvést v platnost zákony, prováděcí a správní předpisy nezbytné pro dodržení souladu se směrnicí.¹⁷³

Ze sekundární legislativy se ochrany kytovců týkají zejména následující předpisy:

¹⁷² Blíže Damohorský, M. a kol.: *Právo životního prostředí*, op.cit., marg. č.426.

¹⁷³ Viz Stejskal, V.: *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*, IFEC, Praha 2006, str. 88.

Směrnice 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin¹⁷⁴ v Příloze IV uvádí v rámci EU všechny druhy kytovců jako druhy, na nichž má EU zájem, a požaduje po členských státech, aby tyto druhy udržovaly v příznivém zachovném statusu v částech jejich území, na které se vztahuje Smlouva, nebo aby se tyto druhy do takového statusu vrátily. Znamená to, že všechny druhy velryb jsou přísně chráněny před úmyslným vyrušováním, odchytům nebo usmrcováním ve vodách EU.¹⁷⁵ Tato směrnice zakazuje rovněž držení a chov, dopravu a prodej nebo výměnu jedinců odchycených z volné přírody. Tento právní předpis neumožňuje obnovení komerčního lovu velryb u žádné populace, která se zcela či částečně vyskytuje ve vodách EU.

Nařízení (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi¹⁷⁶, kterým se provádějí ustanovení Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES) v EU, zakazuje dovoz kytovců do EU k převážně komerčním účelům. **Nařízení Rady (EHS) č. 348/81** o společných pravidlech pro dovoz produktů z velryb a ostatních kytovců navíc umožňuje dovoz stanovených produktů, pouze pokud nejsou používány ke komerčním účelům. Tuto vysokou úroveň ochrany dále posilují strategie pro mořské prostředí¹⁷⁷ a rámcová směrnice o strategii pro mořské prostředí¹⁷⁸, které mají posílit ochranu velryb v EU tím, že přispějí k celkovému úsilí o dosažení dobrého stavu životního prostředí v oceánech a mořích EU.

Na základě čl. 11 Smlouvy o fungování EU jsou požadavky na ochranu životního prostředí zahrnuty do vymezení a provádění společné rybářské politiky (SRP). Dobrým příkladem tohoto přístupu je **nařízení č. 1967/2006 o opatřeních pro řízení udržitelného využívání rybolovných zdrojů ve Středozemním moři**.

Nařízení Rady (ES) č. 812/2004 ze dne 26. dubna 2004 stanoví opatření týkající se náhodných úlovků kytovců při rybolovu a mění nařízení (ES) č. 88/98. Toto nařízení zavádí

¹⁷⁴ Směrnice 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, Úř. věst. L 206, 22.7.1992, s. 7.

¹⁷⁵ Vzhledem k migrační povaze populací velryb je jasné, že cílů směrnice o ochraně přírodních stanovišť lze plně dosáhnout pouze tehdy, bude-li vytvořen srovnatelný mezinárodní regulační rámec.

¹⁷⁶ Úř. věst. L 61, 3.3.1997 s. 1.

¹⁷⁷ Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu: Tematická strategie ochrany a zachování mořského prostředí, KOM(2005) 504 v konečném znění.

¹⁷⁸ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/56/ES ze dne 17. června 2008, kterou se stanoví rámec pro činnost EU v oblasti mořské environmentální politiky.

metody, které mají při rybolovu zabránit náhodným úlovkům a stanovuje nové povinnosti lodím rybolov provozujícím. Zakázány jsou určité techniky lovu a je stanovena povinnost udržovat funkční akustické zařízení, jež má sloužit k odpuzování kytovců, na lodích mají působit pozorovatelé, jejichž úkolem je sledovat náhodné úlovky kytovců a shromáždit údaje potřebné k extrapolaci pozorovaných vedlejších úlovků na celý dotýčný druh rybolovu.

Postoj EU k lovu kytovců v rámci IWC¹⁷⁹

EU se angažuje při ochraně velryb a jiných kytovců a zavedla právní předpisy v oblasti životního prostředí, které jim v tomto ohledu zajišťují nejvyšší úroveň ochrany prostřednictvím rozsáhlé harmonizace pravidel (viz výše). Konečným cílem politiky EU v oblasti životního prostředí, pokud jde o kytovce, je dosáhnout jejich nejpřísnější ochrany.

Velryby jsou stěhovavým druhem. Politiky a právní předpisy týkající se velryb budou proto v rámci vod EU účinnější, podpoří-li je jednotná opatření na celosvětové úrovni. Příslušnou mezinárodní organizací pro zachování a řízení populací velryb na celosvětové úrovni je IWC. Členství v IWC je otevřeno pouze vládám, které k úmluvě přistoupily. Změna IWC, která by umožnila EU stát se jejím členem, by vyžadovala ratifikaci protokolu všemi členy IWC. EU má tak v IWC status pozorovatele a je zastoupena Komisí. O postoji EU v souvislosti se záležitostmi, které jsou v její působnosti, by měla rozhodovat Rada a tento postoj by měl být vyjadřován členskými státy jednajícími společně v zájmu EU. EU a členské státy by na zasedáních IWC měly úzce spolupracovat s cílem zajistit, aby veškeré změny ICRW a jejího Harmonogramu byly v souladu s cíli politik EU a s právními předpisy týkajícími se velryb. Všeobecný zákaz lovu velryb pro komerční účely, o kterém bylo rozhodnuto v rámci IWC, je v souladu s politikami EU. Proto musí všech 24 členských států EU, které jsou členy IWC¹⁸⁰, na každém zasedání IWC postupovat v souladu s postojem EU. Vzhledem k

¹⁷⁹ V této kapitole čerpám z Návrhu rozhodnutí Rady ze dne 6.11.2008 o postoji, který má být jménem EU zaujat, pokud jde o návrhy změn Mezinárodní úmluvy o regulaci velrybářství a jejího harmonogramu, KOM(2008) 711; Sdělení Evropské komise Evropskému parlamentu a Radě ze dne 19.12.2007 o postupu EU v oblasti lovu velryb, KOM(2007) 823; Zprávy ze dne 27.ledna o postupu EU v oblasti lovu velryb, (Návrh usnesení Evropského parlamentu o postupu EU v oblasti lovu velryb), 2008/2101(INI) a Návrhu rozhodnutí Rady o postoji, který se má zaujmout jménem Evropské unie na příštích pěti zasedáních Mezinárodní velrybářské komise včetně příslušných jednání mezi zasedáními, pokud jde o návrhy změn Mezinárodní úmluvy o regulaci velrybářství KOM/2011/0495. Zdroje uvedené v tomto odstavci jsou dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu>

¹⁸⁰ Belgie, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Kypr, Lucembursko, Litva, Maďarsko, Monako, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Slovenská republika, Slovinsko, Spojené království, Španělsko a Švédsko.

omezením vyplývajícím z postavení EU v IWC jako pozorovatele by měl být takový postoj vyjádřen společným jednáním členských států v rámci IWC, které je v zájmu EU. Rovněž je považováno za nezbytné, aby zbývající členské státy, které ještě členy IWC nejsou, urychlily proces přistoupení. Pouze na základě společného jednání a utváření postoje EU by členské státy EU měly šanci zajistit vypracování a prosazování přiměřeného a účinného mezinárodního regulačního rámce pro ochranu velryb.

Na 60. výročním zasedání IWC v Santiagu de Chile v červnu 2008 byl zahájen důležitý proces, který má určit, jak bude IWC dále postupovat. Členské státy by měly usilovat o konstruktivní účast na všech jednáních a zohledňovat přitom cíl, jímž je zajištění účinného mezinárodního regulačního rámce.

Kromě toho by EU měla podporovat také změny Přílohy IWC, jejichž cílem je vytvořit přírodní rezervace pro velryby, a postavit se proti návrhům na změnu jednacího řádu IWC směřujícím k rozšíření tajného hlasování.

Zastřešujícím cílem EU ve vztahu k IWC je dle Komise zajistit účinný mezinárodní regulační rámec pro ochranu a řízení velryb, který zaručí podstatné zlepšení dlouhodobého zachovného statusu velryb a zavede kontrolu IWC nad veškerými velrybářskými činnostmi. Toho má EU dosáhnout tím, že členské státy jednající společně v zájmu EU mají zaujmout jednotný postoj k návrhům rozhodnutí předloženým ze strany IWC, a to:

- *„podpoří zachování moratoria na komerční lov velryb v rámci harmonogramu;*
- *postaví se proti jakýmkoli návrhům ohledně nových způsobů lovu velryb, které v současnosti úmluva nepředpokládá a které by mohly narušit zachování moratoria na komerční lov velryb, ledaže by takové návrhy zaručily podstatné zlepšení dlouhodobého zachovného statusu velryb a uvedly pod kontrolu IWC veškeré velrybářské činnosti prováděné členy IWC;*
- *podpoří návrhy na vytvoření přírodních rezervací pro velryby podle pravidel IWC;*
- *podpoří návrhy na řízení lovu velryb místními obyvateli za účelem obživy za podmínky, že ochrana příslušných populací nebude narušena, s řádným ohledem na*

zásadu obezřetnosti a na doporučení vědeckého výboru a za podmínky, že velrybářské činnosti budou řádně regulovány a úlovky zůstanou v rámci dokumentované a uznané potřeby;

- *podpoří návrhy, jejichž cílem je ukončit provádění lovu velryb „pro vědecké účely“ mimo kontrolu IWC;*
- *postaví se proti veškerým návrhům na změnu jednacího řádu IWC směřujícím k rozšíření tajného hlasování.“¹⁸¹*

Před konáním schůze IWC v Santiagu de Chile v červnu 2008 přijala Rada kvalifikovanou většinou společný postoj, který se této schůze konkrétně týkal. Vyslovila se v něm pro zachování moratoria a vyjádřila svůj nesouhlas s jakýmkoli návrhy týkajícími se nových způsobů lovu velryb, které by nezaručily podstatné zlepšení stavu ochrany velryb z dlouhodobého hlediska a které by nedaly pod kontrolu IWC veškeré operace lovu velryb členy IWC. Podpořila v něm také návrhy na ukončení lovu velryb pro vědecké účely, který je mimo kontrolu IWC, a návrhy na vybudování rezervací a na řízení lovu velryb prováděného místními obyvateli za účelem obživy, pokud by tento lov podléhal určitým podmínkám.

SHRNUTÍ

Přestože ochrana kytovců jako druhů, které migrují na velké vzdálenosti, spadá z velké části do agendy práva mezinárodního, neméně důležitá je i jejich ochrana na subregionální a regionální či lokální úrovni. V oblasti ochrany moří a ohrožených mořských druhů, mezi nimi zvláště kytovců, se velmi významně angažuje EU.

EU má skutečný zájem na ochraně velryb a jiných kytovců a zavedla právní předpisy, které jim zajišťují vysokou úroveň ochrany. Je také členem mnoha mezinárodních úmluv s environmentální tematikou jak na globální tak regionální úrovni. Nejdůležitějšími právními prameny týkajícími se ochrany kytovců jsou zejména Směrnice o ochraně přírodních stanovišť, díky ní jsou všechny druhy kytovců přísně chráněny před úmyslným vyrušováním, odchycem nebo usmrcováním ve vodách EU. Nařízení o ochraně druhů volně žijících

¹⁸¹ Viz Návrh rozhodnutí Rady ze dne 6.11.2008 o postoji, který má být jménem Evropského společenství zaujat, pokud jde o návrhy změn Mezinárodní úmluvy o regulaci velrybářství a jejího harmonogramu, KOM(2008) 711

živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi provádí ustanovení úmluvy CITES v EU a zakazuje dovoz kytovců do EU k převážně komerčním účelům. Nařízení Rady o zachování a udržitelném využívání rybolovných zdrojů v rámci společné rybářské politiky kromě jiného stanoví, že oblast působnosti společné rybářské politiky se vztahuje na zachování, řízení a využívání živých vodních zdrojů a na tomto základě uzavřela EU dohody o rybolovu týkající se částečně nebo výlučně mořských savců či nařízení o předcházení náhodným úlovkům kytovců.

EU není členským státem Mezinárodní úmluvy o regulaci velrybářství, má v IWC pouze status pozorovatele a je zastoupena Komisí. Ochrana kytovců patří k významným cílům v rámci ochrany evropského životního prostředí a EU se proto snaží v IWC angažovat prostřednictvím svých členských států, z nichž velká většina je členem ICRW. Nejvíce se EU zasazuje o zachování moratoria na komerční lov velryb, ukončení provádění lovu velryb „pro vědecké účely“, stanovení přísnějších pravidel pro lov místními obyvateli za účelem obživy a podporu návrhů na vytvoření přírodních rezervací pro velryby podle pravidel IWC. Toho má EU dosáhnout tím, že členské státy jednající společně v zájmu EU mají zaujmout jednotný postoj k návrhům rozhodnutí předloženým ze strany IWC. Před konáním schůze IWC v Santiagu de Chile v červnu 2008 přijala Rada kvalifikovanou většinou společný postoj, který se této schůze konkrétně týkal.

5.3. Národní ochrana kytovců v Norsku

Výklad o právních aspektech ochrany kytovců Severního moře by nebyl úplný bez rozboru přístupu Norska, pobřežního státu Severního moře a zároveň země, která lov kytovců provozuje. Analýza jeho přístupu navíc umožňuje představit obecně fakta a argumenty používané tzv. provelrybářskými státy. Určitě není bez zajímavosti, jakým způsobem lov kytovců probíhá a na jakém základě funguje. Norský přístup k lovu velryb je třeba analyzovat v obecných souvislostech norského rybolovu, jehož principy se promítají do všech aktivit spojených s mořem a využíváním jeho živých zdrojů. Při zpracovávání této kapitoly jsem čerpala převážně z oficiálních stránek norského Ministerstva rybolovu a pobřežních záležitostí¹⁸², dále z oficiálních stránek norského velvyslanectví v ČR¹⁸³ a stránek

¹⁸² Dostupné z: www.fisheries.no

¹⁸³ Dostupné z: www.noramb.cz

mezinárodních organizací: Mezinárodní velrybářské komise (IWC)¹⁸⁴, Komise pro mořské savce v severním Atlantiku (NAMMCO)¹⁸⁵, Mezinárodní rady pro průzkum moře (ICES)¹⁸⁶ a Rybářské komise pro severovýchodní Atlantik (NEAFC)¹⁸⁷. Případné další prameny jsou uvedeny v poznámce pod čarou.

5.3.1. Norské hospodaření s plody moře

V norské historii hrál rybolov, lov velryb a tuleňů vždy důležitou roli a byl hlavním zdrojem obživy pro mnoho pobřežních komunit a platí to dosud, rybářské oblasti, chov a zpracování ryb zaměstnávají více než 30 000 lidí.. Rybářství je důležitá součást norského obchodu, neboť Norsko ovládá jedny z nejbohatších rybářských oblastí na světě, roční hodnota vývozu ryb a rybích produktů je cca 30 miliard norských korun¹⁸⁸ a představuje tak jeden z největších norských vývozních artiklů. Norsko patří mezi největší dodavatele produktů moře na světě. Pro Norsko je proto klíčové zajistit rozumné hospodaření s plody moře.

Většina norských ryb se loví v norské výlučné ekonomické zóně (EEZ). Spolu se zónou ochrany rybářských oblastí kolem Špicberků a rybářskou zónou kolem Jan Mayenu se vody spadající pod norskou jurisdikci rozkládají na cca 2 milionech km².¹⁸⁹ Většina populací ryb, které Norsko loví, je lovena i jinými zeměmi. Je proto nezbytné spolupracovat na hospodaření s těmito zdroji. Norsko uzavřelo se sousedními státy sérii dohod, jejichž účastníci se zavázali k pravidelným schůzkám, kde se bude určovat režim hospodaření a rozdělovat kvóty.

Nejdůležitější z těchto dohod byly uzavřeny s Ruskem a EU. Rybářské oblasti Severního moře nacházející se mimo národní výlučné ekonomické zóny spravuje Rybářská komise pro severovýchodní Atlantik (*North East Atlantic Fisheries Commission*, NEAFC) ve spolupráci s pobřežními státy. Komise pro mořské savce v severním Atlantiku (*North Atlantic Marine Mammal Commission*, NAMMCO) je fórem pro spolupráci v oblasti obecné ochrany, hospodaření a studia mořských savců. Lov plejtváků malých jednostranně řídí Norsko, jelikož

¹⁸⁴ Dostupné z: www.iwcoffice.org

¹⁸⁵ Dostupné z: www.nammco.no

¹⁸⁶ Dostupné z: www.ices.dk

¹⁸⁷ Dostupné z: www.neafc.org

¹⁸⁸ 1 NOK jsou přibližně 3 CZK

¹⁸⁹ Viz Příloha č. 16.

Mezinárodní velrybářská komise (IWC) již dle názoru Norska není oprávněna stanovovat kvóty na jejich lov, které platily od roku 1982.

Udržitelné využívání plodů moře

Prvořadým cílem norského hospodaření s plody moře je zajistit jejich udržitelné využívání, tj. zajistit, aby jejich lov odpovídal reprodukčním schopnostem lovených mořských živočichů. Toto pravidlo rovněž odpovídá mezinárodním požadavkům stanoveným ve smlouvách, včetně Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982, Dohodě OSN o rozumném hospodaření s populacemi ryb z roku 1995 a Pravidlech využívání příslušných rybářských oblastí, které vydala Organizace pro výživu a zemědělství (FAO) v roce 1995. Proto udržení zdravých mořských ekosystémů je základem pro jakékoli aktivity včetně rybářství, velrybářství i akvakultury. Téměř všechna rybí komerčně využitelná rybí hejna jsou regulována pomocí kvót a licencí. Flotila supermoderních rybářských plavidel a přísné předpisy pomáhají zachovat udržitelnost norského rybolovu.

Hospodaření s rybími populacemi tradičně uplatňovalo jednodruhový přístup. Platí však, že jeden druh může významným způsobem ovlivňovat řadu jiných druhů.¹⁹⁰ Teplota a další ekologické faktory rovněž ovlivňují migraci a vývoj různých rybích populací. V dnešní době se v hospodaření s rybářskými oblastmi stále více uplatňuje přístup založený na celém ekosystému. To znamená, že hospodaření nezohledňuje jen dopad rybolovu na populace ryb, nýbrž i obecně vliv rybích populací na mořské prostředí a dopady změn mořského prostředí na plody moře.

Udržitelné hospodaření vyžaduje znát velikost dotčených rybích populací, jejich věkovou skladbu, šíření a prostředí, v němž žijí. Mezinárodní rada pro průzkum moře (ICES)¹⁹¹ každý rok porovnává a vyhodnocuje údaje z norských vědeckých průzkumů a údaje rybářů s údaji jiných zemí. Přední norskou organizací zabývající se studiem rybářských oblastí je **Institut námořního výzkumu**. Norští vědci studující moře úzce spolupracují s vědci z jiných zemí, zejména Ruska.

¹⁹⁰ Například treska a norský sled' se z velké části živí huňáčkem severním žijícím v Barentsově moři a velryby a tuleni těžce pustoší populace různých druhů ryb a organismů, které tvoří jejich potravu.

¹⁹¹ Rada ICES je mezinárodním poradenským orgánem pro úřady spravující rybářské oblasti zemí v severním Atlantiku.

Norské rybářské úřady a prosazování zákonů

Norsko provozuje rybolov na vědeckém základě, rybářství a mořský výzkum spadá do agendy Ředitelství pro rybolov a Institutu pro mořský výzkum, obě tyto instituce byly založeny už roku 1900. V roce 1946 Norsko založilo jako první země na světě Ministerstvo rybolovu, nyní Ministerstvo rybolovu a pobřežních záležitostí. Norský rybí průmysl se stal vysoce regulovaným a průmyslem s kvótami a licencemi. Jelikož většina rybích hejn migruje mezi norskými vodami a vodami spadajícími pod jurisdikci jiných států, celkové lovné kvóty (TAC)¹⁹² se rozdělují na základě jednání na mezinárodní úrovni a výsledky těchto jednání jsou pak základem pro rozhodování na národní úrovni a rozdělení kvót pro zeměpisné oblasti, časová období, mezi různé skupiny rybářů a druhy rybářských plavidel. Do jednání se zapojují norské úřady včetně Ředitelství rybářských oblastí, zapojují se do něj rybářské asociace, zástupci rybiho průmyslu, místní úřady, ochránářské organizace a další, konečné rozhodnutí náleží Ministerstvu rybolovu a pobřežních záležitostí.

Ředitelství rybářských oblastí, poradní a výkonný orgán Ministerstva rybolovu a pobřežních záležitostí v oblasti rybolovu a akvakultury, oblastí odpovídá za kontrolu množství ryb dopravených na pevninu (provádí ji pobřežní stráž)¹⁹³ a vede statistiky o rybolovu. Vážné přestupky a nesrovnalosti v množství nahlášených úlovků či dokumentaci případně řeší soudy.

5.3.2. Norský lov velryb (plejtváků malých)

Lov velryb byl od samého počátku důležitou součástí hospodářské činnosti osad nacházejících se podél norského pobřeží a již od středověku představuje pro místní obyvatele zdroj obživy. Současný výzkum, regulace a kontroly činí z norského lovu velryb ekologicky šetrný způsob obstarávání potravy.

¹⁹² *Total allowable catch.*

¹⁹³ Kontroly probíhají i na zahraničních plavidlech rybařících v norských výsostných vodách. Od 1.7.2000 musí být oceánská plavidla vybavena satelitním sledovacím zařízením, které umožňuje úřadům nepřetržitě sledovat jejich činnost. Norsko má uzavřeny dohody o satelitním sledování se státy, které loví ryby v norských rybářských oblastech.

V současnosti loví Norsko pouze jediný druh, plejtváka malého¹⁹⁴ (syn. štikovitého)¹⁹⁵. Všechny ostatní druhy jsou přísně chráněny. Rybáři loví velryby během letních měsíců, kdy se nevyplácí lovit ryby. Velrybářským plavidlem je obyčejný rybářský člun, dlouhý přibližně 15 – 25 m a speciálně vybavený k lovu velryb. Člun většinou funguje jako rodinný podnik a jeho posádku tvoří tři až osm osob, včetně majitele.

Velrybí maso je určeno ke konzumaci lidmi a je určeno hlavně pro místní trhy. V Norsku přetrvává silná tradice konzumace velrybího masa a velrybí maso a tuk tvoří součást tradičních jídel i v jiných částech světa.¹⁹⁶

Lov plejtváka malého provozovaný v Norsku se tak zcela liší od intenzivního průmyslového lovu velryb, který byl prováděn v minulosti a který se zaměřoval na velké druhy velryb, z nichž se hlavně získával velrybí tuk. Tato forma velrybářství je již dlouho považována za věc minulosti.

„Zelený“ průmysl

Norský lov velryb, stejně jako hospodaření s plody moře je založen na principu ochrany a udržitelného využívání mořských zdrojů, které je založené na vědeckém základě a ekosystémovém přístupu. Kvóty jsou stanovovány dle procesu připraveného Vědeckým výborem Mezinárodní velrybářské komise (IWC). Používání vybavení, které umožňuje selektivní lov mořských ryb a savců, v současnosti představuje snad ekologicky nejšetrnější způsob získávání potravy k lidské spotřebě: životní prostředí zůstává nedotčeno, spotřeba energie je v souvislosti s výtěžkem nízká a nedochází ke znečištění prostředí umělými hnojivy, pesticidy a jinými chemikáliemi. Je samozřejmé, že lov musí podléhat přiměřeným limitům, aby nedošlo k vyhubení lovených druhů.

¹⁹⁴ Synonyma= *Balaena rostrata Fabricius* (1780), *Balaenoptera acuto-rostrata*, *Balaenoptera eschrichtii*, *Balaenoptera microcephala*, *Balaenoptera minor*.

= mink, minke, plejtvák ostronosý, plejtvák štikohlavý, plejtvák štikovitý, plejtvák malý

Zdroj: Biolibrary: <http://www.biolib.cz/cz/main/>.

¹⁹⁵ Plejtváci malí jsou nejmenší z kosticovců a běžně se vyskytují všude na světě. V létě se objevují v celém severním Atlantiku, v zimě migrují na jih. V oblasti severního Atlantiku dosahují plejtváci malí pohlavní dospělosti v 6-7 letech, dosahují délky 9 metrů a váží 5-8 tun. Většina mláďat se rodí v prosinci, samice je březí 10-11 měsíců. Mláďe saje mateřské mléko přibližně 6 měsíců. Plejtváci malí se živí planktonem, ale součástí jejich potravy jsou také ryby.

¹⁹⁶ Velrybí produkty jsou prospěšné zdraví. Olej z velrybího masa a tuku funguje jako prevence proti kardiovaskulárním chorobám.

Výzkum

V polovině 80. let minulého století byly údaje o stavu populace plejtváka malého v severovýchodním Atlantiku značně nejisté. Norské úřady proto zahájily výzkumný program trvající několik let, který měl za cíl získat více poznatků o stavu populace této velryby. Program zahrnoval vizuální mapování a od roku 1989 bylo mapování plejtváků zahrnuto do rozsáhlejšího pětiletého výzkumného programu, který se kromě velryb zaměřoval i na tuleně.¹⁹⁷ Účelem programu bylo získat informace o stavu populací různých mořských živočichů a jejich roli v mořských ekosystémech.

V roce 1990 projednal Vědecký výbor Mezinárodní velrybářské komise (IWC) metodologii a výsledky těchto programů a následně je schválil. Na základě mapování z roku 1995 Vědecký výbor vypočítal velikost populace plejtváka malého v severovýchodním Atlantiku na přibližně 112 000 kusů a ve středním Atlantiku 72 000. Plejtvák malý není proto v norských vodách považován za ohrožený druh. Vědecká pozorování Mezinárodní unie pro ochranu přírody a přírodních zdrojů (IUCN) a jeho Specializované skupiny pro kytovce v roce 2007 ukazují, že plejtvák malý by měl být přesunut z kategorie téměř ohrožený do kategorie málo dotčený.

Obchod s masem plejtváků malých

V lednu 2001 udělila norská vláda povolení k vývozu produktů z plejtváka malého. Toto povolení je předmětem zvláštní procedury. Vývozní licence jsou vydány pro export na Faerské ostrovy, Island a do Japonska. Předpokladem k získání takové licence je, že země, do které se produkt dováží, je schopná provést u dovezených produktů DNA testy, které odpovídají testům, provedeným v Norsku. Pro zajištění bezpečnosti a kontroly nad obchodem s velrybími produkty byl v Norsku zaveden DNA registr, podle něhož lze určit, zda velrybí produkty na trhu pocházejí z povoleného lovu nebo lovu nelegálního a neregulovaného. Tento registr obsahuje údaje o všech ulovených kusech od roku 1997 a výsledky testů jsou do registru dodávány hned po skončení velrybářské sezóny. Podle Mezinárodní úmluvy o obchodu s ohroženými druhy (CITES) spadají plejtváci malí pod druhy Přílohy II, obchod s nimi byl tedy možný pouze za speciálních podmínek. V roce 1983 bylo na půdě CITES

¹⁹⁷ Norsko během zákazu lovu velryb od roku 1988-1993 provádělo průzkum a vyvinulo lepší techniku sledování velrybí populace, jejího počtu, interakce a souladu v arktické přírodě. Na základě zlepšení podmínek výzkumu a za účelem udržení rovnováhy začalo Norsko znovu lovit velryby.

rozhodnuto, že bude respektováno rozhodnutí Mezinárodní velrybářské komise (IWC) o vyhlášení moratoria na komerční lov velryb, a obchod s produkty plejtváka malého byl úplně zakázán. Norsko proti tomuto rozhodnutí podalo formální stížnost (stejně jako proti moratoriu IWC na komerční lov velryb) a proto mu formálně zůstalo právo lovit velryby a vyvážet velrybí produkty.

Norsko a Mezinárodní velrybářská komise

V roce 1982 přijala Mezinárodní velrybářská komise zákaz komerčního lovu všech druhů velryb, s účinností od roku 1986. Norsko formálně vyjádřilo k zakazu své výhrady, přesto však dočasně zakázalo lov plejtváka malého do doby, než budou získány spolehlivější informace o stavu jeho populace. Norský dočasný zákaz lovu velryb vstoupil v platnost v roce 1987.

Dočasný zákaz stanovoval, že „*Mezinárodní velrybářská komise komplexně posoudí dopady svého rozhodnutí na stavy velryb a zváží změnu (zákazu) a zavedení jiných limitů na počty ulovených kusů nejpozději do roku 1990*“. Do této doby měly být vypracovány nové, spolehlivější odhady stavu velrybích populací, které bude povoleno lovit, a přijat Upravený plán hospodaření (RMP). Vědecký výbor oba uvedené požadavky splnil, Mezinárodní velrybářská komise však na svých výročních shromážděních, která se konají od roku 1990, přesto není ochotna zákaz přehodnotit a stanovit kvóty lovu velryb. Namísto toho Komise stanovila nové podmínky, které je nutné splnit předtím, než budou projednány povolené kvóty odchyty.

Poté, co se setkala s touto zdržující taktikou¹⁹⁸, se norská vláda v roce 1993 jednostranně rozhodla lov velryb obnovit.¹⁹⁹ Roční kvóta odchyty vychází z RMP vydaného Vědeckým výborem Komise.^{200 201}

¹⁹⁸ Po znovuoobnovení moratoria na komerční lov velryb ze strany IWC „provelrybářské“ země s nevalnou vyhlídkou na odsouhlasení RMS obvinily některé silně „protivelrybářsky“ laděné státy IWC z filibusteringu (jde o techniku obstrukce, účelem je prodloužit debatu nad určitým tématem s cílem zpozdit proces, nebo ho zcela zmařit) a nevyjednávají v dobré víře. Tvrdily, že mají na RMS nerealistické požadavky, které jej činí nepoužitelným. Obvinění se brání tím, že pouze chtějí zajistit nejlepší možný postup a naopak jsou to země „provelrybářské“, které nemají dobrou vůli ke kompromisu. Další otázkou vznesenou „provelrybářskými“ státy je, proč se země, které usilují o moratorium jednou provždy, vůbec účastní jednání o RMS. Jejich odpovědí je, že považují moratorium a RMS za dvě rozdílné záležitosti, a v případě, že nebude možné moratorium nadále udržet v platnosti, chtějí co možná nejučinnější praktiky řízení. Tak může vzniknout politicky nešikovná situace, kdy budou koexistovat moratorium a RMS.

Blíže www.iwcoffice.org

Jelikož Norsko vyjádřilo své výhrady k moratoriu po jeho přijetí Mezinárodní velrybářskou komisí, zákonné právo Norska lovit plejtváky malé není zpochybňováno. Výhrada byla učiněna v souladu s článkem V. Mezinárodní úmluvy o regulaci lovu velryb (ICRW), z níž vychází založení Mezinárodní velrybářské komise (IWC) a její činnost. V současnosti není dle Norska zákaz právně závazný pro žádnou členskou zemi z toho důvodu, že IWC odmítá provést vědecké posouzení, které bylo podmínkou přetrvání zákazu i po roce 1990. ICRW byla uzavřena, jak uvádí její preambule, „*k zajištění náležité ochrany velrybí populace a umožnění řádného rozvoje velrybářského průmyslu na základě vědeckých údajů*“. Jinými slovy, cílem ICRW není nezištná ochrana velryb, ale regulace jejich lovu způsobem, který ochrání současné i budoucí zájmy lidstva. Pozice členských zemí IWC, které ze zásady odmítají lov velryb bez ohledu na velikost dotčené velrybí populace, odporují vlastním cílům Mezinárodní velrybářské komise. Pro Norsko je nicméně důležitá mezinárodní spolupráce při ochraně a využívání velrybích hejn v souladu s principy Mezinárodní úmluvy o mořském právu. Přestože jednání v IWC Norsko nepovažuje za konstruktivní, práci Vědeckého výboru IWC přikládá velkou důležitost při obnovení lovu velryb.

Norsko a Komise pro mořské savce v severním Atlantiku (NAMMCO)

NAMMCO byla založena Dohodou o spolupráci při výzkumu, ochraně a hospodaření s mořskými savci v severním Atlantiku, uzavřenou 9. dubna 1992 v Nuuku (Grónsko) mezi Faerskými ostrovy, Grónskem, Islandem a Norskem. NAMMCO je mezinárodní mezivládní organizace pro udržování, management a studium mořských savců v oblasti severního Atlantiku. Vědecké komise NAMMCO svou práci staví na výzkumu jednotlivých stran a práci mezinárodních výzkumných těles, jako jsou Vědecký výbor IWC a Mezinárodní rada pro průzkum moře (ICES)²⁰², která každý rok porovnává a vyhodnocuje údaje z norských vědeckých průzkumů a údaje rybářů s údaji jiných zemí. Důvodem založení NAMMCO bylo selhání IWC, dosavadní činnost organizace se ale zatím ukazuje spíše jako doplněk IWC než její alternativa. Díky NAMMCO se zlepšilo nakládání s velkým počtem stád mořských savců a přijala kontrolní a monitorovací systém, který zaznamenává veškerý lov mořských savců,

¹⁹⁹ V roce 1993 70% Norů hlasovalo pro lov velryb.

²⁰⁰ Viz Příloha č. 18.

²⁰¹ V roce 2009 měli povolení k odchytu 1052 kusů. Norští rybáři v roce 2009 budou moci pro obchodní účely ulovit 885 plejtváků malých.

²⁰² Rada ICES je mezinárodním poradenským orgánem pro úřady spravující rybářské oblasti zemí v severním Atlantiku.

včetně tradičního pobřežního lovu velryb v Norsku, lov na Islandu a Faerských ostrovech i původního obyvatelstva v Grónsku. Jedním z hlavních cílů NAMMCO je zjišťování, jak jsou mořští savci ovlivněni změnami mořského prostředí a vztahy mezi mořskými savci a klíčovými rybími hejny. Pomáhá tak vytvářet systém ochrany, udržování a využívání mořských savců v dané oblasti na základě ekosystémového přístupu.²⁰³

Metody zabíjení velryb

Mezinárodní velrybářská komise věnovala značnou pozornost snaze zlepšit metody lovu plejtváků, aby byla zvířata zabíjena co možná nejrychleji. Norsko hraje v prosazování tohoto požadavku vůdčí roli. V současnosti používané metody²⁰⁴ jsou na stejné (nebo lepší) úrovni jako jiné formy lovu velké zvěře, vzhledem k době umírání zvířete a procentu zvířat, které jsou zraněny, ale nejsou zabity.²⁰⁵ ²⁰⁶ Volání po úplném zákazu lovu velryb má dle Norska za účel odvádět pozornost od skutečných ekologických problémů, kterým lidstvo čelí.

SHRNUTÍ

Norsko patří k několika málo státům na světě, které oficiálně provozují lov velryb (a také mezinárodní obchod s velrybím masem – viz výklad o úmluvě CITES), přesněji jednoho

²⁰³ Organizace pořádá každoročně sezení, kde navrhuje nová doporučení vycházející z výzkumu mořských savců. Tato doporučení se týkají především metod lovu a environmentálních otázek. Zabývá se jak ochranou mořských savců, tak kompromisním řešením pro pobřežní obyvatelstvo, pro které je lov obživou. Komise se svým fungováním příliš neliší od některých regionálních rybářských organizací FAO. Významným krokem bylo přijetí „Společných kontrolních mechanismů pro lov mořských savců“, které umožňují vyslání „mezinárodních“ pozorovatelů na plavidla, věnující se lovu mořských savců plující pod vlajkou kteréhokoli z členských států či ke zpracování úlovků na pobřeží. Pozorovatelé mají právo kontrolovat jakékoliv relevantní dokumenty, prostory a nástroje a účastnit se loveckých operací, nemohou však do nich žádným způsobem zasahovat. O výsledcích svých pozorování sepisují zprávu, jejíž originál předávají Sekretariátu a kopie příslušným úřadům dotčeného členského státu. Udělení případných sankcí za porušení pravidel lovu stanovených jednotlivými členskými státy je plně v jejich pravomoci. Sekretariát každoročně zpracovává zprávu o provádění kontrol a jejich výsledcích. Blíže Žákovská, K., op.cit., str. 201 a www.nammco.org.

²⁰⁴ Velryby se loví puškou nebo granátovou harpunou. Ta byla vyvinuta v roce 2000, aby co nejvíce velryb ihned ztratilo vědomí a zemřelo okamžitě. Od této doby umírá 75-80% velryb okamžitě, což je více než u jiných zvířat. Na každé lodi je inspektor. Inspektoři jsou veterináři a posílají zprávy rybářským autoritám. Lovci podstupují každý rok kurs střelení a jsou podrobeni testu.

²⁰⁵ V první polovině devadesátých let se prokázalo, že lov velryb je stejně bolestný jako byl v osmdesátých letech. Přestože lov byl částečně povolen díky lepším metodám zabíjení. Navíc bylo prokázáno, že velryba cítí bolest stejně jako člověk. V roce 1994 bylo 60% ulovených samic gravidních. Rychlá bezbolestná smrt při lovu velryb nastala v 80. letech jen u 45% zvířat. Statistika dokázala, že v devadesátých let se počet zvýšil na 62%. V polovině devadesátých let celých 20% velryb žilo ještě delší dobu po tom, co byly střeleny. V roce 1995 proběhl incident, kdy velryba bojovala se smrtí celých 43 minut, podobně trpělo ještě dalších 22 zvířat. V roce 1995 se lodi jedna velryba ztratila, protože již byla zraněná, pravděpodobně brzy zemřela, ale jistě musela se smrtí bojovat dlouhou dobu. U lovu velryb podle výzkumu je větší úspěšnost okamžitého úmrtí než při lovu losa.

²⁰⁶ Viz Příloha č. 17.

druhu – plejtváka malého. Rybářský průmysl je páteří pobřežních oblastí Norska. Pro Norsko je proto klíčové zajistit rozumné hospodaření s plody moře a spolupracuje na hospodaření s těmito zdroji i s jinými zeměmi. Na pravidelných schůzkách s těmito zeměmi se určuje režim hospodaření a rozdělují kvóty. Ochranou, hospodařením a studiem mořských savců je zabývá Komise pro mořské savce v severním Atlantiku (NAMMCO). Lov plejtváků malých (štikovitých) jednostranně řídí Norsko, jelikož Mezinárodní velrybářská komise (IWC) již dle názoru Norska není oprávněna stanovovat kvóty na jejich lov.

V hospodaření s rybářskými oblastmi se naproti tradičně uplatňovanému jednodruhovému přístupu stále více prosazuje přístup založený na celém ekosystému, zahrnující vliv rybích populací na mořské prostředí a dopady změn mořského prostředí na plody moře. Hlavním zájmem Norska je udržitelné hospodaření s plody moře, jež vyžaduje znát přesné informace o dotčených rybích populacích, čímž se zabývá Mezinárodní rada pro průzkum moře (ICES), přední norskou organizací zabývající se studiem rybářských oblastí je Institut námořního výzkumu. Celkové lovné kvóty se rozdělují na základě jednání vedených v souladu s mezinárodními dohodami, národní regulace se proto zabývá hlavně způsobem rozdělení kvót dané země. Konečné rozhodnutí o způsobu hospodaření náleží Ministerstvu pro rybářské oblasti. Samotný rybolov podléhá přísné kontrole pobřežní stráže, oceánská plavidla jsou vybavena satelitním sledovacím zařízením, které umožňuje úřadům nepřetržitě sledovat jejich činnost. Vážnější prohřešky v této oblasti řeší soudy.

Současný norský lov plejtváka malého se zcela liší od minulého intenzivního průmyslového lovu velryb a je v Norsku považován za ekologicky šetrný způsob obstarávání potravy za předpokladu, že lov podléhá přiměřené kontrole. Plejtvák malý není dle vědeckých výzkumů v norských vodách považován za ohrožený druh.

Jelikož Norsko vyjádřilo své výhrady k dočasnému zákazu lovu velryb po jeho přijetí Mezinárodní velrybářskou komisí v roce 1982, zákonné právo Norska lovit plejtváky není zpochybňováno. V současnosti není dle Norska zákaz právně závazný pro žádnou členskou zemi z toho důvodu, že Mezinárodní velrybářská komise odmítá provést vědecké posouzení, které bylo podmínkou přetrvání zákazu i po roce 1990. Navíc cílem ICRW není nezištná ochrana velryb, ale regulace jejich lovu způsobem, který ochrání současné i budoucí zájmy lidstva. Norsko se zabývá také metodami zabíjení velryb a současné používané metody považuje být na stejné (nebo lepší) úrovni jako jiné formy lovu velké zvěře.

6. Ochrana kytovců a Česká republika

Česká republika uznává ve své vnitrostátní i mezinárodní politice důležitost ochrany životního prostředí a přírody, která musí být zachována v dobrém stavu v zájmu budoucích generací. ČR je aktivním činitelem v mezinárodním úsilí o globální ochranu životního prostředí a je smluvní stranou většiny důležitých mezinárodních úmluv v této oblasti.²⁰⁷ Pro Českou republiku jako členský stát EU platí také výše uvedené předpisy unijního práva a vysoká úroveň ochrany přírody a kytovců v rámci EU. Informace k této kapitole jsem čerpala převážně z vládního návrhu, který se předkládá Parlamentu ČR k vyslovení souhlasu s ratifikací Mezinárodní úmluvy o regulaci velrybářství a jejího Harmonogramu v roce 2004²⁰⁸, oficiálních stránek Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR²⁰⁹ a Ministerstva životního prostředí ČR²¹⁰.

Na podporu ochrany kytovců i ČR přistoupila k Mezinárodní úmluvě o regulaci velrybářství (ICRW). Oficiálním datem přístupu ČR k ICRW je 26. leden 2005, předchozích zasedání Mezinárodní velrybářské komise (IWC) se ČR účastnila pouze jako pozorovatel, 57. zasedání, které se konalo ve červnu 2005 v Koreji, se ČR účastnila již jako smluvní strana s právem hlasovat. Svým hlasováním tak podpořila tábor tzv. protivelrybářských zemí, neboť „*ačkoli nemáme moře, česká veřejnost výrazně podporuje ochranu velryb*“²¹¹. ČR se rovněž zapojuje do práce Výboru pro ochranu. Vzhledem k velmi křehké rovnováze počtu států podporujících ochranu velryb na straně jedné a států podporujících lov velryb na straně druhé se ČR i v následujících letech aktivně zapojí do činnosti v rámci IWC tak, aby mohla prosazovat zájmy, kvůli kterým k ICRW přistoupila. Při projednávání odborných záležitostí bude delegace upřednostňovat hledisko ochrany přírody a princip rozumného využívání živé přírody.

²⁰⁷ Z těch nejdůležitějších z dané oblasti jsou to např. Úmluva o biologické rozmanitosti, Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin, Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (Bonnská úmluva), Smlouva a Antarktidě a Protokol o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě (Madridský protokol), Úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť (Bernská úmluva), Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví.

²⁰⁸ Zdroj: Vládní návrh, kterým se předkládá Parlamentu ČR k vyslovení souhlasu s ratifikací ICRW a její Harmonogram .

(2004, sněmovní tisk č. 666, dostupný z: <http://www.psp.cz/cgibin/eng/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=666&ct1=0>)

²⁰⁹ www.psp.cz

²¹⁰ www.mzp.cz

²¹¹ RNDr. Pavla Hýčková, delegátka za Českou republiku, vyjádření z počátku schůze IWC v roce 2005

Důvody pro členství ČR v IWC

Ačkoli může účast suchozemského státu jako ČR v podobném mezinárodním uskupení na ochranu mořských živočichů, jež většina obyvatel neměla v přírodě možnost nikdy spatřit, působit poněkud bizarně, má náš přístup k ICRW své důvody a opodstatnění jak z hlediska mezinárodního, tak vnitrostátního. Politický boj v IWC o moratorium na komerční lov velryb a obnovení velrybářství je kriticky sledován světovým veřejným míněním a také česká veřejnost apelovala na vládu, aby se zasadila o ochranu velryb. Z mezinárodního hlediska jde o již zmiňovaný křehký poměr sil v IWC, kdy se oba tábory snaží získat nové členy. Česká republika byla požádána představiteli vlád Spojených států amerických, Spojeného království a Německa o přistoupení k IWC a reprezentaci „protivelrybářsky zaměřených“ států. Pro ČR jako nový členský stát Evropské unie byl vstup do IWC rovněž žádoucí (viz výše). Příčiny přístupu ČR k ICRW představují politické důvody a politický vývoj v IWC spíše než údaje o dramatickém poklesu některého druhu velryb.²¹²

Odpůrci účasti ČR v IWC jako protiargumenty uvádí jak důvody ekologické, tak politické. Za spornou je považována otázka, zda se v případě plejtváka malého, který je podle tvrzení velrybářských států převážně loven, jedná skutečně o ohrožený druh, a ani ekologické hledisko není zdaleka jednoznačné. Je skutečností, že zákaz znamená pro řadu lidí nutnost jiné obživy i v přeneseném smyslu a tradiční zemědělství jako alternativa lovu velryb způsobuje životnímu prostředí významné škody, ať už formou eroze nebo salinace půdy, znehodnocování přírodních stanovišť a tím úbytku přirozených druhů, znečišťování podzemních a říčních vod atd. V případě moratoria na komerční lov velryb se tedy z určitého pohledu jedná o nevhodný kulturní diktát zemí, které se samy chovají v mnohém méně ekologicky. Z politického hlediska se IWC jeví jako neefektivní a její rozhodnutí jsou nekontrolovatelná a nevymahatelná, mající řadu výjimek. Členství v IWC je dobrovolné, takže mnohé státy praktikující lov velryb jejími členy nejsou a ve výčtu právních nejasností, nejednoznačností a právních mezer ICRW by bylo možno ještě pokračovat.²¹³ Zajímavá by jistě byla i analýza možných přínosů a dopadů našeho členství, ICWR patří pro ČR k jedněm z nejdražších mezinárodních úmluv na ochranu životního prostředí vůbec a může komplikovat mezinárodní vztahy ČR se státy jako Japonsko a Norsko.

²¹² Blíže vládní návrh, kterým se předkládá Parlamentu ČR k vyslovení souhlasu s ratifikací ICRW a její Harmonogram, op.cit.

²¹³ Srov. blíže Ing. Jan Schwippel, CSc., poslanec z regionu Berounsko a Hořovicko, projev v PS ČR
Dostupný z: <http://www.janschwippel.cz/detail.php?fIDCLANKU=203>.

Povinnosti vyplývající pro ČR z ICRW a způsob jejich zajištění:

1. Komisař ČR pro velryby

Podle čl. III ICRW každá smluvní strana jmenuje jednoho člena IWC, který zastupuje zájmy své smluvní strany v IWC²¹⁴. Člena IWC za ČR a případné odborníky poradce pro práci ve výborech IWC jmenuje a odvolává ministr životního prostředí, který je odpovědný za provádění ICRW. Z hlediska zájmů ČR má členství v IWC význam pro prosazování globální ochrany živé přírody v souladu s vládní politikou ochrany životního prostředí, takže není nutné, aby při každém jmenování a odvolávání člena IWC byl vyžadován souhlas vlády. Podle čl. III odst. 5 ICRW nese každá smluvní strana výdaje vlastního člena IWC a jeho odborníků. Výdaje jsou hrazeny z rozpočtu Ministerstva životního prostředí.

2. Členské příspěvky

Provoz sekretariátu IWC je hrazen z příspěvků smluvních stran, o jejichž výši rozhoduje IWC na svých zasedáních. IWC přijala pravidlo, že smluvní strany, které nezaplatily svůj příspěvek, nemají právo hlasovat na jednáních IWC. Členský příspěvek je hrazen z rozpočtu kapitoly Ministerstva životního prostředí.

3. Další povinnosti

Praktické plnění dalších povinností není pro ČR obtížné, poněvadž nemá vlastní mořský rybolov a velrybářství není provozováno na lodích pod státní vlajkou České republiky. Jedná se především o opatření k zajištění aplikace ustanovení ICRW a potrestání přestupků proti těmto ustanovením při činnostech osob nebo lodí v působnosti smluvní strany, je třeba stíhat přestupky a porušení ICRW a sdělovat IWC všechny podrobnosti o každém přestupku proti ustanovením ICRW osobami nebo loděmi, které spadají do působnosti smluvní strany.

4. Právní zajištění závazků plynoucích z ICRW a kompatibilita s právním řádem České republiky

²¹⁴ Od vstupu ČR do Mezinárodní velrybářské komise v roce 2005 je komisařkou IWC za Českou republiku RNDr. Pavla Hýčová.

Od vstupu ČR do EU platí v ČR předpisy EU vztahující se na dovoz velryb a výrobků z nich a regulaci obchodu s volně žijícími živočichy (viz výše), z toho plyne, že dovoz a zpracování velrybích produktů na území ČR jsou vyloučeny.

K regulaci lovu velryb, jak to požaduje ICRW, jsou nutné zákonné a správní mechanismy k regulaci fyzických a právnických osob, které provádějí velrybářství. Tento požadavek zajišťuje **zákon č. 100/2004 Sb.**, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a změně některých zákonů (**zákon o obchodování s ohroženými druhy**). Regulace lovu velryb je v § 20 uvedeného zákona upravena takto:

„1. Na lodích plujících pod státní vlajkou ČR je zakázán lov kytovců, na které se vztahuje tento zákon. Zákon se vztahuje na všechny druhy kytovců.

2. Výjimku ze zákazu podle odst. 1 může za účelem vědeckého výzkumu udělit Ministerstvo životního prostředí, které může v udělené výjimce stanovit podmínky lovu.

3. K udělení výjimky podle odst. 2 si Ministerstvo životního prostředí vyžádá stanovisko vědeckého orgánu, kterým je Agentura ochrany přírody a krajiny ČR.“

Zákaz lovu kytovců podle tohoto zákona je speciálním ustanovením k ustanovení § 5 odst. 1 **zákona č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě**, podle kterého je na lodích pod státní vlajkou České republiky vyloučen mořský rybolov. Vychází se z toho, že Česká republika komerční mořský rybolov včetně velrybářství neprovozuje a ani provozovat nebude vzhledem ke své vnitrozemské poloze. Pokud bude prováděn lov kytovců k vědeckým účelům, musí být povolen Ministerstvem životního prostředí, které je garantem dodržování ICRW v ČR.

ICRW ukládá stranám přijmout opatření k potrestání přestupků proti jejím ustanovením, což je oblast, která je v českém právním řádu vyhrazena zákonu. Sankce za porušení zákazu lovu velryb jsou stanoveny v § 31 a 32 výše zmíněného zákona o obchodování s ohroženými druhy, a to formou pokuty. Podle § 34 **zákona č.100/2004 Sb.** je možné nezákonně dovezené a držené exempláře kytovců zabavit. Velryby jsou podle tohoto zákona v kategorii „druhů přímo ohrožených vyhubením“, na které se vztahuje ochrana také podle §§ 181f a 181g

zákona č. **140/1961 Sb., trestní zákon**, ve znění pozdějších předpisů. Podle citovaných ustanovení trestního zákona může být potrestán trestem odnětím svobody až na tři léta, zákazem činnosti nebo peněžitým trestem, kdo v rozporu s právními předpisy usmrtí, zničí, zpracovává, doveze, vyveze, proveze, přechovává, nabízí, zprostředkuje, sobě nebo jinému opatří exemplář druhu přímo ohroženého vyhubením, a tedy i velryb a velrybích produktů.

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo objektivně zmapovat situaci v oblasti mezinárodní a národní ochrany a regulace lovu kytovců a základě toho zhodnotit, zda se lov těchto mořských savců řídí podle pravidel a jakých, neohrožuje-li jejich populace, a jakým dalším nebezpečím musí kytovci čelit. Pro vzhled do problematiky jsou velmi důležité věcné souvislosti, proto se jim věnuji v úvodu své práce.

Věcné souvislosti ochrany kytovců

Bohužel možné vyhynutí druhů kytovců neohrožuje jen jejich lov a s ním související obchod, který může být kdykoliv zrušen. Nyní musí kytovci čelit nebezpečí v podobě ničení zdrojů potravy a ztrátu habitatů či hrozbě tzv. vedlejších úlovků, chemických látek, odpadů, globálního oteplování a dalším hrozbám vyplývajícím z antropogenních vlivů na životní prostředí oceánů. Dopady lidských činností na životní prostředí jsou dalekosáhlé a závažné a i oceány navzdory své nepředstavitelné rozloze začínají pociťovat následky lidských aktivit. Není už oceánu, který by nebyl znečištěn, a využívání moře člověkem má dopad na živé organismy. To je podle mého názoru skutečnou hrozbou. Všechny tyto problémy mohou být zmírněny, když ne zcela vyřešeny, jen ráznými změnami v chování lidské společnosti. Většinu těchto hrozeb pojmenovává a upravuje mezinárodní právo.

Právní souvislosti ochrany kytovců

Klíčovou úlohu při ochraně kytovců hraje vzhledem k homogenitě mořského prostředí mezinárodního právo, přestože ochrana na regionální a národní úrovni je neméně důležitá a nezastupitelná. Mezinárodní právo zabývající se ochranou kytovců tvoří poměrně rozsáhlý soubor norem velmi různorodé povahy a úzce souvisí se světovou ochranou moří, oceánů a biodiverzity.

Velkou pozornost věnuji regulaci lovu kytovců, který byl až donedávna hlavní příčinou jejich ohrožení, a vzbuzuje dosud nejvýraznější reakce nejen u odborníků, ale i u široké veřejnosti. První úmluvy, jejichž předmětem byla ochrana kytovců, se věnovaly pouze některým vybraným druhům kytovců. Jejich účelem bylo spíše než ochrana druhů zabránění jejich úplnému přelovení. Ke zvýšení stavů zdecimovaných populací tyto úmluvy nepřispěly velkým dílem. Masivní lov velryb v 19. a 20. století dohnal mnohé druhy až na pokraj

vyhynutí. V současnosti se celosvětový lov kytovců řídí pravidly přijatými na půdě Mezinárodní velrybářské komise, která je nyní, přestože byla původně zřízena za účelem regulace komerčního lovu velryb, hlavním mezinárodním orgánem zaměřeným na ochranu kytovců. Ochránci přírody i vědci se mnoho let snažili o to, aby byl komerční lov velkých kytovců postaven pod efektivní kontrolu. Od roku 1986 je v platnosti moratorium Mezinárodní velrybářské komise na komerční lov velryb, stanovující nulové kvóty povoleného odlovu. Bohužel během poválečných let docházelo v obrovské míře k podhodnocování údajů a tyto akce pustošily některé populace tak, že jejich obnova se zpozdila o desetiletí. Naproti tomu některé populace již vykazují známky obnovy .

Moratorium na komerční lov velryb je dnes velmi diskutovanou otázkou nejen na poli Mezinárodní velrybářské komise. Jeho původní platnost na dobu 10 let byla v roce 1992 prodloužena na dobu neurčitou a platí dosud. Lovit velryby je tak od roku 1986 oficiálně možné pouze na základě jedné ze dvou výjimek: jedná-li se o lov za účelem vědeckého výzkumu či domorodý lov za účelem obživy. Komerčně lze lovit velryby i v případě, že země vznesla proti moratoriu výhradu a není jim tak nadále vázána. V poslední řadě vždy zůstává možnost vystoupit z IWC, což již několik zemí učinilo, i když se většinou opět do IWC po jisté době vrátily. Řada členských zemí IWC se přiklání k názoru, že IWC tak zůstává bez přímého vlivu a její rozhodnutí jsou málo účinná.

Další vývoj na půdě Mezinárodní velrybářské komise si zaslouží zvýšenou pozornost. Hodně se diskutuje o zrušení moratoria na komerční lov velryb, což by mohlo vést k postupnému ústupu ochrannářského přístupu ke kytovcům ve prospěch jejich využívání s omezením „pouze“ požadavkem udržitelnosti. Ve světle trvale udržitelného rozvoje je důraz kladený na utilitární význam biodiverzity jistě pochopitelný.

S lovem kytovců souvisí export velrybích produktů. EU zakázala již v roce 1981 veškerý dovoz výrobků z kytovců a spolu s USA a některými dalšími zeměmi prosadila v roce 1983 v rámci CITES zákaz mezinárodního obchodu s těmi druhy kytovců, které podléhají moratoriu IWC. V současné době jsou v Přílohách CITES uvedeny všechny druhy kytovců. Norsko a Japonsko opakovaně předkládají na konferencích CITES návrhy na obnovení mezinárodního obchodu s masem pro hojnější druhy. Bohužel stejně jako u Mezinárodní úmluvy o regulaci velrybářství může kterýkoli členský stát CITES učinit jednostranné prohlášení nebyť vázán jejími ustanoveními. Dalším problémem naplňování cílů CITES je

ilegální obchod s velrybími produkty. Významným aspektem obchodu s produkty z kytovců je nezanedbatelná role jednotlivce jako spotřebitele, který má možnost volby, zda si produkt koupit či nikoli.

Zdá se, že lov kytovců v Norsku a Severním moři je založen na seriózních podkladech, které zajišťují, aby jednotlivé populace velryb nebyly ohroženy a jejich stavy byly trvale udržitelné. Lovci tvrdí, že jejich činnost je založena na vědeckých výpočtech a že ochrana zvířat neznamena zastavení lovu, ale jeho správnou regulaci. Diskutabilní tedy zůstávají pouze kvóty a způsoby sčítání populací zvířat. Pohled ochránců přírody by ale rozhodně neměl být zanedbáván, mohlo by to vést k opakování historie a masakrů první poloviny 20. století.

Ochrana kytovců *de lege ferenda*

Přestože má legislativa zaměřená na ochranu kytovců značný kvantitativní rozsah, je právní úprava poměrně nekompletní. Některé důležité otázky a významné aspekty, jako např. ochrana některých druhů malých kytovců, nejsou upraveny vůbec nebo jen v omezeném rozsahu.

Za zvláště důležitou považuji *de lege ferenda* kvalitní globální úpravu metod rybolovu, jež jsou šetrné k mořskému prostředí, umožňují selektivní přístup k rybolovu. Pro případ, že lov velryb bude povolen, měly by být vyvinuty a uplatňovány takové metody lovu, aby byla smrt pro zvířata co nejvíce bezbolestná. Velmi účinný způsob ochrany představuje také zřizování velrybích i jiných mořských rezervací na národní i mezinárodní úrovni. Vyhlášení velrybích rezervací spadá mimo jiné i mezi kompetence Mezinárodní velrybářské komise a toto téma je na její půdě aktuální a diskutované. Největší prostor pro ochranu mořského prostředí a v jeho rámci i ochranu kytovců se otevírá na regionální úrovni, umožňuje čelit konkrétním problémům každého regionu a zjednodušuje cestu ke hledání kompromisu mezi zúčastněnými státy.

Velmi palčivou a podstatnou je otázka malých kytovců. Mezinárodní velrybářská komise se sice k ochraně malých kytovců staví kladně a na její půdě je vyvíjena spolupráce mezi státy na uchování a managementu těchto druhů, členské vlády ale nazírají na problém právní kompetence IWC nad přímým či nepřímým lovem malých kytovců různě. Tak i přes to, že některé druhy malých kytovců patří mezi nejohroženější živočichy na zemi vůbec, neexistuje mezinárodní úmluva na globální úrovni, která by se problematikou ochrany a regulace lovu

malých kytovců výhradně zabývala. Příčinou jejich úbytku však je nejen nedostatečná regulace na mezinárodní úrovni, některé populace těchto živočichů se vyskytují zčásti nebo zcela v pobřežních a vnitrozemských vodách, kde mohou být snadným objektem nezodpovědného či nelegálního lovu.

Nicméně právo samotné, byť v této oblasti bezesporu nezastupitelné, je jen jedním z mnoha prostředků, které nám mohou pomoci kytovce a život na Zemi chránit. Aktérů na poli ochrany života v mořích je celá řada a jsem přesvědčena, že jedinou cestou vedoucí k úspěchu je komplexní přístup, počínaje mezinárodním právem a konče u jednotlivce.

Mým cílem nebylo jen popsat problematiku ochrany kytovců, ale také demonstrovat, jak je příroda komplexní a citlivá i na nejmenší detaily. Pokud máme představu o tom, jaké následky může porušování přírody mít, měli bychom se jim snažit zabránit. K tomu je důležité mít správné informace. Doufám, že moje práce tyto informace nabízí a shrnuje, a to jak současný stav, tak i historii ochrany moří a kytovců na úrovni mezinárodní a národní. Na základě tohoto přehledu si lze utvořit hodnocení, které vychází ze skutečného stavu. Ke své práci jsem se snažila přistupovat objektivně, snažila jsem se nastínit i argumenty a obhajobu země kytovce oficiálně nadále lovící, kterou je Norsko.

Ochrana kytovců, stejně jako jiných složek biosféry, je trvalý proces, který nemůže být nikdy považován za dokončený. Údaje, se kterými pracujeme, musejí být neustále znovu vyhodnocovány a přehodnocovány, je třeba hledat nové přístupy k ochraně, které správně reagují na nově vznikající hrozby a nebezpečí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH PRAMENŮ

I. Monografie

Roberts, C.: *The Unnatural History of the Sea*, Islandpress/Shearwaterbooks, 2007

Čepelka, Č., Šturma, P.: *Mezinárodní právo veřejné*, EUROLEX BOHEMIA s.r.o., I. vydání, 2002

Damohorský, M. a kol.: *Právo životního prostředí*, C.H.Beck, 2. vydání, Praha 2007

Damohorský, M. a kol.: *Mezinárodní právo životního prostředí*, II. část (zvláštní), IFEC, Praha 2008

Ondřej, J.: *Právní režimy mezinárodních prostorů*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004

Primack, R.B. a kol.: *Biologické principy ochrany přírody*, nakladatelství Portál, s.r.o., Praha 2001

Stejskal, V.: *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*, Linde Praha, 2006

Stejskal, V.: *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*, IFEC, 2006

Simmonds, M.: *Velryby a delfíni světa*, New Holland (Publisher) Ltd., 2004

Šturma, P. a kol.: *Mezinárodní právo životního prostředí*, I. část (obecná), IFEC, 2004

Thurman, H.V., Trujillo, A.P.: *Oceánografie*, Computer Press , 2005

United Nations Convention on the Law of the Sea 1982, Commentary, Volume III, Martinus Nijhoff Publishers, 1995

Wilson, E.O.: *Rozmanitost života*, Nakladatelství Lidové noviny, 1995

II. Ostatní prameny

Clapham, P.J. and Baker, C.S.: *Modern whaling*. In: Perrin, W.F., Würsig, B. & Thewissen, J.G.M. (eds.): *Encyclopedia of Marine Mammals*, pp. 1328-1332. Academic Press, New York, 2002

Dostupný z: <http://whale.wheelock.edu/archives/ask03/att-0087/01-whalingemm.pdf>

Damohorský, M. a kol.: *Pocita Doc. JUDr. Jaroslavu Drobníkovi, CSc. k jeho 70. narozeninám*, PF UK Praha 2007

Pauly, D.: *Towards sustainability in world fisheries*, Nature, vol. 418, 2002

Dostupný z: <http://www.fisheries.ubc.ca/members/dpauly/>

Sekretariát Úmluvy o biologické rozmanitosti: *Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy*, Scientia s.r.o., Praha 2004

Šturma, P. a kol.: *Problémy mezinárodněprávní ochrany životního prostředí*, Iuridica 2-3/2002, Univerzita Karlova v Praze

Perrin, W.F., *Cetaceans And The Convention on Migratory Species*, Montreal, 2001

Dostupný z: www.cbd.int

Žáková, K.: *Ochrana mořské biodiverzity v mezinárodním právu*, disertační práce, PFUK 2007

III. Internetové prameny

Česká republika:

Ministerstvo životního prostředí ČR: www.env.cz

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: www.psp.cz

Greenpeace: www.greenpeace.cz

Norsko:

Oficiální stránky Norska v České republice: www.noramb.cz

Norské Ministerstvo rybolovu a pobřežních záležitostí (Fiskeri- og Kystdepartementet) (oficiální portál Ministerstva spolu s Institutem pro mořský výzkum, Rybářským ředitelstvím, Národním institutem pro výživu a mořský výzkum, Národním veterinárním institutem a Norským úřadem pro bezpečnost potravin):

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fkd.html?id=257>, www.fisheries.no

NOAH (Norská organizace na ochranu práv zvířat): www.noahonline.org

Norská federace na ochranu zvířat (*The Norwegian Federation For Animal Protection*): www.dyrebeskyttelsen.no

Norská strana zelených (*Norwegian Green Party*): www.gronne.no

Evropská Unie:

www.europa.eu

www.eur-lex.europa.eu

Specializované agentury OSN a jiné organizace:

FAO Organizace OSN pro výživu a zemědělství (*Food and Agriculture Organization of the United Nations*): www.fao.org

FAO Fisheries and Aquaculture Department: www.fao.org/fisheries

UNESCO Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization): www.unesco.org

Mezinárodní úmluvy:

CBD Úmluva o biologické rozmanitosti (*Convention on Biological Diversity*): www.cbd.int

CITES Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (*Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*): www.cites.org

CMS Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (*Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals*): www.cms.int

ACCOBAMS: Dohoda o ochraně kytovců Černého moře, Středozemního moře a přílehlé atlantské oblasti (*Agreement on the Conservation of Cetaceans of the Black Sea, Mediterranean Sea and contiguous Atlantic Area*): www.accobams.org

ASCOBANS: Dohoda o ochraně malých kytovců Baltského a Severního moře (*Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and North Seas*): www.ascobans.org

Mezinárodní organizace – globální:

IWC Mezinárodní velrybářská komise (*International Whaling Commission*): www.iwcoffice.org

Mezinárodní organizace – regionální:

Arktická rada (*Arctic Council*): www.arctic-council.org

NAMMCO Severoatlantická komise pro mořské savce (*North Atlantic Marine Mammal Commission*): www.nammco.no

ICES Mezinárodní rada pro výzkum moře (*International Council for the Exploration of the Sea*): www.ices.dk

Regionální rybářské organizace mimo FAO:

NEAFC Rybářská komise pro severovýchodní Atlantik (*North East Atlantic Fisheries Commission*): www.neafc.org

Národní agentury:

Institut pro mořský výzkum, **Island** (*Marine Research Institute*): www.hafro.is

Institut pro mořský výzkum, **Norsko** (*Havforskningsinstituttet*): www.imr.no

Mezinárodní organizace nevládní:

WDCS Světová společnost pro ochranu velryb a delfínů (*Whale and Dolphin Conservation Society*): www.wdcs.org

IUCN Mezinárodní unie pro ochranu přírody a přírodních zdrojů (*International Union for Conservation of Nature and Natural Resources*): www.iucn.org

High North Alliance: www.highnorth.no

ABSTRAKT

Tématem této diplomové práce je ochrana kytovců Severního moře. Hlavním cílem práce je určení, jakým způsobem přispívá právo k ochraně těchto živočichů, a pojmenování nejdůležitějších instrumentů práva, které pomáhají kytovce chránit. Jde o právní prameny na úrovni národní, subregionální a regionální, ale i na úrovni mezinárodní. Pro ochranu kytovců je nezbytné znát jejich přirozený způsob života a chování a vědět o nebezpečích, kterým musí čelit a jak jim je možno zabránit.

Práce je rozdělena na šest částí. První dvě části představují úvod do problematiky věnovaný obecným a věcným souvislostem ochrany kytovců. Zabývají se biologickými souvislostmi, významem ochrany druhů i biodiverzity, příčinami a formami ohrožení kytovců, stručně rekapituluje historický vývoj lovu kytovců a počátky jejich ochrany. Doplněním ve třetí části je rozbor právního režimu, resp. režimů biologických mořských zdrojů, které jsou pro ochranu mořské biodiverzity určující, a mezinárodněprávní základ ochrany mořské biodiverzity. Přestože je má práce zaměřená na ochranu kytovců Severního moře, těžištěm jejich ochrany jsou dvě globální mezinárodní úmluvy, na jejichž základě probíhá v současné době veškerý lov kytovců i obchod s nimi, Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství a Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Spolu s případem ochrany kytovců u Mezinárodního soudního dvora se věnuji těmto úmluvám ve čtvrté části, zaměřené na ochranu kytovců na globální úrovni. V páté části rozebírám ochranu kytovců Severního moře, a to na základě mezinárodní Dohody o ochraně kytovců Severního moře, v rámci Evropské unie a na národní úrovni v zemi dosud kytovce lovící, kterou je Norsko. V tomto kontextu za zajímavou a přínosnou považuji v šesté části i zmínku o ochraně kytovců v České republice, která reprezentuje vnitrozemský stát, prosazující přísnou ochranu kytovců a zákaz jejich lovu. Práci doplňuje závěr, jenž se snaží shrnout nejdůležitější poznatky a naznačit možnosti dalšího vývoje této složité problematiky.

ABSTRACT

Legal Aspects of National and International North Sea Conservation of Cetaceans

Presented diploma thesis focuses on the protection and conservation of cetaceans in the North Sea. The main goal of this paper is to determine how law contributes to the protection of these creatures, to name the most important instruments that help to protect cetaceans at international, regional, subregional and national levels. For protection of cetaceans it is also necessary to identify the natural way of life and behavior of these animals and to learn more about the dangers they face and how they can be prevented.

The thesis is divided into six parts. The first two parts are devoted to introduction to general biological and factual context of the protection of cetaceans and recapitulate the historical process of whaling and the dawn of their protection. The third chapter briefly summarizes legal regime of the sea and regime of living marine resources that is decisive for their protection and describes an international background of the marine biodiversity protection. Though my thesis is focused on the preservation of cetaceans of the North Sea, the core instruments of their protection are nowadays two global international contracts, the International Convention for the Regulation of Whaling and Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. They constitute a background for whaling and international trade with specimen of cetaceans. Together with a case of protection of cetaceans at the International Court of Justice the fourth part is dedicated to the protection of cetaceans at a global level. The fifth chapter deals with the protection of cetaceans of the North Sea at the subregional and national levels, specifically under the Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and North Seas, in the EU and in Norway, one of the few countries of the world where whaling has officially been conducted. Norwegian arguments for whaling are reasonable in many ways and they certainly are not without interest. The sixth part describes an attitude to whaling of the Czech Republic that represents an inland promoting a strict protection of cetaceans and a ban on whaling. The work complements the conclusion that summarizes the paper and indicates possibilities for further development in this area.

KLÍČOVÁ SLOVA

Velrybářství
Ochrana kytovců
Severní moře

KEY WORDS

Whaling
Conservation of cetaceans
The North Sea

PŘÍLOHY

Příloha č. 1:

Cetacea – Kytovci (78 druhů, 10 čeledí)

Do ozubených kytovců řadíme 6 čeledí, 34 rody a 68 druhů. Kosticovci zahrnují 4 čeledi, 6 rodů a celkem 11 druhů.

I.) Podřád: **Kosticovci** (*Mysticeti*) - Baleen Whales

Čeď: **velrybovití** (*Balaenidae*) - Right Whales

Balaena mysticetus Linnaeus, 1758 - **velryba grónská** (syn. v. severní, kyt obecný) - Bowhead, Bowhead Whale
(syn. *B. vulgaris*)

Eubalaena glacialis (Müller, 1776) - **velryba černá** (syn. v. severozápadní) - Northern Right Whale, Atlantic Right Whale
(syn. *E. antarctica*, *E. antipodum*, *E. eubalaena*, *Balaena glacialis*)

E. g. glacialis (Müller, 1776) - **velryba biskajská** - Northern Right Whale

E. g. japonica (Lacépède, 1818) - **velryba japonská** - Japan Right Whale

Pozn.: Následující druh bývá některými autory považován jako a jižní polokouli žijící poddruh druhu *Eubalaena glacialis*

Eubalaena australis (Desmoulins, 1776) - **velryba jižní** - Southern Right Whale
(syn. *Balaena australis*, *Eubalaena glacialis australis*)

Čeď: **velrybkovití** (*Neobalaenidae*) - Pygmy Right Whale

Pozn.: Někdy řazena jako podčeď *Neobalaeninae* v rámci čeledi *Balaenidae*.

Caperea marginata (Gray, 1846) - **velrybka malá** (syn. velryba malá) - Pygmy Right Whale

(syn. *Balaena* (*Caperea*) *antipodarum*, *B. (C.) neobalaena*, *Neobalaena marginata*, *Balaena marginata*)

Čeď: **plejtvákovcovití** (*Eschrichtidae*, syn. *Rhachianectidae*) - Gray Whales

Eschrichtius robustus (Lilljeborg, 1861) - **plejtvákovec šedý** (syn. velryba šedá, plejtvák šedý) - Gray Whale

(syn. *E. gibbosus*, *E. glaucus*, *Rhachianectes glaucus*, *Balaenoptera robusta*)

Čeď: **plejtvákovití** (*Balaenopteridae*) - Finner whales (syn. Rorquals)

Megaptera novaeangliae (Borowski, 1781) - **keporkak** (syn. k. dlouhoploutvý, plejtvák dlouhoploutvý, p. keporkak, velryba keporkak, hruboun dlouhoploutvý) - Humpback Whale

(syn. *M. nodosa*, *M. longimata*, *M. longipinna*, *Balaena novaeangliae*)

Balaenoptera physalus (Linnaeus, 1758) - **plejtvák myšok** (syn. myšok, kyt myší, tunolík) - Fin Whale

(syn. *B. gibbar*, *B. antarctica*, *B. rorqual*, *B. comunis*, *Balaena physalus*)

Balaenoptera acutorostrata Lacépède, 1804 - **plejtvák malý** (syn. mink, p. ostronosý, minke, štikohlavý, štikovitý) - Minke Whale

(syn. *B. acuto-rostrata*, *B. minor*, *B. microcephala*, *B. eschrichtii*)

Balaenoptera edeni Anderson, 1878 - **plejtvák Brydeův** - Bryde's Whale

(syn. *B. brydei*)

Balaenoptera borealis Lesson, 1828 - **plejtvák sejval** (syn. p. severní, sejval) - Sei Whale

(syn. *B. arctica*, *B. alba*, *B. schlegeli*)

Balaenoptera musculus (Linnaeus, 1758) - **plejtvák obrovský** (p. sírový, indický, modrá velryba, kyt sírobřichý) - Blue whale

(syn. *B. sibbaldi*, *sulfureus*, *Sibbaldius m.*, *Balaena musculus*)

B. m. brevicauda Ichihara, 1966 - plejtvák obrovský - Blue whale

Podřád: **Ozubení (*Odontoceti*)** - Toothed Whales and Dolphins

Čeleď: **delfínovcovití (*Platanistidae*, syn. *Susuiade*)** - River Dolphins

Platanista gangetica (Roxburgh, 1801) - **delfínovec ganžský** (syn. *susu*, s. ganžský, delfín ganžský) - Ganges River Dolphin (syn. *P. minor* (= *indi*), *Susu gangetica*, *Delphinus gangetica*,)

Platanista minor Owen, 1853 - **delfínovec induský** (syn. d. indský) - Indus River Dolphin (syn. Indus Susu) (syn. *P. indi*, *Platanista gangetica* var. *minor*)

Lipotes vexillifer (Miller, 1918) - **delfínovec čínský** - Yangtze River Dolphin (syn. Baiji, Whitefin Dolphin)

Inia geoffrensis (de Blainville, 1817) - **delfínovec amazonský** (syn. inie amazonská, inie) - Pink River Dolphin, Boutu, Boto, South American River Dolphin

(syn. *I. boliviensis*, *Delphinus geoffrensis*)

Pontoporia blainvillei (Gervais & d'Orbigny, 1844) - **delfínovec laplatský** - Franciscana

(syn. *P. tenuirostris*, *Delphinus blainvillei*, *Stenodelphis b.*)

Čeleď: **narvalovití (*Monodontidae*)** - Narwhals and White Whales, Beluga

Delphinapterus leucas (Pallas, 1776) - **běluha** (syn. běluha severní, b. mořská) - Beluga Whale

(syn. *Delphinus leucas*)

Monodon monoceros Linnaeus, 1758 - **narval** (syn. n. jednozubý, n. jednorohý, zoboun jednorožec) - Narwhal

(syn. *Ceratodon m.*, *Tachinices megacephalus*)

Čeleď: **delfínovití (*Delphinidae*)** - Dolphins (syn. Ocean Dolphins)

Steno bradanensis (Lesson, 1828) - **delfín drsnozubý** - Rough-Toothed Dolphin

(syn. *S. rostratus*, *S. frontatus*, *Delphinus rostratus*, *D. bredanensis*, *D. frontatus*)

Sousa teuszii (Kükenthal, 1892) - **delfín kamerunský** - Atlantic Hump-Backed Dolphin

(syn. *Sotalia teuszii*)

Sousa chinensis (Osbeck, 1765) - **delfín indočínský** (syn. d. bengálský, d. malabarský) - Indo-Pacific Humpbacked Dolphin

(syn. *Delphinus chinensis*, *Sousa sinensis* = d. čínský; *S. plumbea*, *lentiginosa*, *borneensis*, = d. bornejský, *fergusoni*; *Steno lentiginosus*)

Sotalia fluviatilis (Gervais & Deville, 1853) - **delfín brazilský** (syn. d. amazonský, d. guayanský, d. bledý, tukuxi) - Gray Dolphin, River Dolphin, Tucuxi

(syn. *S. pallida*, *S. tecuxi*, *S. guianensis*, *S. brasiliensis*, *Delphinus fluviatilis*, *D. guianensis*)

Lagenodelphis hosei Fraser, 1956 - **plískavice saravacká** (syn. p. sarawacká) - Fraser's Dolphin

(syn. *Lagenorhynchus hosei*)

Lagenorhynchus acutus (Gray, 1828) - **plískavice běloboká** (syn. delfín běloboký) - Atlantic White-Sided Dolphin

(syn. *L. leucoplerus*, *Delphinus acutus*)

Lagenorhynchus albirostris (Gray, 1846) - **plískavice bělonosá** (syn. delfín bělonosý, d. bělohubý) - White-beaked Dolphin

(syn. *L. ibseni*, *Delphinus albirostris*)

Lagenorhynchus thicola Gray, 1846 - **plískavice falklandská**

Lagenorhynchus obliquidens Gill, 1865 - **plískavice plochočelá** (syn. delfín krátkohubý) - Pacific White-sided Dolphin (syn. *L. longidens*, *L. ognevi*)

Lagenorhynchus obscurus (Gray, 1828) - **plískavice tmavá** - Dusky Dolphin (syn. *L. fitzroyi*)

Lagenorhynchus cruciger (Quoi & Gaimard, 1824) - **plískavice pestrá** - Hourglass Dolphin (syn. *L. latifrons*, *L. wilsoni*, *Delphinus cruciger*)

Lagenorhynchus australis (Peale, 1848) - **plískavice jižní** - Peale's Dolphin (syn. *L. amblodon*, *Phocaena australis*)

Stenella coeruleoalba (Meyen, 1833) - **delfín pruhovaný** (syn. prodelfín pruhovaný, delfín Copeův) - Striped Dolphin (syn. *S. styx*, *S. euphrosyne*, *S. asthenops*, *Delphinus coeruleo-albus*)

Stenella attenuata (Gray, 1850) - **delfín pobřežní** - Pan-Tropical Spotted Dolphin (syn. *S. dubia*; *S. dubius*, *S. malayana* = d. malajský; *S. capensis*; *S. punctata*; *S. graffmani* = d. mexický, syn. Graffamův; *Steno attenuatus*)

Stenella clymene (Gray, 1846) - **delfín Grayův** - Clymene Dolphin (syn. *S. fraenata*, *S. doris*, *S. frontalis* = d. kapverdský, *Stenella metis*, *Delphinus clymene*)

Stenella longirostris (Gray, 1828) - **delfín dlouholebý** (syn. dlouhozubý, prodelfín dlouholebý) - Spinner Dolphin (syn. *S. microps*, *S. alope*, *S. roseiventris*, *Delphinus longirostris*)

S. l. centroamericana Perrin (1990) - delfín ××× - ××× Spiner Dolphin

S. l. longirostris Perrin (1990) - delfín ××× - ××× Spiner Dolphin

S. l. orientalis Perrin (1990) - delfín ××× - ××× Spiner Dolphin

Stenella frontalis (G. Cuvier, 1829) - **delfín kapverdský** (syn. prodelfín skvrnitý, delfínovec skvrnitý) - Atlantic Spotted Dolphin (syn. *S. plagiodon* = d. skvrnitý; *S. pernettyi*, *Delphinus frontalis*)

Delphinus delphis Linnaeus, 1758 - **delfín obecný** (syn. plískavice obecná) - Short-beaked Saddleback Dolphin, Common Dolphin (syn. *D. capensis*, *albimanus*, *sao*, *major*, *bairdii*, *roseiventris*, *marginatus*; *D. tropicalis* = *D. longirostris*, *dussumieri* = delfín tropický)

Tursiops truncatus (Montagu, 1821) - **delfín skákavý** - Bottlenose Dolphin (syn. *T. gilli*; *T. nuuanu*; *T. aduncus* = d. Ehrenbergův, syn. rudomořský; *T. nesarnack*; *Delphinus truncatus*, syn. *aduncus*)

Lissodelphis borealis (Peale, 1848) - **delfínek velrybovitý** (syn. delfín černořbetý, d. severní, plískavice černořbetá) - Northern Right Whale Dolphin (syn. *Delphinapterus borealis*)

Lissodelphis peronii (Lacépède, 1804) - **delfínek Peronův** (syn. delfín Peronův, plískavice Peronová) - Southern Right Whale Dolphin (syn. *L. bicolor*, *Delphinus peronii*)

Cephalorhynchus commersonii (Lacépède, 1804) - **plískavice strakatá** (syn. delfín Commersonův, d. kuželohlavý) - Commerson's Dolphin (syn. *C. floweri*, *Delphinus commersonii*)

Cephalorhynchus heavisidii (Gray, 1828) - **plískavice kapská** (syn. delfín kapský) - Heaviside's Dolphin (syn. *C. capensis*, *Delphinus heavisidii*)

Cephalorhynchus eutropia Gray, 1846 - **plískavice chilská** - Black dolphin, White-bellied D., Southern D., Piebald D. (syn. *C. albiventris*, *Delphinus eutropia*, *Phocaena obtusata*)

Cephalorhynchus hectori (Van Beneden, 1881) - **plískavice novozélandská** - Hector's Dolphin (syn. *C. albifrons*, *Electra hectori*)

Pozn.: Následující druh byl původně řazen do samostatné čeledi orcelovití (*Orcaellidae*). Dnes je řazen do delfínovitých (*Delphinidae*).

Orcaella brevirostris (Gray, 1846) - **orcela tuponosá** (syn. delfín tuponosý) - Irrawaddy Dolphin
(syn. *Orca* (*Orcaella*) *brevirostris*, *O. fluminalis*)

Pozn.: Následující druh byl původně řazen do samostatné čeledi grampusovití (*Grampidae*). Dnes je řazen do delfínovitých (*Delphinidae*).

Grampus griseus (G. Cuvier, 1812) - **plískavice šedá** (syn. grampus šedý, delfín Rissoův, d. šedý) - Risso's Dolphin
(syn. *G. rissoanus*, *S. souverbianus*, *Delphinus griseus*)

Pozn.: Následujících 8 druhů bylo dříve řazeno do samostatné čeledi kulohlavcovití (*Globicephalidae*). Dnes jsou součástí čeledi delfínovití (*Delphinidae*).

Peponocephala electra (Gray, 1846) - **elektra tmavá** (syn. plískavice tmavá, p. elektra) - Melon-headed Whale
(syn. *Electra electra*, *Lagenorhynchus electra*, *L. asia*, *pectorhlis*, *L. fusiformis*)

Feresa attenuata Gray, 1875 - **fereza malá** (syn. kosatička) - Pygmy Killer Whale
(syn. *F. oculata*, *F. attenuata*; *Delphinus intermedius*)

Pseudorca crassidens (Owen, 1846) - **kosatka černá** (syn. k. malá, kosatička) - False Killer Whale
(syn. *P. meridionalis*, *P. destructor*)

Orcinus orca (Linnaeus, 1758) - **kosatka dravá** (syn. k. velká, k. pravá) - Killer Whale
(syn. *O. gladiator*, *O. rectipinea*, *O. rectipinna*, *Orcinus nanus* = k. zakrslá; *O. glacialis* = k. jižní; *Grampus orca*; *Delphinus orca*)

Globicephala melas (Traill, 1809) - **kulohlavec černý** (syn. k. velký, grind) - Long-Finned Pilot Whale
(syn. *G. globiceps*, *G. melaena*; *Delphinus globiceps*, *D. melas*)

Globicephala macrorhynchus Gray, 1846 - **kulohlavec Sieboldův** - Short-Finned Pilot Whale
(syn. *G. sieboldi*, *scammoni*, *brachiptera*)

Čeď: **sviňuchovití** (*Phocoenidae*) - Porpoises

Australophocaena dioptrica (Lahille, 1912) - **sviňucha jižní** - Spectacled Porpoise
(syn. *Phocoena dioptrica*, *P. storni*)

Phocoena phocoena (Linnaeus, 1758) - **sviňucha obecná** (syn. pobřežní) - Harbor Porpoise
(syn. *P. communis*, *P. vomeria*; *Delphinus phocoena*)

Phocoena spinipinnis Burmeister, 1865 - **sviňucha černá** - Burmeister's Porpoise
(syn. *P. philippii*, *P. neomeris*)

Phocoena sinus Norris & McFarland, 1958 - **sviňucha kalifornská** - Vaquita (syn. Cochito)

Phocoenoides dalli (True, 1885) - **sviňucha běloploutvá** (syn. delfín běloploutvý) - Dall's Porpoise
(syn. *P. truei*, *Phocaena dalli*)

Neophocaena phocaenoides (G. Cuvier, 1829) - **sviňucha hladkohřbetá** (syn. delfín hladkohřbetý, bezploutvý) - Finless Porpoise
(syn. *Neomeris melas*, *N. phocaenoides*; *Delphinus phocaenoides*, *D. neophocaenoides*; *sunameri*, *asiaeorientalis*)

Čeď: **vorvaňovcovití** (*Ziphiidae*, syn. *Hyperoodontidae*) - Beaked Whales

Tasmacetus shepherdi (Oliver, 1937) - **vorvaňovec Shepherdův** (syn. v. tasmánský) - Shepherd's Beaked Whale

Berardius bairdii Stejneger, 1883 - **vorvaňovec velký** (syn. v. nosatý, delfín velký, d. Bairdův) - Baird's Beaked Whale
(syn. *B. vegae*)

Berardius arnuxii Duvernoy, 1851 - **vorvaňovec Arnouxův** (syn. v. jižní, delfín Arnouxův) - Arnoux's Beaked Whale

(syn. *B. knoxi*, *B. arnuxi*)

Pozn.: Rod *Berardius* může být někdy považován za monotypický rod.

Mesoplodon bidens (Sowerby, 1804) - **vorvaňovec severomořský** (syn. v. Sowerbyův, delfín dvouzubý, d. vorvaňovitý, d. Sowerbyův) - Sowerby's Beaked Whale

(syn. *M. sowerbensis*, *Physeter bidens*, *Delphinus sowerbensis*)

Mesoplodon peruvianus Reyes, Mead & Van Waerebeek, 1991 - **vorvaňovec pacifický** (syn. v. peruánský) - Pygmy Beaked Whale

Mesoplodon europaeus (Gervais, 1855) - **vorvaňovec Gervaisův** (syn. v. evropský, v. antilský) - Gervais' Beaked Whale

(syn. *M. gervaisi*, *Dioplodon europaeus*)

Mesoplodon mirus True, 1913 - **vorvaňovec tmavý** (syn. v. atlantický) - True's Beaked Whale

Mesoplodon grayi Von Haast, 1876 - **vorvaňovec malý** - Gray's Beaked Whale

(syn. *M. australis*)

Mesoplodon layardii (Gray, 1865) - **vorvaňovec Layardův** (syn. v. plochozubý, delfín Layardův) - Strap-toothed Whale

(syn. *M. longirostris*, *M. gunteieri*; *Ziphius layardii*)

Mesoplodon densirostris (de Blainville, 1817) - **vorvaňovec tropický** - Dense Beaked Whale

(syn. *M. sechellensis*, *Delphinus densirostris*)

Mesoplodon stejnegeri True, 1885 - **vorvaňovec Stejnegerův** (syn. v. severní) - Stejneger's Beaked Whale

Mesoplodon ginkgodens Nishiwaki & Kamiya, 1958 - **vorvaňovec japonský** - Ginko-toothed Beaked Whale

Mesoplodon carlhubbsi Moore, 1963 - **vorvaňovec kalifornský** - Hubb's Beaked Whale

Mesoplodon bowdoini Andrews, 1908 - **vorvaňovec australský** - Andrew's Beaked Whale

Mesoplodon hectori (Gray, 1871) - **vorvaňovec jižní** - Hector's Beaked Whale

(syn. *Berardius hectori*)

Indopacetus pacificus (Longman, 1926) - **vorvaňovec Longmanův** - Longman's Beaked Whale

(syn. *Mesoplodon pacificus*)

Ziphius cavirostris G. Cuvier, 1823 - **vorvaňovec zobatý** (syn. v. Cuvierův, delfín Cuvierův) - Cuvier's Beaked Whale

(syn. *Z. australis*)

Hyperoodon ampullatus (Forster, 1770) - **vorvaňovec anarnak** (syn. v. zubatý; anarak, a. zobatý; delfín vorvaňovitý) - Northern Bottlenose Whale

(syn. *H. rostratus*, *H. bidens*, *H. borealis*, *H. latifrons*, *H. butskopf*; *Balaena ampullata*)

Hyperoodon planifrons Flower, 1882 - **vorvaňovec plochočelý** (syn. anarnak jižní) - Southern Bottlenose Whale

(syn. *H. pacificus*)

Čeď: **vorvaňovití (*Physeteridae*)** - Sperm Whale

Physeter catodon Linnaeus, 1758 - **vorvaň** (syn. v. tuponosý, v. obrovský) - Sperm Whale, Giant Sperm Whale

(syn. *P. orthodon*, *australasianus*, *P. macrocephalus* = v. tupočelý, *P. catodon*)

Pozn.: Následující dva druhy bývají někdy řazeny do samostatné čeledi kogiovití (*Kogiidae*). Dnes patří do čeledi vorvaňovití (*Physeteridae*).

Kogia breviceps (Blainville, 1838) - **kogia tuponosá** - Pygmy Sperm Whale, kogia

(syn. *K. simus* = vorvaň malý, *K. floweri*, *Physeter breviceps*)

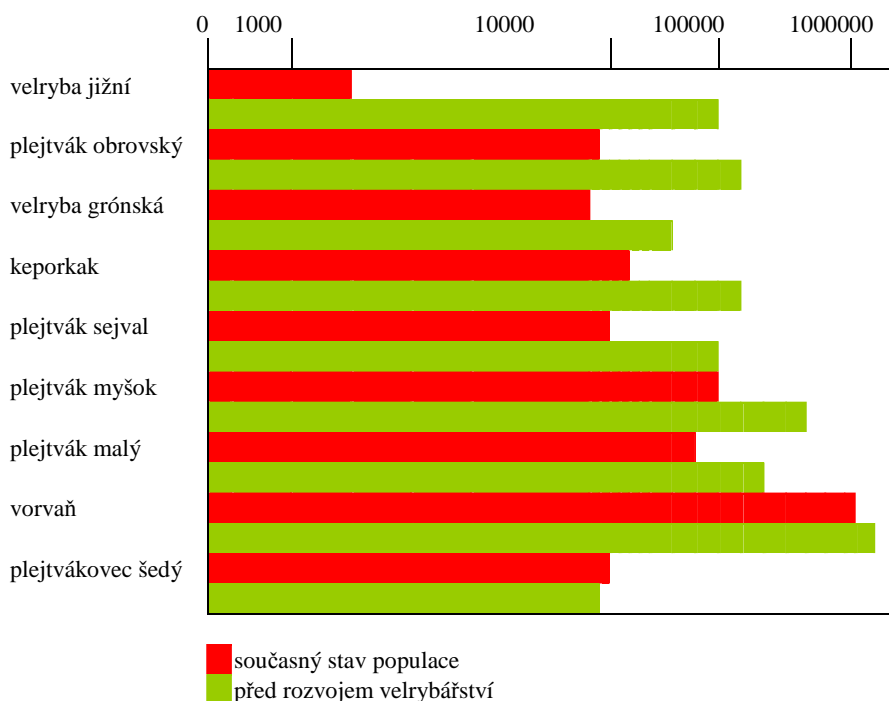
Kogia simus (Owen, 1866) - **kogie Owenova** - Dwarf Sperm Whale

(syn. *Physeter (Euphysetes) simus*)

Zdroj: Internetová encyklopedie savců: <http://www.savci.upol.cz/kytovci.htm>

Příloha č. 2:

Početnost populací některých druhů velryb (v současnosti a před rozvojem velrybářství) – v logaritmickém měřítku

Zdroj: Thurman, H.V., Trujillo, A.P.: *Oceánografie*, Computer Press , 2005, str.407

Příloha č. 3:

Světová populace velrybích druhů lovených člověkem:

Druh	Počet před lovem*	Současný počet
<i>Kosticovci</i>		
Plejtvák obrovský	200 000	9 000
Plejtvák malý	140 000	850 000
Plejtvák severní	100 000	55 000
Plejtvák myšok	475 000	123 000
Plejtvákovec šedý	23 000	21 000
Velryba grónská	56 000	8 200
Keporkak	150 000	25 000
Velryba biskajská	neznámý	1 300
Velryba jižní	100 000	1 500
<i>Ozubení</i>		
Běluha	neznámý	50 000
Narval	neznámý	35 000
Vorvaň	2 400 000	1 950 000

Počty přes hromadným odlovem jsou pouze hrubým odhadem

Zdroj : Myers, 1993, *Sea World*, 2000

Příloha č. 4:

Odhady některých oblastí a populací dle IWC:

Populace	Období	Přibližný odhad	Přibližný
PLEJTVÁK MALÝ			
Jižní polokoule	1982/83-1988/89	761,000	510,000 -
	současnost	není znám	není znám
Severní Atlantik	1996-2001	174,000	125,000 -
Západní Grónsko	2005	10,800	3,600 -
Severozápadní Pacifik a Ochotské moře	1989-90	25,000	12,800 -
PLEJTVÁK OBROVSKÝ			
Jižní polokoule	1997/98	2,300	1,150 -
PLEJTVÁK MYŠOK			
Severní Atlantik	1996-2001	30,000	23,000 -
Západní Grónsko	2005	3,200	1,400 -
PLEJTVÁKOVEC ŠEDÝ			
Severovýchodní Pacifik	1997/98	26,300	21,900 -
Severozápadní Pacifik	2007	121	112 - 130
VELRYBA GRÓNSKÁ			
Beringovo, Čukotské, Baufortovo moře	2001	10,500	8,200 -
Západní Grónsko	2006	1,230	490 - 2,940
KEPORKAK			
Severozápadní Atlantik	1992/93	11,600	10,100 -
Severní Pacifik	2007	minimálně 10,000	nedostupný
VELRYBA ČERNÁ			
Severozápadní Atlantik	2001	okolo 300	nedostupný
Jižní polokoule	1997	okolo 7,500	nedostupný
KULOHLAVCI			
Střední a Severovýchodní Atlantik	1989	780,000	440,000 -

Zdroj: oficiální stránky IWC (www.iwcoffice.org)

Příloha č. 5:

Status některých druhů kytovců dle kritérií IUCN

Vyhynulý	Kriticky ohrožený	Ohrožený	Zranitelný	Závislý na ochraně	Téměř ohrožený	Málo dotčený
	Plejtvákovec šedý (populace Severozápadního Pacifiku)	Plejtváček obrovský Plejtváček myšok (populace Severozápadního Pacifiku) Velryba černá (Populace Severního Atlantiku a Severního Pacifiku) Plejtváček sejval	Běluha severní Plejtváček obrovský (populace Atlantiku) Keporkak Vorvaň obrovský	Vorvaňovec Arnouxův Vorvaňovec velký Velryba grónská Plejtvákovec šedý (populace Severovýchodní Pacifiku) Vorvaňovec anarnak Vorvaňovec plochočelý Kulohlavec Sieboldův Velryba jižní		Plejtváček malý Kogie Owenova Velryba malá Kulohlavec černý Kogie tuponosá Elektra tmavá Plejtváček malý (Antarktida)

Zdroj: Přeloženo z internetové encyklopedie: <http://en.wikipedia.org/wiki/Whaling>

Příloha č. 7:**Seznam členských států IWC, datum jejich přístupu, komisař z danou zemi s datem jeho jmenování dle statistiky IWC:**

Členský stát	Přístup	Komisař	Jmenování
Contracting Government	Adherence	Commissioner	Appointment
Antigua & Barbuda	21/07/82	Mr. A. Liverpool	02/07/04
Argentina	18/05/60	Ambassador S. R. Cerutti	21/01/09
Australia	10/11/48	Ms. D. Petrachenko	09/08/07
Austria	20/05/94	Dr. A. Nouak	09/08/96
Belgium	15/07/04	Mr. A. de Lichtervelde	14/07/04
Belize	17/06/03	Ms. B. Wade	17/05/06
Benin	26/04/02	Mr. J. Ouake	06/05/02
Brazil	04/01/74	Mr. B.P. Velloso	31/08/07
Cambodia	01/06/06	Mr. P. Trv	06/06/06
Cameroon	14/06/05	Dr. B. M. Ousman	04/08/05
Chile	06/07/79	Ambassador C. Maquieira	05/06/06
People's Republic of China	24/09/80	Mr. Li Jianhua	06/06/00
Republic of the Congo	29/05/08	Mr. J.A. Kolelas-Ntoumi	21/07/08
Costa Rica	24/07/81	Dr. R. Dobles-Mora	23/05/07
Côte d'Ivoire	08/07/04	Dr. D. A. Jeanson	16/07/04
Croatia	10/01/07	Mr. Z. Šikić	16/02/07
Cyprus	26/02/07	Ms. M. Hadjichristoforou	13/03/07
Czech Republic	26/01/05	Dr. P. Hvcova	17/03/05
Denmark	23/05/50	Mr. O. Samsing	01/10/06
Dominica	18/06/92	Mr. L. Pascal	10/07/01
Ecuador	10/05/07	Mr. F. Meneses	23/05/08
Eritrea	10/10/07	Mr. S. M. Ahmed	02/10/08
Estonia	07/01/09	Mr. A. Gromov	04/02/09
Finland	23/02/83	Mr. E. Jaakkola	15/04/99
France	03/12/48	Mr. S. Louhaur	01/09/05
Gabon	08/05/02	Dr. G. A. Rerambvath	13/04/04
The Gambia	17/05/05	Mr. S. Jabai	22/05/06
Germany	02/07/82	Mr. G. Lindemann	20/04/07
Greece	16/05/07	Ambassador A. Rallis	25/5/07
Grenada	07/04/93	Hon. G. Bowen	25/06/04
Guatemala	16/05/06	Ms. M. J. Iturbide Flores	22/05/07
Guinea-Bissau	29/05/07	Mr. D. Gomes	18/08/07
Republic of Guinea	21/06/00	Mr. I. S. Touré	29/07/03
Hungary	01/05/04	Dr. K. Rodics	06/06/04
Iceland	10/10/02	Mr. S. Asmundsson	14/10/02
India	09/03/81	Dr. R. B. Lal	29/11/06
Ireland	02/01/85	Mr. J. Fitzgerald	15/05/07
Israel	07/06/06	Ms. E. Efrat-Smilg	07/06/06

Italy	06/02/98	Mr. G. Ambrosio	01/01/02
Japan	21/04/51	Mr. A. Nakamae	12/09/08
Kenya	02/12/81	Not notified	
Kiribati	28/12/04	Mrs. R. Nikuata-Rimon	07/06/06
Laos	22/05/07	Dr. B. Khambounheuang	01/10/07
Lithuania	25/11/08	Not notified	
Luxembourg	10/06/05	Mr. C. Origer	10/06/05
Republic of Korea	29/12/78	Mr. Y.H. Ha	30/05/08
Mali	17/08/04	Mr. S. Coulibaly	16/05/08
Republic of the Marshall Islands	01/06/06	Mr. F. Muller	06/06/08
Mauritania	23/12/03	Mr. M. A. Dia	15/03/06
Mexico	30/06/49	Dr. L. Rojas Bracho	10/05/05
Monaco	15/03/82	Prof. F. Briand	13/06/03
Mongolia	16/05/02	Mr. T. Damdin	09/01/08
Morocco	12/02/01	Mme. Z. Driouich	09/01/09
Nauru	15/06/05	Mr. J. Dowiyogo	20/02/07
Netherlands	14/06/77	Dr. M. J. P. J. Jenniskens	14/11/08
New Zealand	15/06/76	Rt Hon. Sir G. Palmer	02/12/02
Nicaragua	05/06/03	Mr. S. F. Müller	09/06/08
Norway	03/03/48	Ambassador K. Klepšvik	26/11/04
Oman	15/07/80	Mr. I. S. Al-Busaidi	17/03/03
Republic of Palau	08/05/02	Not notified	
Panama	12/06/01	Ms. D. Siraze	21/05/07
Peru	18/06/79	Mrs. D. Sotomavor	26/10/06
Portugal	14/05/02	Prof. J. M. M. M. Palmeirim	25/01/06
Romania	09/04/08	Dr. S. Nicolaev	22/07/08
Russian Federation	10/11/48	Mr. V. Y. Ilvashenko	02/05/95
San Marino	16/04/02	Mr. D. Galassi	10/10/02
St Kitts and Nevis	24/06/92	Mr. C. Liburd	12/04/01
St Lucia	29/06/81	Dr. J. E. Edmunds	17/04/07
St Vincent & The Grenadines	22/07/81	Senator E. Snagg	05/03/03
Senegal	15/07/82	Mme. N. Ticke	09/11/05
Slovak Republic	22/03/05	Ms. K. Slabevova	07/04/06
Slovenia	20/09/06	Mr. J. Kastelic	13/03/07
Solomon Islands	10/05/93	Mr. S. Diake	15/03/04
South Africa	10/11/48	Mr. H. Oosthuizen	10/04/06
Spain	06/07/79	Mr. D.C. Cabanas Godino	11/02/09
Suriname	15/07/04	Mr. J. Sahtoe	09/07/04
Sweden	15/06/79	Prof. B. Fernholm	15/02/96
Switzerland	29/05/80	Mr. B. Mainini	03/06/05
Tanzania	23/06/08	Not notified	
Togo	15/06/05	Dr. B. K. Batassé	11/01/08
Tuvalu	30/06/04	Mr. P. Nelesone	13/07/04
UK	10/11/48	Mr. R. Cowan	21/05/01
Uruguay	27/09/07	Ambassador J. Moreira	26/01/09
USA	10/11/48	Dr. W. Hogarth	06/02/06

Zdroj: Oficiální internetové stránky IWC (www.iwcoffice.org)

Příloha č. 8:

Změny v počtech úlovků jednotlivých druhů velryb:

The changes in the catch number of whales by species

Vysvětlivky:

Žlutá: keporkak

Oranžová: plejtvák obrovský

Zelená: plejtvák sejval

Růžová: plejtvák myšok

Mordá: plejtvák malý

1964 – zákaz lovu plejtváka obrovského

1966 – zákaz lovu keporkaka

1976 – zákaz lovu plejtváka myšoka

1978 – zákaz lovu plejtváka sejvala

1978 – zákaz lovu plejtváka malého

Zdroj: http://www.greenpeace.or.jp/campaign/oceans/factsheet/3_en_html

Příloha č. 9:

Hranice velrybích útočišť v Indickém a Jižním ledovém oceánu:

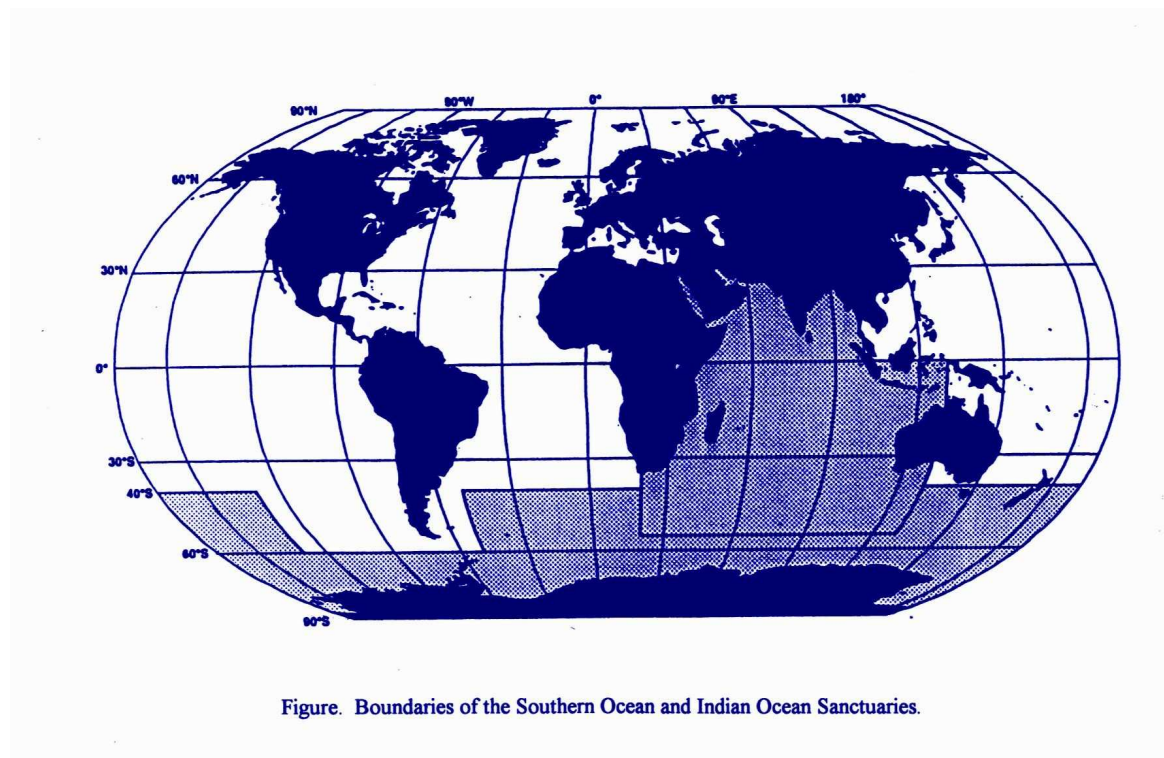

Figure. Boundaries of the Southern Ocean and Indian Ocean Sanctuaries.

Zdroj: Oficiální internetové stránky IWC (www.iwcoffice.org)

Příloha č. 10:

ÚLOVKY NA ZÁKLADĚ PODANÉ NÁMITKY OD ROKU 1985

Nation	Oblast	Vorvaň	Pl.myšok	Pl.Brydeův	Pl.malý	Celkem
1985/86						
USSR (mořský)	SH	0	0	0	3,028	3,028
Japonsko (mořský)	SH	0	0	0	1,941	1,941
Celkem		0	0	0	4,969	4,969
1986 (86/87)						
Norsko	NA	0	0	0	379	379
Japonsko (mořský)	NP	200	0	2	311	513
Japonsko (Boninské ostrovy)	NP	0	0	315	0	315
USSR (mořský)	SH	0	0	0	3,028	3,028
Japonsko (mořský)	SH	0	0	0	1,941	1,941
Celkem		200	0	317	5659	6,176
1987 (87/88)						
Norsko	NA	0	0	0	373	373
Japonsko (pobřežní)	NP	188	0	11	304	503
Japonsko (Boninské ostrovy)	NP	0	0	306	0	306
Celkem		188	0	317	677	1,182
1993 (93/94)						
Norsko	NA	0	0	0	157	157
1994 (1994/95)						
Norsko	NA	0	0	0	206	206
1995 (1995/96)						

Norsko	NA	0	0	0	218	218
1996 (1996/97)						
Norsko	NA	0	0	0	388	388
1997 (1997/98)						
Norsko	NA	0	0	0	503	503
1998 (1998/99)						
Norsko	NA	0	0	0	625	625
1999 (1999/2000)						
Norsko	NA	0	0	0	591	591
2000 (2000/01)						
Norsko	NA	0	0	0	487	487
2001 (2001/02)						
Norsko	NA	0	0	0	552	552
2002 (2002/03)						
Norsko	NA	0	0	0	634	634
2003 (2003/04)						
Norsko	NA	0	0	0	647	647
2004 (2004/05)						
Norsko	NA	0	0	0	544	544
2005 (2005/06)						
Norsko	NA	0	0	0	639	639
2006 (2006/07)						
Norsko	NA	0	0	0	545	545
Island	NA	0	7	0	1	8
Celkem		0	7	0	546	553
2007 (2007/08)						
Norsko	NA	0	0	0	597	597
Island	NA	0	0	0	6	6
Celkem		0	0	0	603	603
						Celkový součet: 19,674

Vysvětlivky:

NA - North Atlantic – severní Atlantik

NP - North Pacific – severní Pacifik

SH – Southern Hemisphere – jižní polokoule

Zdroj: Oficiální internetové stránky IWC (www.iwcoffice.org)

Příloha č. 11:

ÚLOVKY NA ZÁKLADĚ ZVLÁŠTNÍHO POVOLENÍ OD ROKU 1985:

Národ	Oblast	Období	Pl.myšok	Vorvaň	Pl.sejval	Pl.Brydeův	Pl.malý	Celkem
1986 (86/87)								
Island	NA	Jun-Sep86	76	0	40	0	0	116
Korea	NP	Apr-Jul86	0	0	0	0	69	69
Celkem			76	0	40	0	69	185
1987 (87/88)								
Island	NA	Jun-Sep87	80	0	20	0	0	100
Japonsko (mořský)	SH	Jan-Mar88	0	0	0	0	273	273
Celkem			80	0	20	0	273	373

1988 (88/89)								
Island	NA	Jun-Aug88	68	0	10	0	0	78
Japonsko (mořský)	SH	Jan-Mar89	0	0	0	0	241	241
Norsko	NA	Aug-88	0	0	0	0	29	29
Celkem			68	0	10	0	270	348
1989 (89/90)								
Island	NA	Jun-Jul89	68	0	0	0	0	68
Japonsko (mořský)	SH	Dec89-Feb90	0	0	0	0	330	330
Norsko	NA	Jul-89	0	0	0	0	17	17
Celkem			68	0	0	0	347	415
1990 (90/91)								
Norsko	NA	Aug-90	0	0	0	0	5	5
Japonsko (mořský)	SH	Dec90-Mar91	0	0	0	0	327	327
Celkem			0	0	0	0	332	332
1991 (91/92)								
Japonsko (mořský)	SH	Dec91-Mar92	0	0	0	0	288	288
1992 (92/93)								
Norsko	NA	Jul-Aug92	0	0	0	0	95	95
Japonsko (mořský)	SH	Dec92-Mar93	0	0	0	0	330	330
Celkem			0	0	0	0	425	425
1993 (93/94)								
Norsko	NA	Apr-Sep93	0	0	0	0	69	69
Japonsko (mořský)	SH	Dec93-Mar94	0	0	0	0	330	330
Celkem			0	0	0	0	399	399
1994 (1994/95)								
Norsko	NA	May-Sep94	0	0	0	0	74	74
Japonsko	NP	Jul-Sep94	0	0	0	0	21	21
Japonsko (mořský)	SH	Dec94-Mar95	0	0	0	0	330	330
Celkem			0	0	0	0	425	425
1995 (1995/96)								
Japonsko	NP	Jun-Aug95	0	0	0	0	100	100
Japonsko (mořský)	SH	Nov95-Mar96	0	0	0	0	440	440
Celkem			0	0	0	0	540	540
1996 (1996/97)								
Japonsko	NP	Jul-Sep96	0	0	0	0	77	77
Japonsko (mořský)	SH	Nov96-Mar97	0	0	0	0	440	440
Celkem			0	0	0	0	517	517
1997 (1997/98)								
Japonsko	NP	May-Jul97	0	0	0	0	100	100
Japonsko (mořský)	SH	Dec97-Mar98	0	0	0	0	438	438
Celkem			0	0	0	0	538	538
1998 (1998/99)								
Japonsko	NP	May-Jun98	0	0	0	1	100	101
Japonsko (mořský)	SH	Jan-Mar99	0	0	0	0	389	389
Celkem			0	0	0	1	489	490
1999 (1999/2000)								
Japonsko	NP	Jun-Jul99	0	0	0	0	100	100
Japonsko (mořský)	SH	Dec99-Mar00	0	0	0	0	439	439
Celkem			0	0	0	0	539	539
2000 (2000/01)								
Japonsko	NP	Aug-Sep00	0	5	0	43	40	88
Japonsko (mořský)	SH	Dec00-Mar01	0	0	0	0	440	440

Celkem			0	5	0	43	480	528
2001 (2001/02)								
Japonsko	NP	May-Aug 01	0	8	1	50	100	159
Japonsko (mořský)	SH	Nov01-Mar02	0	0	0	0	440	440
Celkem			0	8	1	50	540	599
2002 (2002/03)								
Japonsko (mořský)	NP	Jul-Sep02	0	5	40	50	102	197
Japonsko (pobřežní)	NP	Sep-Oct02	0	0	0	0	50	50
Japonsko (mořský)	SH	Dec02-Mar03	0	0	0	0	441	441
Celkem			0	5	40	50	593	688
2003 (2003/04)								
Iceland	NA	Aug-Sep03	0	0	0	0	37	37
Japonsko (mořský)	NP	May-Aug03	0	10	50	50	101	211
Japonsko (pobřežní)	NP	April-May03	0	0	0	0	50	50
Japonsko (mořský)	SH	Nov03-Mar04	0	0	0	0	443	443
Celkem			0	10	50	50	631	741
2004 (2004/05)								
Island	NA	June-July04	0	0	0	0	25	25
Japonsko (mořský)	NP	June-Sept04	0	3	100	51	100	254
Japonsko (pobřežní)	NP	Sept-Oct04	0	0	0	0	60	60
Japonsko (mořský)	SH	Dec04-Mar05	0	0	0	0	441	441
Celkem			0	3	100	51	626	780
2005 (2005/06)								
Island	NA	July-Aug05	0	0	0	0	39	39
Japonsko (mořský)	NP	May-Aug05	0	5	100	50	101	256
Japonsko (pobřežní)	NP	Apr-Oct05	0	0	0	0	121	121
Japonsko (mořský)	SH	Dec05-Mar06	10	0	0	0	856	866
Celkem			10	5	100	50	1117	1282
2006 (2006/07)								
Island	NA	Jun-Aug06	0	0	0	0	60	60
Japonsko (mořský)	NP	May-Aug06	0	6	101	51	100	258
Japonsko (pobřežní)	NP	Apr-Oct06	0	0	0	0	97	97
Japonsko (mořský)	SH	Dec06-Feb07	3	0	0	0	508	511
Celkem			3	6	101	51	765	926
2007 (2007/08)								
Island	NA	Apr-Sep07	0	0	0	0	39	39
Japonsko (mořský)	NP	Apr-Oct07	0	3	100	50	100	253
Japonsko (pobřežní)	NP	May-Aug07	0	0	0	0	108	108
Japonsko (mořský)	SH	Dec07-Mar08	0	0	0	0	551	551
Celkem			0	3	100	50	798	951
							Celkový součet: 12,309	

Vysvětlivky:

NA - North Atlantic – severní Atlantik

NP - North Pacific – severní Pacifik

SH – Southern Hemisphere – jižní polokoule

Zdroj: Oficiální internetové stránky IWC (www.iwcoffice.org)

Příloha č. 12:

ÚLOVKY DOMORODÉHO LOVU PRO OBŽIVU OD ROKU 1985:

Národ	Oblast	Pl.mvšok	Keporkak	Pl.sejval	Pl.šedý	Pl.malý	V.grónská	Celkem
1985								
Dánsko: Z.Grónsko	NA	9	8	0	0	222	0	239
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	14	0	14
USSR	NP	0	0	0	169	0	0	169
USA	NP	0	0	0	1	0	17	18
Celkem		9	8	0	170	236	17	440
1986								
Dánsko: Z.Grónsko	NA	9	0	0	0	145	0	154
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	2	0	2
St. Vincent & The Grenadines	NA	0	2	0	0	0	0	2
USSR	NP	0	0	0	169	0	0	169
USA	NP	0	0	0	2	0	28	30
Celkem		9	2	0	171	147	28	357
1987								
Dánsko: Z.Grónsko	NA	9	0	0	0	86	0	95
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	4	0	4
St. Vincent & The Grenadines	NA	0	2	0	0	0	0	2
USSR	NP	0	0	0	158	0	0	158
USA	NP	0	0	0	0	0	31	31
Total		9	2	0	158	90	31	290
1988								
Dánsko: Z.Grónsko	NA	9	1	0	0	109	0	119
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	10	0	10
St. Vincent & The Grenadines	NA	0	1	0	0	0	0	1
USSR	NP	0	0	0	150	0	0	150
USA	NP	0	0	0	1	0	29	30
Celkem		9	2	0	151	119	29	310
1989								
Dánsko: Z.Grónsko	NA	14	2	2	0	63	0	81
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	10	0	10
USSR	NP	0	0	0	179	0	0	179
USA	NP	0	0	0	1	2	26	29
Celkem		14	2	2	180	75	26	299
1990								
Dánsko: Z.Grónsko	NA	19	1	0	0	89	0	109
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	6	0	6
USSR	NP	0	0	0	162	0	0	162
USA	NP	0	0	0	0	0	44	44
Celkem		19	1	0	162	95	44	321
1991								
Dánsko: Z.Grónsko	NA	18	0	0	0	99	0	117
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	1	0	0	7	0	8
USSR	NP	0	0	0	169	0	0	169
Canada	NP	0	0	0	0	0	1	1
USA	NP	0	0	0	0	0	46	46
Celkem		18	1	0	169	106	47	341

1992								
Dánsko: Z.Grónsko	NA	22	1	0	0	103	0	126
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	11	0	11
St. Vincent & The Grenadines	NA	0	2	0	0	0	0	2
Rusko	NP	0	0	0	0	0	0	0
USA	NP	0	0	0	0	0	50	50
Celkem		22	3	0	0	114	50	189
1993								
Dánsko: Z.Grónsko	NA	14	0	0	0	107	0	121
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	9	0	9
St. Vincent & The Grenadines	NA	0	2	0	0	0	0	2
USA	NP	0	0	0	0	0	52	52
Celkem		14	2	0	0	116	52	184
1994								
Canada	NA	0	0	0	0	0	1	1
Dánsko: Z.Grónsko	NA	22	1	0	0	104	0	127
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	5	0	5
Rusko	NP	0	0	0	44	0	0	44
USA	NP	0	0	0	0	0	46	46
Celkem		22	1	0	44	109	47	223
1995								
Dánsko: Z.Grónsko	NA	12	0	0	0	153	0	165
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	9	0	9
Rusko	NP	0	0	0	90	0	0	90
USA	NP	0	0	0	2	0	57	59
Celkem		12	0	0	92	162	57	323
1996								
Canada	NA	0	0	0	0	0	1	1
Dánsko: Z.Grónsko	NA	19	0	0	0	164	0	183
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	12	0	12
St. Vincent & The Grenadines	NA	0	1	0	0	0	0	1
Rusko	NP	0	0	0	43	0	0	43
Canada	NP	0	0	0	0	0	1	1
USA	NP	0	0	0	0	0	44	44
Celkem		19	1	0	43	176	46	285
1997								
Dánsko: Z.Grónsko	NA	13	0	0	0	148	0	161
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	14	0	14
Rusko	NP	0	0	0	79	0	0	79
USA	NP	0	0	0	0	0	66	66
Celkem		13	0	0	79	162	66	320
1998								
Canada	NA	0	0	0	0	0	1	1
Dánsko: Z.Grónsko	NA	11	0	0	0	166	0	177
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	10	0	10
St. Vincent & The Grenadines	NA	0	2	0	0	0	0	2
Rusko	NP	0	0	0	125	0	1	126
USA	NP	0	0	0	0	0	54	54
Celkem		11	2	0	125	176	56	370
1999								
Dánsko: Z.Grónsko	NA	9	0	0	0	170	0	179
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	15	0	15
St. Vincent & The Grenadines	NA	0	2	0	0	0	0	2

Rusko	NP	0	0	0	123	0	1	124
USA	NP	0	0	0	1	0	47	48
Celkem		9	2	0	124	185	48	368
2000								
Canada	NA	0	0	0	0	0	1	1
Dánsko: Z.Grónsko	NA	7	0	0	0	145	0	152
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	10	0	10
St. Vincent & The Grenadines	NA	0	2	0	0	0	0	2
Rusko	NP	0	0	0	115	0	1	116
USA	NP	0	0	0	0	0	47	47
Celkem		7	2	0	115	155	49	328
2001								
Dánsko: Z.Grónsko	NA	8	2	0	0	139	0	149
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	17	0	17
St. Vincent & The Grenadines	NA	0	2	0	0	0	0	2
Rusko	NP	0	0	0	112	0	1	113
USA	NP	0	0	0	0	0	75	75
Celkem		8	4	0	112	156	76	356
2002								
Canada		0	0	0	0	0	1	1
Dánsko: Z.Grónsko	NA	13	0	0	0	139	0	152
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	10	0	10
St. Vincent & The Grenadines	NA	0	2	0	0	0	0	2
Rusko	NP	0	0	0	131	3	0	134
USA	NP	0	0	0	0	0	50	50
Celkem		13	2	0	131	152	51	349
2003								
Dánsko: Z.Grónsko	NA	9	1	0	0	185	0	195
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	14	0	14
St. Vincent & The Grenadines	NA	0	1	0	0	0	0	1
Rusko	NP	0	0	0	128	0	3	131
USA	NP	0	0	0	0	0	48	48
Celkem		9	2	0	128	199	51	389
2004								
Dánsko: Z.Grónsko	NA	13	1	0	0	179	0	193
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	11	0	11
St. Vincent & The Grenadines	NA	0	0	0	0	0	0	0
Rusko	NP	0	0	0	111	0	1	112
USA	NP	0	0	0	0	0	43	43
Celkem		13	1	0	111	190	44	359
2005								
Dánsko: Z.Grónsko	NA	13	0	0	0	176	0	189
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	4	0	4
St. Vincent & The Grenadines	NA	0	1	0	0	0	0	1
Rusko	NP	0	0	0	124	0	2	126
USA	NP	0	0	0	0	0	68	68
Celkem		13	1	0	124	180	70	388
2006								
Dánsko: Z.Grónsko	NA	10	1	1	0	181	0	193
Dánsko: V.Grónsko	NA	1	0	0	0	3	0	4
St. Vincent & The Grenadines	NA	0	1	0	0	0	0	1
Rusko	NP	0	0	0	134	0	3	137
USA	NP	0	0	0	0	0	39	39

Celkem		11	2	1	134	184	42	374
2007								
Denmark: Z.Grónsko	NA	12	0	0	0	167	0	179
Dánsko: V.Grónsko	NA	0	0	0	0	2	0	2
St. Vincent & The Grenadines	NA	0	1	0	0	0	0	1
Rusko	NP	0	0	0	131	0	0	131
USA: Aljaška	NP	0	0	0	0	0	63	63
USA: Oregon (Makah)	NP	0	0	0	1	0	0	1
Celkem		12	1	0	132	169	63	377
2008 (dosud)								
St. Vincent & The Grenadines	NA	0	2	0	0	0	0	2
Celkový součet:								7,543

Vysvětlivky:

NA - North Atlantic – severní Atlantik

NP - North Pacific – severní Pacifik

SH – Southern Hemisphere – jižní polokoule

Zdroj: Oficiální internetové stránky IWC (www.iwcoffice.org)

Příloha č. 13:

Kvóty IWC pro domorodý lov na roky 2008 – 2012:

Beringovo – Čukotské – Beaufortovo moře: velryba grónská

280 ks, max 67 ročně

Severovýchodní Pacifik: plejtvákovec šedý

620 ks, max 140 ročně

Záp. Grónsko: plejtvákovec šedý

19 ks

Záp. Grónsko: obecný plejtvák malý

200 ks, každoroční kontrola Vědeckým výborem

Záp. Grónsko: velryba grónská

2 ks, každoroční kontrola Vědeckým výborem

Vých. Grónsko: obecný plejtvák malý

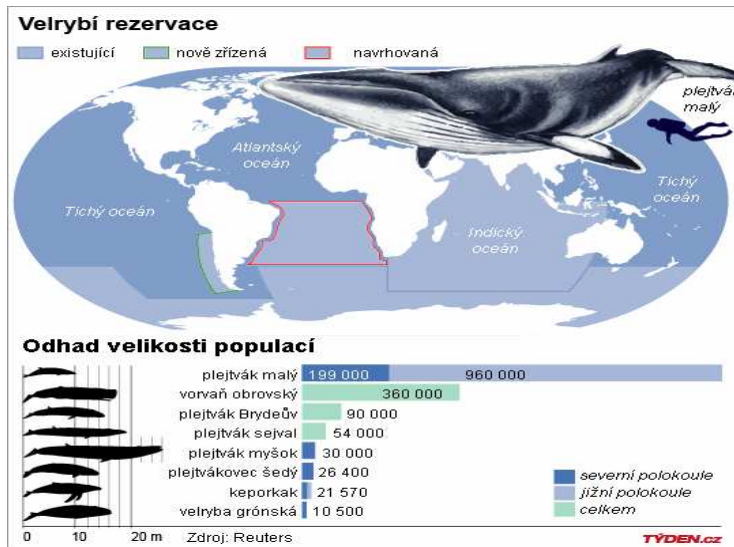
12 ks

St. Vincent and The Grenadines: keporkak

max 20 k

Zdroj: Oficiální internetové stránky IWC (www.iwcoffice.org)

Příloha č. 14:

Zdroj: Internetové stránky časopisu Týden

(http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/amerika/velrybar-se-nazere-zustane-velryba-cela_67819.html)

Příloha č. 15:

Výhrady podané státy CITES k jednotlivým druhům:

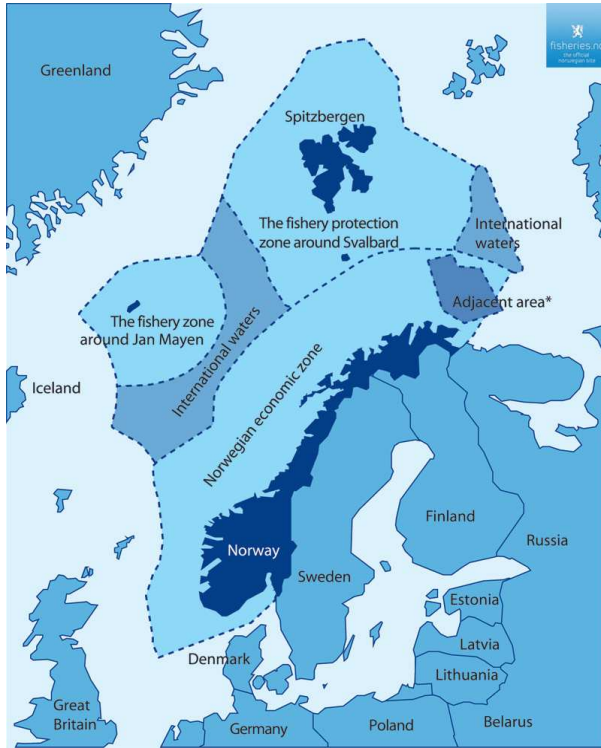
Kytovci – velryby, delfíni, sviňuchy			
Plejtvákovití	plejtvák malý (kromě populace západního Grónska, která je zahrnuta v Příloze II.)	Island	02/04/2000
		Japonsko	01/01/1986
		Norsko	01/01/1986
		Palau	15/07/2004
	plejtvák maý arktický (severní)	Island	02/04/2000
		Japonsko	01/01/1986
		Norway	01/01/1986
	plejtvák sejval	Island	02/04/2000
	plejtvák sejval [výhrada se netýká nonulací]	Japonsko	06/06/1981
		Norsko	06/06/1981
	plejtvák Brydeův	Island	29/07/1983
	plejtvák obrovský	Island	02/04/2000
	plejtvák myšok	Island	02/04/2000
		Japonsko	06/06/1981
	plejtvák myšok	Norsko	06/06/1981
Kepporkak	Island	02/04/2000	
	Svatý Vincent	28/02/1989	

Zdroj: Oficiální stránky CITES

(dostupný z: http://www.cites.org/eng/app/reserve_index.shtml)

Příloha č. 16:

Norská výlučná ekonomická zóna:

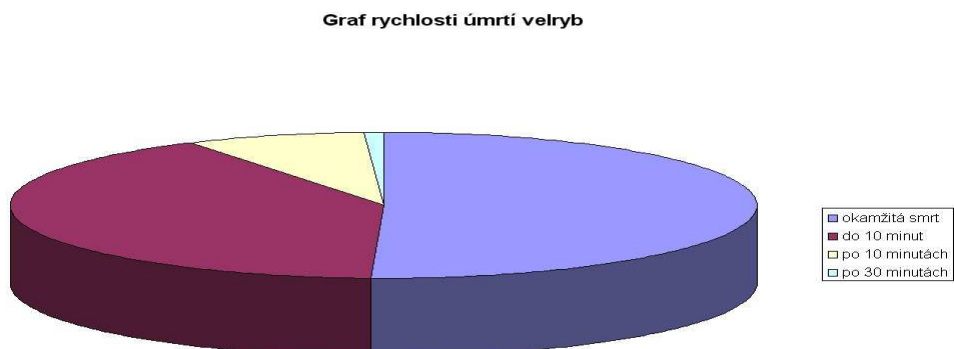
Norská zóna lovu plejtváků malých:

Zdroj: www.fisheries.no (oficiální stránky norského Ministerstva rybolovu a pobřežních záležitostí)

Příloha č. 17:

Graf rychlosti úmrtí velryb:

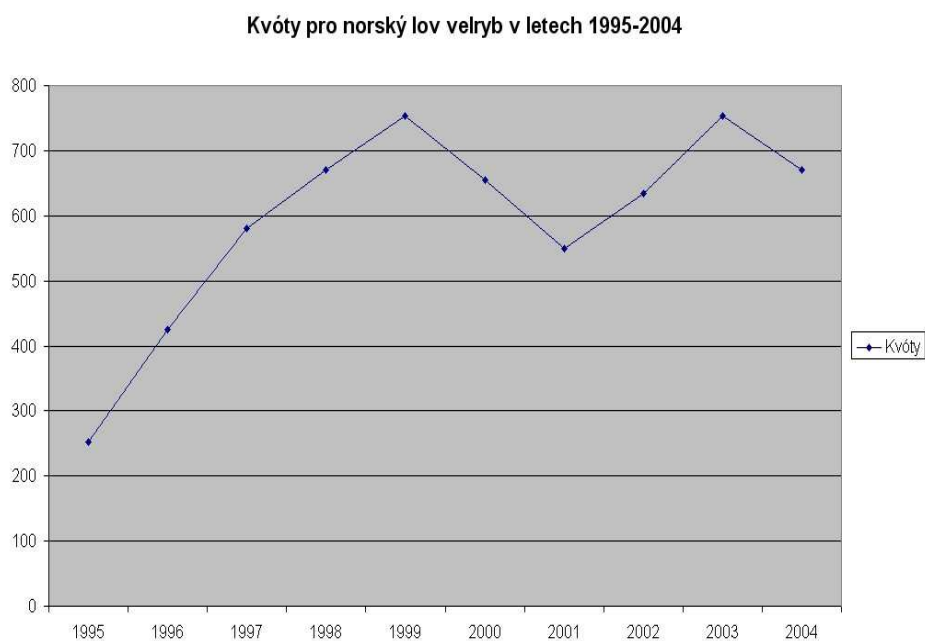
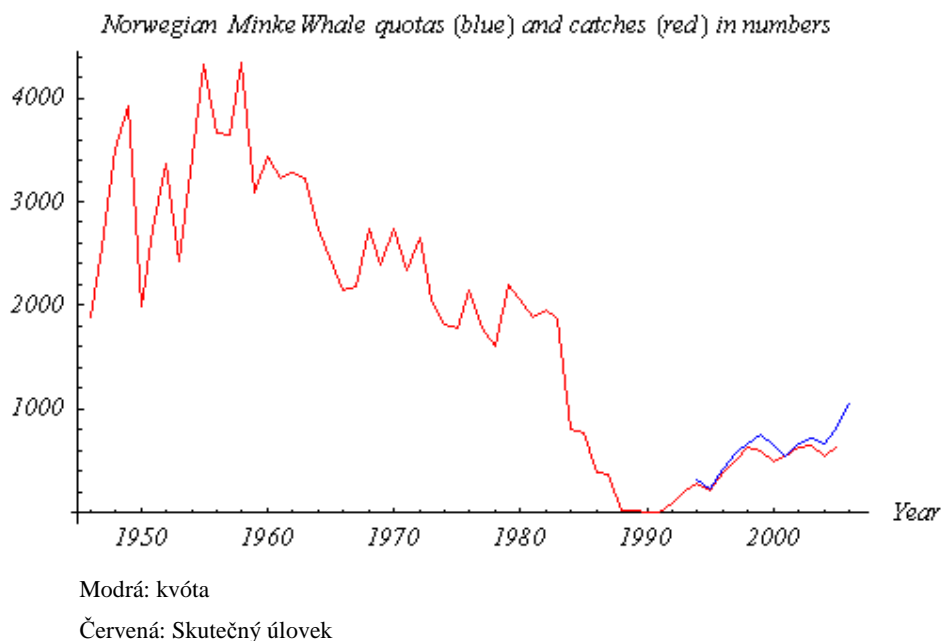

Zdroj: www.fisheries.no (oficiální stránky norského Ministerstva rybolovu a pobřežních záležitostí)

Příloha č. 18:

Kvóty pro norský lov velryb (plejtvák malý):

	Kvóta	Uloveno
1994	319	280
1995	232	218
1996	425	388
1997	580	503
1998	671	625
1999	753	591
2000	655	487
2001	549	550
2002	671	634
2003	711	646
2004	670	541
2005	797	639
2006	1052	546
2007	1052	592

Zdroj: Internetová encyklopedie: <http://en.wikipedia.org/wiki/Whaling>

